आवधिक नगर विकास योजना

(आ.व.२०७७/०७८ – २०८१/०८२)

बीरगंज महानगरपालिका

नगर कार्यपालिकाको कार्यालय

बीरगंज, पर्सा

बीरगंज महानगरपालिका
बीरगंज, पर्सा

नगर प्रमुख

नेपालमा योजनावद्ध विकासको थालनी वि.सं. २०१३ सालदेखि भएको हो । विगतमा केन्द्रिय योजना मात्र बन्ने गरेकोमा संघीय शासन व्यवस्थाको सुरुवात पछि प्रदेश र स्थानीय सरकारले पनि आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु अपरिहार्य भएको छ । त्यसै अनुरुप प्रदेश २ सरकारले पनि प्रथम आवधिक योजनाको आधार पत्र सार्वजनिक गरेको छ। दीर्घकालिन राष्ट्रिय सोच "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" र प्रदेश २ को दीर्घकालिन सोच "उच्च मानव विकास र पहिचान-समृद्ध मधेश समाज" लाई समेत टेवा पुऱ्याउन बीरगंज महानगरपालिकाले " **औद्योगिक व्यापारिक समृद्ध शहर, सुन्दर सभ्य बीरगंज महानगर** " **(Industrial Commercial Prosperous City, Beautiful Cultured Birgunj Metropolis)** दीर्घकालिन सोच राखि प्रथम नगर विकास योजना (आर्थिक वर्ष २०७७/०७८-२०८१/०८२) तर्जुमा गरि प्रकाशनमा ल्याएको छ।

साथै, बीरगंज महानगरपालिका उप-प्रमुख सुश्री शान्ति कार्की, प्रमुख प्रशासकीय अधिकृत श्री उमेश बस्नेत र श्री प्रदिप कुमार निरौला, बरिष्ठ अधिकृतहरु, सल्लाहकार श्री गोविन्द देवकोटा तथा श्री मुकेश द्विवेदी, बत्तिसै वटा वडाका अध्यक्ष, कार्यपालिकाका सदस्य, विषयगत समितिका संयोजक तथा सदस्यहरू, बरिष्ठ अधिकृतहरू श्री अरुण महतो, श्री अरविन्दलाल कर्ण, श्री सुमन श्रेष्ठ, श्री हरि शंकर प्रसाद कुर्मी र श्री विकास मिश्र लगायत नगरपालिकाका सम्पूर्ण महाशाखा प्रमुख, शाखा प्रमुख एवम् कर्मचारीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

आवधिक विकास योजना तर्जुमा गर्ने कार्यमा सल्लाहकारका रूपमा योगदान पुऱ्याउनु हुने राष्ट्रिय योजना आयोगका पूर्व उपाध्यक्ष डा. जगदीशचन्द्र पोखरेल तथा विज्ञहरू डा. शेषरमण न्यौपाने, श्री सुरेन्द्र वाग्ले, श्री प्रमोद भट्टराई, श्री महेश अर्याल, श्री कृष्णमाया रिजाल, श्री बीना झा, श्री दीपक कुमार श्रेष्ठ, श्री सुभाष घिमिरे, श्री मुकुल घिमिरे, श्री अंगद सहनी र श्री पंकज घिमिरेलाई हार्दिक धन्यवाद छ । साथै यस योजना तर्जुमा कार्यमा प्रत्यक्ष तथा अप्रत्यक्ष रूपमा अमूल्य सहयोग प्रदान गर्नुहुने संघ-संस्था, नगरबासी प्रति आभारी छौं ।

यस पाँच बर्षे आवधिक योजनाले लिएका लक्ष्य, उद्देश्यहरू तथा प्रतिफल पुरा गर्न वार्षिक नीति तथा कार्यक्रम त्यसै अनुरुप तर्जुमा हुनेमा विश्वस्त छु ।

विजय कुमार सरावगी

मितिः २०७७/०३/०१

बीरगंज महानगरपालिका
बीरगंज, पर्सा

नगर उपप्रमुख

स्थानीय सरकारको रुपमा बीरगंज महानगरपालिकाले पनि आफ्नो क्षेत्रभित्रको समग्र विकासको लागि रणनीतिक/आवधिक, एकीकृत एवं क्षेत्रगत तर्जुमा गरी कार्यान्वयन गर्न जरुरी थियो । यसै आवश्यकताको बोध गरी महानगरपालिकाको लागि नतिजामा आधारित यो प्रथम आवधिक नगर विकास योजना तयार गरिएको छ। यसको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत यस नगरपालिकाको आर्थिक, सामाजिक, भौतिक पूर्वाधार, वन तथा वातावरण र संस्थागत विकासको क्षेत्रमा सुधार भई जनताको जीवनस्तरमा सुधार हुने अपेक्षा गरिएको छ।

नगरपालिकाको समग्र जनप्रतिनिधी, राजनीतिक दल, नीजि क्षेत्र नगरपालिकाका समग्र सरोकारवालाको सहभागितामा आवधिक नगर विकास योजना तयार गरिएको हो । हाम्रो सम्भावनाको आधारमा नगरको समृद्धि हासिल गर्न " औद्योगिक व्यापारिक समृद्ध शहर, सुन्दर सभ्य बीरगंज महानगर" को दीर्घकालीन सोच निर्धारण गरिएको छ । यस योजनाको कार्यान्वयनबाट "समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली" भन्ने राष्ट्रिय सोच एवं "उच्च मानव विकास र पहिचान-समृद्ध मधेश समाज" बनाउने प्रदेश २ को सोचलाई टेवा पुग्ने विश्वास लिएकी छु ।

अन्त्यमा, नगरपालिकाको विकासको मार्गदशर्नको रुपमा तयार भएको यो आवधिक नगर विकास योजना तयारी कार्यमा परामर्शदाताहरूको परिश्रम र योगदानको कदर गर्दछु । यसका अतिरिक्त सम्पूर्ण जनप्रतिनिधिहरू तथा सरोकारवाला निकायहरू, नगरपालिकाका कर्मचारीहरू र संघ संस्थाहरूको योगदानको सम्मान गर्दै धन्यवाद ज्ञापन गर्न चाहन्छु ।

धन्यवाद ।

शान्ती कार्की

मितिः २०७७/०३/०१

कार्यकारी सारांश

विकास अवधारणा	विवरण
दीर्घकालिन सोच	**"औद्योगिक व्यापारिक समृद्ध शहर, सुन्दर सभ्य बीरगंज महानगर " (Industrial Commercial Prosperous City, Beautiful Cultured Birgunj Metropolis)**
नगर विकासको लक्ष्य	***औद्योगिक, व्यापारिक र सम्मृद्ध महानगर***
अपेक्षित प्रभाव/असरहरू	१. औद्योगिक उत्पादन, रोजगारी र आयमा दिगो वृद्धि भएको हुनेछ । २. स्वस्थ, आत्मनिर्भर, शिक्षित र सुसंस्कृत जनशक्ति तयार भएको हुनेछ । ३. शहरी भौतिक पूर्वाधार तथा संरचना निर्माणको कार्य व्यवस्थित, सुरक्षित, गुणस्तरीय र दिगो रुपमा भएको हुनेछ । ४. शहर भित्र तथा शहर नजिकको क्षेत्र समेत समेटी जैविक विविधता, जमिन र जलश्रोतको दिगो उपयोग तथा व्यवस्थापन भएको हुनेछ । ५. सेवा प्रवाह, कार्य सम्पादन र जवाफदेहिताको स्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ ।
असरगत प्रतिफलहरू	१.१ व्यावसायिक, अर्गानिक एवं प्रतिस्पर्धी कृषि उत्पादनमा वृद्धि भएको हुनेछ । १.२ खेतीयोग्य भूमिमा वर्षै भरी भरपर्दो एवं व्यवस्थित तवरले सिंचाई सुविधा पुगेको हुनेछ । १.३ पशुजन्य वस्तुको उत्पादन औद्योगिक एवं व्यावसायिक स्तरमा भएको हुनेछ । १.४ सुन्दर, व्यवस्थित र आकर्षक पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास भएको हुनेछ । १.५ सबै नगरवासीमा बैंक तथा वित्तिय सेवाको सहज पहुँच पुगेको हुनेछ । २.१ पूर्व प्राथमिक तथा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच तथा शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ । २.२ आधारभूत चिकित्सकिय स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच तथा गुणस्तरीयता अभिवृद्धि भएको हुनेछ । २.३ स्वच्छ खानेपानीको सहज उपलब्धता र पूर्ण सरसफाइ हासिल भएको हुनेछ । २.४ निर्णय प्रक्रियामा लक्षित वर्गको सहभागिता, सामाजिक मर्यादा र आत्मनिर्भरतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ । २.५ युवाका लागि खेलकुदमा व्यावसायिकता तथा रोजगारीमा आत्मनिर्भरताका लागि पर्याप्त अवसर सृजना भएको हुनेछ । २.६ भोजपुरी भाषा लगायत अन्य भाषा, कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन भएको हुनेछ ।

विकास अवधारणा	विवरण
	३.१ सबै वडाहरूका वस्तीहरूमा यातायातका साधनहरू नियमित भई आवागमन सहज भएको हुनेछ । ३.२ गरीव तथा पछाडी परेका वर्गका लागि शुलभ, ब्यवस्थित तथा सुरक्षित आवासको सविधा उपलब्ध भएको हुनेछ । ३.३ स्वच्छ ऊर्जाको उपलब्धता र उपयोगमा विस्तार भएको हुनेछ । ३.४ आधुनिक सूचना तथा संचार प्रविधिको पहुँचमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ । ४.१ वन क्षेत्रको उचित ब्यवस्थापन र उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुनेछ । ४.२ भू तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र बाढीको प्रकोप न्यून भएको हुनेछ । ४.३ जलवायु परिवर्तनको असर तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ । ५.१ सेवा प्रवाह तथा कार्यसम्पादन प्रक्रिया स्पष्ट, सहज, पारदर्शी सहभागितामूलक भएको हुनेछ । ५.२ नगर कार्यपालिका र विषयगत निकायको संगठन विकास र ब्यवस्थापन क्षमतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ । ५.३ आन्तरिक राजश्व संकलन तथा वाह्य श्रोत परिचालन क्षमतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ । ५.४ सहभागितामूलक तरिकाबाट आयोजनाहरुको नतिजामुखी अनुगमन तथा मूल्या।न भएको हुनेछ ।
नगर विकासका प्राथमिकता	१. उद्योग, ब्यापार, ब्यवसाय र रोजगार प्रवर्द्धन २. पर्याप्त सिंचाईको ब्यवस्था सहितको आधुनिक कृषि प्रणाली, उन्नत पशुपालन तथा तथा प्रभावकारी बजारीकरण ३. गरीव, विपन्न तथा पछाडी परको वर्गका लागि आधारभूत शिक्षा, भरपर्दो स्वास्थ्य र रोजगारीको ब्यवस्था ४. स्वच्छ खानेपानी, ढल निकास तथा सरसफाईमा पहुँच ५. युवाहरूको खेलकुद, सीप तथा उद्यमशिलताको विकास ६. लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण ७. हरित, उज्यालो, प्लास्टिक तथा ध्वनि प्रदुषण मुक्त नगर ८. सडक यातायात पूर्वाधारको दिगो विकास तथा स्तरोन्नती ९. सुशासन तथा सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता
नगर विकासका रणनीतिहरू	१. उद्यमशिलता ब्यावसायिकरण, कृषि उत्पादनमा विविधिकरण तथा औद्योगिकरणद्वारा दिगो उत्पादन, रोजगारी तथा आय वृद्धि गर्ने । २. गुणस्तरीय तथा प्राविधिक शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा, स्वच्छ खानेपानी र सरसफाई,

विकास अवधारणा	विवरण
	सामाजिक सुरक्षा तथा सशक्तिकरण प्रवर्द्धन गरी सिर्जनशिल, सभ्य र सीपयुक्त जनशक्ति अभिवृद्धि गर्ने । ३. व्यवस्थित यातायात, बजार र सुरक्षित आवास, स्वच्छ उर्जा तथा संचारका पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट अन्तरसम्वन्ध विकास र पहुँच अभिवृद्धि गर्ने । ४. वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, जैविक विविधता संरक्षणलाई एकीकृत गरी विकास नतिजालाई समावेशी, न्यायपूर्ण, उत्थानशील र दिगो बनाउने । ५. समावेशीकरण तथा सुशासन प्रवर्द्धनलाई स्थानीय विकास प्रक्रियामा आवद्ध गरी सरकारी, गैसस, निजी क्षेत्र र नागरिक समाजसंगको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

योजनाको अनुमानित रकम

विषय क्षेत्र	कुल अनुमानित लागत (रु. हजारमा)	प्रतिशत
आर्थिक विकास	२३७,३९६	०.६९
सामाजिक विकास	१,५८५,३४५	४.६१
पूर्वाधार विकास	३१,०२६,५००	९०.१५
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	९६८,३६०	२.८१
सुशासन तथा संस्थागत विकास	५९७,८००	१.७४
कुल बजेट	**३४,४१५,४०१**	**१००**

योजनाको स्रोत प्रक्षेपण

वार्षिक प्रक्षेपण (आर्थिक बर्ष अनुसार रकम रु. हजारमा)						
२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	कूल
३,४९८,३९२	३,८८८,२६७	४,३२९,७२६	४,८२७,९६३	५,३८९,६३७	२१,९३३,९८४	२१,९३३,९८४

योजनाको नपुग रकम

क्र.सं.	अनुमानित श्रोत	रकम (रु. हजारमा)	प्रतिशत
१.	आवधिक योजनाको लागि आवश्यक अनुमानित श्रोत	३४,४१५,४०१	१००
२.	आवधिक योजना अवधिमा उपलब्ध हुन सक्ने श्रोत	२१,९३३,९८४	६३.७३
	अपुग श्रोत	**१२,४८१,४१७**	३६.२७

विषय सूची

परिच्छेद १ः परिचय १
१.१ पृष्ठभूमि १
१.२ योजना तर्जुमाको उद्देश्य १
१.३ कानुनी तथा नीतिगत आधारहरू २
१.४ आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया ३
१.५ सीमा ५
परिच्छेद २ : वस्तुस्थिति विश्लेषण ६
२.१. महानगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय ६
२.२. विकासका लागि विगतका प्रयास र उपलब्धि ६
२.३. विषय क्षेत्रगत अवस्था विश्लेषण ७
२.३.१. आर्थिक विकास क्षेत्र ७
२.३.२ सामाजिक विकास ११
२.३.३ पूर्वाधार विकास १७
२.३.४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन २०
२.३.५ संस्थागत विकास तथा सुशासन २२
परिच्छेद ३ : योजनाको अवधारणा र प्रारुप २६
३.१. नगर विकासको दीर्घकालिन सोचः २६
३.२ नतिजा तालिका २९
३.३ रणनीति तथा कार्यनीति ४९
परिच्छेद ४ : कार्यान्वयन योजना ६२
४.१.कार्यक्रम तथा योजना ६२
४.२ स्रोत अनुमान तथा बजेट प्रक्षेपण ८६
४.३ विषय क्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट ८९
४.५ आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रत्रि क्या ९२
४.६ एकीकृत वार्षिक योजनाको ढाँचा ११३
४.७ निकायगत श्रोत संभाव्यता तथा प्रक्षेपण ११५
अनुसूचीहरूः ११९
अनुसूची १ : आयोजना बैंक सारांश ११९
अनुसूची २ : आवधिक योजनासंग सूचकहरू र दिगो विकास लक्ष्यका सूचकहरूको बीचको ब्याख्या १२३
अनुसूची ३ : कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरू १३२
अनुसूची ४ : कार्यशाला गोष्ठीका झलकहरू १३६

तालिका सूची

तालिका १ : नतिजा तालिका २९

तालिका २ : विषयगत क्षेत्र उपक्षेत्रअनुसार रणनीति तथा कार्यनीति ४९

तालिका ३ : आवधिक योजनाको नतिजा प्राप्तिको लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रम तथा योजना ६२

तालिका ४ : आवधिक योजनाको बजेट प्रक्षेपण ८७

तालिका ५ : विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट ८९

तालिका ६ : आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया ९१

तालिका ७ : आवधिक योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याँनयोजना ९२

तालिका ८ : एकीकृत वार्षिक योजना तर्जुमाको ढाँचा ११३

तालिका ९ : विषयगत क्षेत्र अनुसारको आवश्यक, उपलब्ध तथा अपुग बजेट ११५

तालिका १०: विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट ११५

तालिका ११ : आवधिक नगर विकास योजनाको नतिजामूलक अनुगमन खाका ११७

परिच्छेद १ः परिचय

१.१ पृष्ठभूमि

नेपालमा योजनाबद्ध विकासको थालनी वि.सं. २०१३ सालदेखि भएको हो । राष्ट्रिय योजना आयोगले तयार पार्ने योजना दशौं योजनासम्म ५ वर्षे थियो । एघारौं देखि चौधौ योजना ३ वर्षे बनाइयो । आ.व. २०७६/०७७ देखि शुरु भएको हालको पन्ध्रौ योजना भने पाँच वर्षे बनाइएको छ । विगतमा केन्द्रिय योजना मात्र बन्ने गरेकोमा संघीय शासन व्यवस्थाको सुरुवात पछि प्रदेश र स्थानीय सरकारहरूले पनि आवधिक योजना तर्जुमा गर्नु अपरिहार्य भएको छ । नेपालको संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा तोकिएको एकल तथा साझा अधिकार बमोजिम स्थानीय सरकारलाई योजना तथा बजेट तर्जुमा, कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी प्राप्त भएकोछ । यसै गरी स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ को दफा २४ को उपदफा १ मा गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा तोकिएको अधिकार प्रयोग गरी आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीर्घकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोछ । यस ऐनको दफा २४ को उपदफा २ मा योजना तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासँग तालमेल हुने गरी दिगो विकासको लक्ष्य, भूउपयोग योजना, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, बालमैत्री, वातावरणमैत्री, अपाङ्गमैत्री, विपद् व्यवस्थापन तथा जोखिम न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्ने उल्लेख गरिएको छ । ऐनको दफा २४ को उपदफा ३ ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले योजना बनाउँदा ऐनमा तोकिए बमोजिमको विषयहरूमा प्राथमिकता दिनुपर्ने विषयहरू समेत तोकेको छ । योजनाहरू प्राथमिकिकरण गर्दा आर्थिक विकास तथा गरिबी निवारणमा प्रत्यक्ष योगदान पुग्ने, उत्पादनमूलक तथा छिटो प्रतिफल प्राप्त गर्न सकिने, जनताको जीवनस्तर, आम्दानी र रोजगार बढ्ने, स्थानीयबासीहरूको सहभागिता जुट्ने, स्वयं सेवा परिचालन गर्न सकिने तथा लागत कम लाग्ने, स्थानीय स्रोत, साधन र सीपको अधिकतम प्रयोग हुने, महिला बालबालिका तथा पिछडिएका वर्ग, क्षेत्र र समुदायलाई प्रत्यक्ष लाभ पुग्ने, लैङ्गिक समानता र सामाजिक समावेशीकरण अभिवृद्धि हुने, दिगो विकास, वातावरणीय संरक्षण तथा सम्बर्द्धन सघाउ पुचाउने, भाषिक तथा साँस्कृतिक पक्षको जर्गेना र सामाजिक सद्भाव तथा एकता अभिवृद्धिमा सघाउ पुचाउने सूचकहरूको आधारमा योजनाहरू प्राथमिकीकरण गर्नुपर्ने उल्लेख गरिएको छ । यो ऐनको दफा २४ को उपदफा ४ मा योजना बनाउँदा मध्यम र दीर्घकालिन प्रकृतिका आयोजनाहरूको सूची तयार गर्नुपर्ने कुरा उल्लेख गरिएको छ । गाउँ/नगरपालिकाले आफ्नो कार्य संचालन गर्दा लागत न्यूनीकरण, स्रोत साधनको अधिकतम उपयोग वा प्रभावकारी सेवा प्रवाहको अन्य गाउँ/नगरपालिकासँग साझेदारी, सम्झौता र संयुक्त व्यवस्थापन गर्न सक्ने विषयहरू समेत तोकेको छ ।

तीन वटा तहको समन्वयमा चल्ने संघीय शासन व्यवस्था अनुसारको नयाँ राजनीतिक तथा प्रशासनिक परिवेशमा स्थानीय तहको लक्ष्य, उद्देश्यहरू तथा प्रतिफल किटान गरी योजनाबद्ध ढंगले अघि बढाउन तथा वार्षिक योजनालाई दिशानिर्देश गर्न आवधिक योजनाले महत्वपूर्ण भूमिका खेलेको हुन्छ । महानगरपालिकाले वस्तुगत विवरणको आधारमा आधाररेखा तयार गरी नगरपालिकाको विकासको वर्तमान अवस्था, संभावना तथा समस्या विश्लेषण गरी बीरगञ्ज महानगरपालिकाको पाँच वर्षे आवधिक विकास योजना (२०७७/०७८-२०८१/८२) तर्जुमा गरेकोछ ।

१.२ योजना तर्जुमाको उद्देश्य

महानगरपालिकाको आवधिक योजनामा यसका समष्टीगत आर्थिक, सामाजिक, भौतिक, वन तथा वातावरण र संस्थागत विकासका लागि निश्चित लक्ष्य तथा उद्देश्यहरू निर्धारण गरी तोकिएको समय सीमाभित्र सो हासिल गर्नका लागि उपयुक्त सिद्धान्त, नीति, रणनीति तथा प्राथमिकताहरू पहिचान एवम् परिभाषित गरी मार्गचित्र तयार गरेकोछ । यस योजनाले महानगरपालिकालाई निश्चित समय सीमाभित्र आफुले चाहेको विकासको लक्ष्य तर्फ डोऱ्याउने काम गर्दछ । दिगो विकास लक्ष्यहरूलाई स्थानीयकरण गर्नका लागि यसको सिद्धान्त र सारलाई आत्मसात गर्दै आफनो नगरको आवश्यकता अनुसार अगाडि बढ्न आवधिक योजनाको जरुरी भएको हो । दिगो विकास लक्ष्यले **कसैलाई पनि पछि नछोड्ने (Leaving no one**

behind) भन्ने अवधारणालाई आफ्नो मान्यता बनाएकोले समग्र महानगरको विकास प्रक्रियामा विपन्न र पछाडी परेका वर्गहरूलाई समाहित गर्नका लागि पनि आवधिक योजना जरुरी रहेको छ । आवधिक नगर विकास योजना तर्जुमाको मुख्य उद्देश्य महानगरपालिकाको नेतृत्वमा योजनाबद्ध विकासका लागि सरकारी, गैरसरकारी, सहकारी, समुदायमा आधारित संस्था तथा निजी क्षेत्रको संलग्नतामा एकीकृत तथा समष्टिगत विकास प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्नु नै हो । महानगरको यस नगर आवधिक योजना तर्जुमाका सहायक तथा निर्दिष्ट उद्देश्यहरू देहाय अनुसार छन ।

(क) नगरबासीको आशा एवम भरोसाको रुपमा रहेको स्थानीय सरकारको विश्वसनियतामा थप अभिवृद्धि गर्न पारदर्शि सुशासनको अनुभुति दिलाउने ।

(ख) नेपाल सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, र समय सीमासँग अनुकुल हुने गरी महानगरपालिकाको आवधिक विकास योजनामा सुशासन, वातावरण तथा वाल मैत्री विकास जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् व्यवस्थापन, लैंगिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई समावेश गर्ने ।

(ग) महानगरपालिकाको एकीकृत, नतिजामूलक र योजनाबद्ध एवं दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्तिका लागि विकास साझेदार तथा सरोकारवालापक्ष संग आवस्यक सहकार्य गरी विकासका लागि साझा उत्तरदायित्व बहन गर्ने, गराउने ।

(घ) महानगरपालिकाको समग्र विकासका लागि श्रोत परिचालनको विद्यमान स्थिति विश्लेषण गरी नगरबासी तथा सरोकारवालापक्ष संगको सहभागितामूलक छलफलका आधारमा महानगरपालिकाको दिगो विकासको खाका तयार गर्ने ।

(ङ) महानगरपालिकाको विकासको सम्भावना, अवसर तथा चुनौतिको विश्लेषण गरी दीर्घकालिन सोच, निर्देशक सिद्धान्त, लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति र प्राथमिकताका क्षेत्रहरू निर्धारण गर्ने ।

(च) महानगरको विकासका गति एवं प्रक्रियालाई मार्गदर्शन गर्ने तथा अपेक्षित नतिजा छोटो समयमा हासिल गर्ने रणनीति, कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमहरू तय गर्ने ।

(छ) महानगरपालिकाको विकासको प्रयासलाई मार्गदर्शन गर्ने तथा अपेक्षित नतिजा हासिल गर्ने कार्यनीति तथा प्रमुख कार्यक्रमहरू तय गर्ने ।

(ज) महानगरको विकासका क्रियाकलापहरू तथा नतिजाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको खाका तयार गर्ने ।

१.३ कानुनी तथा नीतिगत आधारहरू

नेपालको संविधानमा उल्लेख गरिएको स्थानीय तहको अधिकार, राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति, संघीय एवं प्रदेश सरकारको कानून तथा नीतिले स्थानीय तहको विकासलाई मार्गनिर्देशन गरेको हुनु पर्दछ । संविधानमा उल्लेख भएका संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको अधिकारहरू मध्ये स्थानीय स्तरका आवधिक योजना र वार्षिक योजना तथा बजेट स्वीकृति सम्बन्धी कार्यलाई स्थानीय तहको कार्यसूचीमा सूचीकृत गरिएको छ । साथै दिगो विकासका लक्ष्य, संघीय र प्रादेशिक योजनालाई समेत कानुनी तथा नीतिगत आधार लिईएको छ । **"समृद्ध नेपाल, सुखी नेपाली"** भन्ने राष्ट्रिय सोच एवं **"उच्च मानव विकास र पहिचान-समृद्ध मधेश समाज"** बनाउने प्रदेश २ को सोच, संघीय तथा प्रदेश सरकारका आवधिक योजनाका लक्ष्य, उद्देश्य र नीतिहरू, दिगो विकासका लक्ष्य प्राप्ति आदिलाई आधार मानी यस योजनका लक्ष्य, उद्देश्य, रणनीति, कार्यनीति तथा कार्यक्रमहरू तय गरिएका छन् । सन् २०१५ मा नेपाल लगायत संयुक्त राष्ट्रसंघका सबै सदस्य राष्ट्रले अनुमोदन गरेका दिगो विकासका कार्यसूचीलाई नेपालले प्रतिवद्धता जनाईसकेको छ । यस प्रतिवद्धता अनुरुप राष्ट्रिय योजना आयोगले दिगो विकासका लक्ष्यहरूलाई समाहित गरी दीर्घकालिन सोच सहितको १५ औं आवधिक योजना तर्जुमा गरिएको र स्थानीय तहको योजना प्रक्रियालाई समेत दिगो विकास उन्मुख बनाउने गरी योजना तर्जुमा दिग्दर्शन (नमूना) उपलव्ध गराएको छ ।

प्रत्येक स्थानीय तहलाई आवधिक विकास योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य पुरा गर्नका लागि प्रत्येक वर्ष वार्षिक योजना तयार गर्नुपर्ने प्रावधान रहेकोले आवधिक नगर विकास योजनाको औचित्य अझ स्पष्ट हुन गएको छ । आवधिक योजनाका कानूनी तथा नीतिगत आधारहरू निम्नलिखित रहेका छन ।

(क) स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले आफ्नो अधिकार क्षेत्र भित्रका विषयमा स्थानीय स्तरको विकासका लागि संविधानको अनुसूची ८ र ९ मा तोकिएको अधिकार प्रयोगका गरी आवधिक, वार्षिक, रणनीतिक विषय क्षेत्रगत मध्यकालिन तथा दीघकालिन विकास योजना बनाई लागू गर्नुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । (दफा २४ को उपदफा १)

(ख) स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले योजना तर्जुमा गर्दा संघीय सरकार र प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समय सीमा र प्रक्रियासँग तालमेल हुने गरी दिगो विकासको लक्ष्य, भूउपयोग योजना, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण, बालमैत्री स्थानीय सुशासन, वातावरणमैत्री विकास, अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार, विपद् व्यवस्थापन तथा जोखिम न्यूनीकरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयलाई ध्यान दिनु पर्ने उल्लेख गरिएको छ । (दफा २४ को उपदफा २)

(ग) स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ ले गाउँपालिका तथा नगरपालिकाले योजना बनाउँदा ऐनमा तोकिए बमोजिमको विषयहरूमा प्राथमिकता दिनुपर्ने विषयहरूसमेत तोकेको छ । (दफा २४ को उपदफा ३)

(घ) यसै गरी स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा नेपाल सरकार, प्रदेश सरकारको नीति, लक्ष्य, उद्देश्य, समयसीमा प्रक्रियासँग अनुकुल हुने गरी वातावरणमैत्री विकास,बालमैत्री स्थानीय सुशासन, जलवायु परिवर्तनको प्रभाव न्यूनीकरण तथा स्थानीय समुदायमा अनुकूलन क्षमता अभिवृद्धि, विपद् व्यवस्थापन, लैंङ्गिक तथा सामाजिक समावेशीकरण जस्ता अन्तरसम्बन्धित विषयहरूलाई ध्यान दिनुपर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ । (ङ) स्थानीय सरकारको वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमामा दीर्घकालिन आवधिक शहरी विकास योजना अनुरुप वार्षिक कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण र लक्ष्य निर्धारण गर्ने कुरा उल्लेख गरेको छ ।

१.४ आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रिया

आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा सहभागितामूलक योजना तर्जुमा पद्धति (Participatory Approach) अवलम्बन गरिएको छ । नगर कार्यपालिकाका सम्पूर्ण पदाधिकारीहरू, कर्मचारीहरू तथा सरोकारवालाहरूको सहभागितामा विभीन्न चरणहरुमा छलफल तथा अन्तरक्रिया गरी सर्वसम्मत ढंगले सर्वोत्तम विकल्पमा साझा सहमती गर्दै योजना दस्तावेज तयारी गर्ने प्रक्रिया अघि बढाइएको थियो । यस महानगरको आवधिक विकास योजनालाई बढी व्यवस्थित तथा प्रभावकारी बनाउनका लागि विभिन्न समसामयिक विधि, पद्धति तथा अवधारणाहरूलाई योजना तर्जुमा प्रक्रियामा अवलम्बन गरिएको छ । उक्त अवधारणाहरू देहायअनुसार रहेका छन् :

(क) आगामी ५ वर्ष पश्चात् महानगरपालिकाको अपेक्षित चित्र/अवस्था हासिल गर्ने तर्फ दिशानिर्देश गर्ने प्रयास गरिएको छ ।

(ख) संघीय तथा प्रदेश सरकारको दीर्घकालीन सोच, राष्ट्रिय तथा जिल्लास्तरका विगतको क्षेत्रगत आवधिक/रणनीति योजनाका लक्ष्य, उद्देश्यहरूसँग सामञ्जस्यता र तादात्म्यता कायम हुने गरी सूचनामा आधारित भई योजना तर्जुमा गरिएको छ ।

(ग) उपलब्ध तथ्याङ्कहरूलाई लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण (GESI) को अवधारणा अनुसार खण्डिकृत गरी विश्लेषण गरिएको छ ।

(घ) कृषि, शिक्षा, उद्योग, स्वास्थ्य, खानेपानी व्यवस्थापन, ढल व्यवस्थापन, उज्यालो लगायतका क्षेत्रहरूमा व्यावसायिक र दीगो विकासका लागि विपद प्रतिरोधी पूर्वाधार आवश्यक छ भन्ने मान्यतामा आधारित रही स्थान अनुकूलको ढाँचा तथा स्थानीयस्तरका प्रमुख विपद्हरू प्रतिरोध गर्न सक्ने क्षमतामा प्रस्ताव गरिएको छ ।

(ङ) यस आवधिक योजनाले महानगरपालिकामा भएको शहरीकरणको गतिलाई पहिलेभन्दा व्यवस्थित र नियन्त्रित गर्न सक्नेर दिगो लक्ष्य हासिल गर्ने तर्फ उन्मुख कार्यक्रमहरू तय गरिएका छन् ।

(च) स्थानीय तह सञ्चालनसम्बन्धी संघीय कानून स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन, २०७४ ले गाउँ/नगरपालिकाले योजना तर्जुमा गर्दा प्राथमिकता दिनु पर्ने विषयहरुका अतिरिक्त विकासका कार्य सञ्चालन गर्दा लागत न्यूनीकरण, स्रोत साधनको अधिकतम उपयोग वा प्रभावकारी सेवा प्रवाह तथा अन्य गाउँ–नगरपालिकासँग साझेदारी, सम्झौता र संयुक्त व्यवस्थापन गर्न सक्ने विषयहरु समेत तोकेको छ । आवधिक योजना तर्जुमा गर्दा उपरोक्त विषयहरुसमेतलाई मध्यनजर गरिएको छ ।

योजना तर्जुमा कार्यशाला

महानगरपालिकाको आवधिक नगर विकास योजना निर्माणको क्रममा २०७६ मंसिर २९ र ३० गते आवधिक नगर विकास योजना सम्बन्धी अभिमुखीकरण तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण तथा दीर्घकालिन सोच तय गरियो । उक्त कार्यक्रममा राष्ट्रिय योजना आयोगका पूर्व उपाध्यक्ष डा. जगदिश चन्द्र पोखरेलले आवधिक विकास योजनाको आवश्यकता तथा बीरगञ्ज महानगरपालिकाको संभावना तथा अवसरहरू प्रस्तुत गर्नु भएको थियो ।

वस्तुस्थिति विश्लेषणका क्रममा महानगरपालिकाको विषयगत समितिमा नगर क्षेत्रका सरोकारवालाहरू समेत सहभागी गराइएको समूहले महानगरका सवलपक्षहरु, समस्याहरु, सम्भावना तथा चुनौतिहरूको विश्लेषण गरी समाधानका उपायहरू पहिचान गर्ने काम गरेको थियो । महानगरपालिकाको नेतृत्वमा सरोकारवालाको अर्थपूर्ण सहभागितामा विषयगत महाशाखा प्रमुखहरूको सहभागिता भएको उक्त कार्यक्रमलाई विषय विज्ञको सहजीकरणमा सञ्चालन गरिएको थियो । यस कार्यक्रममा नगर विकासको लक्ष्य, उद्देश्य, नीति, निर्देशक सिद्धान्त निर्धारण सहित आधाररेखा सूचना सहितको नतिजा खाकामा ढाल्ने कार्य गरिएको थियो । ५ वटा विषयगत समूहमा छलफल गरी प्राप्त निश्कर्षलाई विस्तृत समूहमा प्रस्तुत तथा छलफल गरी सुझाव संकलन गरियो । यस गोष्ठीमा महानगरपालिकाका समष्टिगत लक्ष्य प्राप्त गर्न महानगरपालिकाको वर्तमान आर्थिक तथा मानवीय स्रोत साधनलाई आधार मानी सरोकारवालाहरूका प्रत्यक्ष सहभागितामा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रका सबै विषय समावेश गरिएको ५ बर्षे आवधिक नगर विकास योजनाको मस्यौदा तयार पारियो । यो योजनाको आधारमा महानगरपालिकाले वार्षिक योजनाको नीति तथा कार्यक्रम र बजेट विनियोजन गर्ने गरी योजनाको नतिजामा आधारित अनुगमन, मूल्याङ्कन, तथा समीक्षा गर्ने ढाँचाको प्रारुप समेत तयार पारिएको छ ।

आधार रेखा सूचना तथा वस्तुस्थिति विश्लेषण

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी आयोजना संचालन गर्नु अगावै ३२ वटै वडामा गएर वडा समिति लगायत लक्षित समूहसंग वडाको सबल पक्ष, कमजोर पक्ष, अवसर र चुनौति समाधानका लागि रणनीतिक उपायहरूको खोजी गरियो । यसै अवसरमा संघीय मामिला तथा सामान्य प्रसाशन मन्त्रालयबाट तयार पारिएको संस्थागत सूचना संकलन फारममा आधारित रहेर सबै विषयगत क्षेत्रहरूको आधार रेखा सूचना विश्लेषण गरियो । उक्त वस्तुगत विवरणमा महानगरपालिकाको भौगोलिक तथा भौतिक अवस्थिति आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, भौतिक पूर्वाधार विकास, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र संस्थागत विकास तथा सुशासनको अवस्था सहित विषयगत रुपमा वस्तुस्थिति विवरण तयार पारिएको थियो । यही सूचनालाई वस्तुस्थिति विश्लेषण गर्दाको चरणमा परिमार्जन गरी थप सूचना समेत संकलन गरियो । आवधिक योजना तर्जुमा प्रक्रियामा वस्तुस्थिति विश्लेषण महानगरपालिकाका सरोकारवालाहरूसंग सहभागितामूलक छलफलबाट गरिएको थियो ।

नतिजा खाका र रणनीति तथा कार्यनीति तर्जुमा

वस्तुस्थिति विश्लेषण तथा दीर्घकालिन सोंच निर्माण पश्चात पाँच वटै विषयगत समितिको अलग अलग रुपमा बैठक बस्दै रणनीति, कार्यनीति तथा नतिजा खाकाको मस्यौदा तयार पारियो । यस अवधिमा छलफल विधिबाट वस्तुस्थिति विवरणबाट प्राप्त हुन नसकेको सूचकहरूको पहिचान गरियो । यस बैठकमा विषयगत महाशाखाका प्रमुख लगायत विषयगत समितिहरूको सहभागिता रहेको थियो ।

योजना प्रमाणीकरण

महानगरपालिकाको सरोकारवालाहरूको प्रत्यक्ष सहभागितामा विषयविज्ञको सुझाब र परामर्शका आधारमा तयार पारिएको यस योजनाको मस्यौदालाई नगरकार्यपालिका, तथा महानगरपालिकाका सरोकारवाला समक्ष २०७६ चैत्र १ गते प्रस्तुत गरियो । ५ वटै विषयगत समितिहरूमा समूहगतगत छलफल तथा प्रस्तुतीबाट प्राप्त निष्कर्ष तथा सुझावलाई समावेश गरी योजनालाई अन्तिम रुप दिइएको थियो ।

१.५ सीमा

आवधिक विकास योजना तर्जुमाको लागि महानगरपालिकाको संस्थागत तथ्याङ्कका आधारमा मात्र तयार पारिएको नगर वस्तुस्थिति विवरण तथा कार्यशालामा भएको छलफलका आधारमा महानगरको वस्तुस्थिति विश्लेषण गरिएको छ । यस योजनामा प्रयोग गरिएका आधारभूत तथ्याङ्कहरू राष्ट्रिय जनगणना २०६८ का आधारमा तथ्याङ्क कार्यालय पर्साले २०७४ सालमा प्रकाशित गरेको प्रतिवेदनमा आधारित छन । उक्त प्रतिवेदनमा बीरगंज महानगरपालिकाको खण्डिकृत तथ्याङ्क प्राप्त नभएको हकमा पर्सा जिल्लाको तथ्याङ्कलाई आधार मानिएको छ । यो योजना तर्जुमा गर्दा विगतको योजना तर्जुमाका अभ्यास तथा स्थानीय सरकार संचालन ऐन २०७४ तथा स्थानीय तहको योजना तर्जुमा दिग्दर्शन २०७५ को आधारमा गरिएको छ । यसै गरी राष्ट्रिय योजना आयोगको चौधौं योजना (आ.व.२०७५/२०७६) को प्रगतिलाई आधार रेखा सूचना मानिएको छ । योजनालाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक र नतिजामूलक बनाउन अधिकतम प्रयास गरिएको छ । महानगरपालिकाको समग्र विकासमा स्थानीय तह, संघ तथा प्रदेश सरकारको साथै गैर सरकारी संघ/संस्था, सहकारी एवं स्थानीय समुदायमा संस्था र विकास साझेदार संस्थाका प्रतिनिधिलाई पनि यथासम्भव सहभागिता गराउने कोशिस गरिएको छ । महानगरपालिकाको आन्तरिक स्रोत, संघ तथा प्रदेशबाट प्राप्त हुने अन्तर सरकारी वित्तिय हस्तान्तरण तथा अन्य स्रोतबाट प्राप्त गरिने आर्थिक स्रोत तथा कार्यक्रमहरू यस आवधिक योजनासंग हरेक वर्ष तालमेल हुने गरी तय गरिएको छ । यस आवधिक योजना तयार गर्न आधार वर्ष २०७६/०७७ लाई मानिएको छ । आधाररेखाको लागि भएका तथ्याङ्कहरूको प्रत्येक वर्ष प्रक्षेपण गरिएको र नभएका तथ्याङ्कहरूलाई आधार वर्षबाट निश्चित प्रतिशत वा संख्याका दरले घटवढ गर्ने गरी निर्धारण गरिएको छ ।

परिच्छेद २ : वस्तुस्थिति विश्लेषण

२.१. महानगरपालिकाको संक्षिप्त परिचय

बीरगंज बजारको स्थापना भएको करीब १२० वर्ष भइसकेको छ । वि.सं. १९४५ देखि १९५० मा राणाकालिन प्रधानमन्त्री श्री ३ वीर शम्शेरले बीरगंज बजार स्थापना गरेको अनुमान छ । वीर शम्शेरले स्थापना गरेको हुनाले यसको नाम बीरगंज रहन भएको हो भन्ने भनाइ रहेको छ । बीरगंज बजारको स्थापना भन्दा अघि पर्सा जिल्लाको मुख्य केन्द्र अलौं थियो । वि.सं. १९०४ साउन महिनामा सुगौलीबाट राजा राजेन्द्रले पर्सा जिल्लाको अलौंमा सैनिक क्याम्प राखेका थिए । बीरगंज बजारको स्थापना भन्दा अगाडि यस आसपासका गाउँहरू बगही, अलौं, बरेवा, कलैया, प्रसौनी, इनरुवा, छपकैया, अस्तित्वमा आइसकेका थिए । कलैयाबाट प्रसौनी, इनरवा गाउँ हुँदै छपकैया भएर अलौं जाने सानो बाटो थियो, उक्त बाटोलाई रजैया सडक भनिन्थ्यो भन्ने तथ्य बीरगंजको ऐतिहासिक खोज पुस्तक बीरगंजको नालीबेलीमा उल्लेख छ । जंगलले ढाकेको स्थानमा बीरगंज बजार स्थापना गर्न श्री ३ वीर शम्शेरले आफ्ना विश्वास पात्र द्वय सिद्धवीर माथेमा र ध्वजवीर माथेमा (दुई दाजुभाइ) लाई क्रमशः माल अड्डा तथा काठ माल अड्डाको हाकिम बनाई बीरगंजमा खटाएका थिए । त्यसै सिलसिलामा सिद्धवीर माथेमाले निःशुल्क जग्गा तथा काठ वितरण गर्नुका साथै बीरगंजमा घर बनाउनेहरूलाई नगदको व्यवस्था गरी सहयोग पुऱ्याएका थिए । उक्त कार्यले पछि सिद्धवीर माथेमालाई मृत्युदण्डको सजाय समेत भुक्तान गर्नु पर्ने अवस्था आइसकेको थियो ।

यस महानगरपालिकाको पूर्वमा बारा जिल्लाको परवानीपुर गाँउपालिका, विश्रामपुर गाउँपालिका, प्रसौंनी गाउँपालिका र जीतपुरसिमरा उपमहानगरपालिका पर्दछ । पश्चिममा पर्सा जिल्लाकै विन्दवासनी गाउँपालिका, बहुदरमाई र पर्सागढी नगरपालिका पर्दछन । उत्तरमा चितवन राष्ट्रिय निकुञ्ज/पर्सा वनजन्तु आरक्षण र दक्षिणमा भारतको बिहार पर्दछ । २६ डिग्री उत्तरदेखि २६ डिग्री उत्तर अक्षांशसम्म तथा ८१ डिग्री पूर्वदेखि ८१ डिग्री पूर्वी देशान्तरसम्म फैलिएको यस महानगरपालिका समुद्र सतहदेखि १२२ मि. देखि १२५ मि.सम्म अवस्थित छ ।

संघीय संरचना अनुसार प्रदेश नं २ पर्सा जिल्ला अन्तर्गत पर्ने १३२.१ वर्ग कि.मी. मा फैलिएको यस महानगर ३२ वटा वडामा विभाजित छ । २०६८ सालको जनगणना अनुसार यस महानगरपालिकामा कूल घरधुरी ३९,१३० रहेको छ भने कूल जनसंख्या २४०,९२२ मध्ये महिलाको जनसंख्या ११३,६९५ र पुरुषको जनसंख्या १२७,२२७ रहेको छ । यस महानगरपालिकाको केन्द्र नेपालको भारत प्रवेश गर्ने मुख्य प्रवेशद्वारको रूपमा रहेको बीरगंजमा अवस्थित छ । महानगरपालिकाको कार्यालय वडा नं १० मा रहेको छ । यहाँबाट संघीय राजधानी काठमाडौंसम्मको दुरी १९२ कि.मी. छ भने प्रदेश अस्थायी राजधानी जनकपुर १५० कि.मी. को दुरीमा छ । सबैभन्दा नजिकको विमानस्थल सिमरा सम्मको दुरी २२ कि.मी. छ । तराईको जिल्ला भएर पनि पूर्व पश्चिम राजमार्गले नछोएको पर्सा जिल्ला अन्तर्गत पर्ने यस महानगरपालिकाको कार्यालयदेखि पूर्व पश्चिम राजमार्ग अन्तर्गत पर्ने पथलैयासम्मको दुरी करीब २७ कि.मी. छ ।

२.२. विकासका लागि विगतका प्रयास र उपलब्धि

संघीय शासन प्रणाली शुरुवात हुनुभन्दा अगावै बीरगञ्ज नगरपालिकाको रुपमा रहेको यस महानगरपालिकामा बीरगंज उपमहानगरपालिका, बसडिलवा, बेलवा, प्रसौनी, चोरनी, लालपर्सा र बगही गाविस समावेश गरी महानगरपालिका घोषणा गरिएको हो । बीरगंज नगरपालिका महानगरपालिकामा परिणत नहुँदै ५ वर्षे आविधिक नगर विकास योजना निर्माण गरिएको थियो । संक्रमणकालिन राजनीतिक परिवेशमा यस नगरपालिकामा प्रभावकारी रुपमा आवधिक तथा नतिजामुखी योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन र नतिजामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन गर्ने र त्यसको अभिलेख राख्ने गरिएको पाइदैन । यद्यपि विकासका लागि भएका प्रयत्न र त्यसबाट भएका उपलब्धि विश्लेषण गर्दा सडक सुविधाको विस्तार, ढल निकासमा सुधार, पर्यटन क्षेत्रको विकास, खुला दिशामुक्त क्षेत्र घोषणा जस्ता सफल कार्यक्रमलाई महत्वपूर्ण उपलब्धिका रुपमा लिन सकिन्छ ।

२.३. विषय क्षेत्रगत अवस्था विश्लेषण

यस शीर्षक अन्तर्गत महानगरपालिकाको आर्थिक विकास, सामाजिक विकास, पूर्वाधार विकास, वन वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन र सुशासन तथा संस्थागत विकास गरी ५ वटा विषय क्षेत्रगत अवस्थालाई विश्लेषणात्मक रुपमा प्रस्तुत गरिएको छ । यी विषय क्षेत्रगत अन्तर्गतका उपक्षेत्रसँग सम्बन्धित विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)तथा अवसर, तथा चुनौती विश्लेषण गरिएकोछ । यसबाट समाधानका उपाय तथा उपयोगका रणनीतिहरू समेत तयार गरिएको छ ।

२.३.१. आर्थिक विकास क्षेत्र

नेपालको संविधानमा सुनिश्चित गरिएका नागरिकको खाद्य सुरक्षा, मर्यादित रोजगारी र आयको अधिकार कार्यान्वयन गर्न संघ, प्रदेश र स्थानीय सरकारको पनि महत्वपूर्ण भूमिका रहेको छ । यी भूमिकालाई निर्वाह गर्न स्थानीय तहले संविधानको परिधिभित्र रहेर, संघ तथा प्रदेशको कानून, नीति, योजना र लक्ष्यलाई टेवा पुग्ने गरी स्थानीय सरकारले दीर्घकालिन सोच सहित योजनाबद्ध ढंगले अघि बढ्नुपर्ने आवश्यकता देखिन्छ । नेपालको संविधानको अनुसूची- ८ मा स्थानीय तहलाई स्थानीय बजारको व्यवस्थापन, कृषि तथा पशुपालन, कृषि उत्पादन व्यवस्थापन, सहकारी जस्ता स्थानीय आर्थिक विकासको जिम्मेवारी प्रदान गरेको छ । यी विषयहरू दिगो विकासको **लक्ष्य-१ (शुन्य गरिबी), लक्ष्य-२ (भोकमरीको अन्त्य) लक्ष्य-८ (सम्मानित काम तथा आर्थिक उन्नति) र लक्ष्य-१० (असमानताको न्यूनीकरण)** संग जोडिएका छन् । यसलाई मध्यनजर गरी बीरगंज महानगरपालिकाको समग्र विकासको प्रमुख क्षेत्र तथा उत्पादन, रोजगारी र आयको संभाव्य स्रोतका रुपमा रहेको कृषि, पर्यटन, औद्योगिक विकासका विषयगत क्षेत्रमा महानगरपालिका समस्या, सम्भावना, अवसर र तथा चुनौती पहिचान गरी समाधानका लागि रणनीतिक उपायहरूको विश्लेषण गरिएको छ ।

क. कृषि तथा पशु विकास

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

कृषि तथा पशुपालनको विकासको लागि क्षेत्रमा उपलब्ध प्रचुर संभावना तथा अवसर रहेता पनि व्यावसायिक तरकारी खेतीको लागि उपर्युक्त प्रविधिको उपलब्धता नहुँदा व्यावसायिक रुपमा खेती हुन सकेको छैन । कृषकहरू व्यावसायिक योजना बिना नै कृषि तथा पशुपालन व्यवसाय सञ्चालन गर्ने गरेका छन । माटोको परीक्षण बिना नै खेती लगाउने प्रणालीले उत्पादनमा ह्रास आएको छ । असारमा मल आयात गर्ने टेण्डर निकालेपनि असोजमा मात्र आउने र अनुदानको मलहरू पर्याप्त मात्रामा नआउनाले उत्पादन लागत बढ्न गई कृषकहरूले उत्पादित वस्तुहरू प्रतिस्प्रर्धात्मक बजारमा बेच्न कठिनाई रहेको छ । अधिकांश कृषकहरूमा व्यावसायिक कृषि र पशुपालन सम्बन्धी प्राविधिक, व्यवस्थापकीय र बजारीकरण सम्बन्धी ज्ञान, सीप र प्रविधिको प्रयोगमा कमी रहेको छ । जसले गर्दा बाली सरंक्षण र भण्डारण तथा बढी उत्पादनको लागि मलखाद र विषादीको समोचित प्रयोग हुन सकेको छैन । प्रति इकाई जग्गाको मूल्य उच्च रहेको यस महानगरमा भूउपयोग नीतिको पालना र योजनाको कमी आदि लगायतका कारणले कृषियोग्य जमिनको खण्डीकरणमा वृद्धि भइरहेको हुँदा कृषिमा यान्त्रिकीकरण गर्न कठिन हुँदै गएको छ ।

पशुपालनका लागि नश्ल सुधार कार्यक्रम नहुँदा उत्पादनका कमी आएको छ । डेरी फर्महरूबाट उत्पादित वस्तुहरूको गुणस्तरियता सही छ छैन भनेर अनुगमन गर्ने संयन्त्रको अभाव रहेको छ । सीप तालिम सेवा केन्द्र प्रयाप्त नभएकोले दक्ष जनशक्ति उत्पादन हुन सकेको छैन । पशुपन्छीको लागि आवश्यक पर्ने प्रयाप्त औषधी पसल छैन । प्रयाप्त मात्रामा गाईभैसी फार्महरू नभएको र भएको पनि नाजुक अबस्थामा छ । सुलभ दरमा पाईने दाना प्रयाप्त नहुँदा कृषकहरू बढी मूल्य तिरेर दाना किन्न बाध्य छन । चरनको अभाव तथा आवश्यक मात्रामा दाना ख्वाउन नसक्दा आवश्यकता अनुसारको दूध उत्पादन हुन सकेको छैन । व्यावसायिक बाख्रा पालन भएता पनि पशुसेवा प्राविधिक अप्रयाप्त हुँदा समयमा नै उपचार हुन सकेको छैन । दुग्ध प्रशोधन केन्द्रको अभावले गर्दा बढी दुध खपत हुन सकेको छैन ।

महानगरपालिकामा स्थानीय हावापानी सुहाउँदो र बढी उत्पादन तरकारी तथा अन्नबालीको बीउ बिजन उत्पादन गर्ने नर्सरी नहुँदा कृषकहरूले माग र आवश्यकता अनुसारको बीउ बीजन महङ्गो मूल्य तिरेर किन्नु परेको छ । उन्नत जातको

अन्नबाली तथा तरकारीको बीउ परीक्षणका लागि कृषकलाई उपलब्ध गराउँदा कहिले काँही फल नलाग्ने समस्याबाट कृषकहरू पीडित हुने गरेका छन । हिउँदे बालीलाई शीतलहरले नोक्सान पार्ने गर्दछ । कृषकहरूले मल बीउ उचित समयमा प्राप्त गर्न नसक्दा उत्पादनमा ह्रास आएको छ । जलवायु परिवर्तनको असरले गर्दा पानी पर्ने समयमा पानी नपर्ने, कतै अतिवृष्टि त कतै अनावृष्टि हुँदा धान खेतीको लागि प्रतिकुल असर पारेको छ । जलवायु परिवर्तनको असरका कारण वालीका लागि हानीकारक झार तथा किराहरूको प्रकोप लगायत पोषण र पानी सम्बन्धी जोखिममा वृद्धि भइरहेको छ ।

यस क्षेत्रमा खोलानाला पर्याप्तमात्रामा नभएकाले सिंचाईको लागि डिप बोरिङ्गमा भर पर्नु वा आकाशे पानीमा निर्भर रहनुपरेको छ । यसका साथै रोजगारी, अवसर र सेवा सुविधा उपयोग लगायतका विभिन्न कारणले युवाहरूको शहरी क्षेत्र र विदेश पलायनले गर्दा कृषिमा श्रमशक्तिको समेत कमी रहेको छ ।

खेतीयोग्य जमिन प्लटिङ्ग गरी घडेरीको रुपमा बिक्री वितरण गर्नाले पशुपालनको लागि घाँसको अभाव हुँदै गएको छ । जलवायु परिवर्तनको प्रकोप, घाँसपात र आवश्यक पोषणको कमी र उपचार सेवाको कमीको कारण पशुपक्षीको रोगव्याधी पनि बढ्दो क्रममा देखिएको छ । उन्नत नश्लको साँढे, राँगा, बोकाको उपलब्धता र कृत्रिम गर्भाधान सेवाका लागि दक्ष प्राविधिकको कमीले गर्दा समयमै उपलब्ध हुन सकेको छैन । उत्पादित कृषि, पशुपंक्षी, माछा, मौरी र जडीबुटीजन्य उपजहरूको संकलन, भण्डारण, चिस्यान र बजारीकरणको पूर्वाधार, संयन्त्र, सूचना र मुल्य श्रृंखलाको समेत कमी रहेको छ ।

तर अझै पनि कृषि योग्य भूमिको उपलब्धता रहेको, काम गर्ने सस्तो जनशक्ति उपलब्ध रहेको, भारत संग ब्यापार गर्न सुख्खा बन्दरगाह रहेको, सिंचाईको लागि पानीको उपलब्धता हुन सक्ने, पशुपालनको लागि उपयुक्त ठाउँ रहेको र कृषि तथा पशुपालनमा प्राविधिक जनशक्ति पनि उपलब्ध हुन सक्ने आदि जस्ता सबल पक्ष मौजुद रहेको देखिन्छ ।

अवसर र चुनौती

नेपालको संविधानमा सबै नेपालीलाई खाद्यको अधिकार प्रत्याभूत गरिएको छ । दिगो विकास लक्ष्यले सन् २०३० सम्ममा विश्वलाई भोकमुक्त बनाउने लक्ष्य लिएको छ । संघीय सरकारले बि.सं.२०७७ भित्र नेपाललाई खाद्यान्नमा आत्मनिर्भर बनाउने घोषणा गरी पाँच वर्षभित्र कृषि उत्पादकत्वलाई दोब्बर गर्ने प्रतिवद्धता जनाएको छ । यसका लागि मुलुकलाई कृषिको यान्त्रिकीकरण, आधुनिकीकरण र व्यावसायीकरण गर्ने उद्देश्यले १५ वर्षीय कृषि विकास रणनीति कार्यान्वयनको चरणमा छ । यसका साथै अर्गानिक खेतीको विकासका निम्ति प्रविधि विकास, सामुदायिक तथा सहकारी संस्थाहरूको क्षमता विकासका कामहरू अघि बढाइएका छन ।

यस क्षेत्रमा उत्पादित कृषिजन्य उत्पादन विक्री वितरणको लागि ठूलो बजार संघीय राजधानी काठमाडौं १९२ कि.मी.को दुरीमा रहेको छ भने अर्को बजारको रुपमा भारतको रक्सौल पनि नजिकै रहेको छ । वडा नं १, २, ३, १४, १५, १७ र ३२ बाट तरकारी तथा माछा निर्यात हुने गरेको छ । वडा नं २९, ३० र ३२ लाई तरकारी पकेट क्षेत्रको रुपमा विकास गर्न सकिने अवस्था रहेको छ । यसै गरी वडा नं ३ मा धान खेतीको राम्रो अवसर छ भने वडा नं २९, ३० र ३२ मा उखुको उत्पादन हुने गरेको छ । नदीको बगरमा तर्बुजा, बदाम जस्ता बाली लगाउन सकिने र हिउँदको महिनामा च्याउ खेती गर्न सकिन्छ । कृषिलाई बढावा दिन उन्नत जातका वीउहरूमा अनुदान दिई विउ वितरण कार्यक्रम लागू गरिएको छ । यस जगर क्षेत्रमा चैते धान, भदैया धान, अगहनी धान, मकै, गहुँ, तोरी, सूर्यमुखी, राजमा जस्ता बालीहरू लगाउने गरिन्छ । यस क्षेत्रमा लगाइने तरकारीका मुख्य बालीहरूमा काउली, बन्दा, गोलभेंडा, खुर्सानी, , भण्टा, मुला, प्याज, रायो पर्दछन । यी तरकारीबालीको खपत स्थानीयस्तर देखि काठमाडौं, पोखरा जस्ता बजारसंम्म रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार कृषि क्षेत्रका दक्ष तथा अर्ध दक्ष जनशक्ति ४३.३७ प्रतिशत रहेको छ । प्राथमिक पेशाकर्मी १९.८२ प्रतिशत कृषि वन तथा मत्स्यपालनमा ५४.१० प्रतिशत संलग्न रहेका छन । औद्योगिक उत्पादन कार्यमा ९.६७ प्रतिशत संलग्न रहेका छन । यस महानगरपालिकामा १३ वटा गाई भैंसी फार्म, एउटा बाखा फार्म र ४० वटा कुखुरा फार्महरू संचालित छन् । व्यावसायिक पशुपालनमा लगानीका अवसरहरूमा वृद्धि गर्न क्षमता विकास, उपयुक्त प्रविधि, सहुलियत कर्जा, वजारीकरणको प्रचुर सम्भावना रहेको छ । दुध तथा दुधजन्य पदार्थको बिक्री वितरणका लागि बीरगंज लगायत देशका अन्य बजारमा बेच्न सकिने अवसर रहेकोछ । पशुपालन व्यवसायको लागि बजारको राम्रो सुविधा रहेको छ । यहाँबाट

उत्पादन भएका पशुजन्य तथा कृषिजन्य बस्तुहरू छिमेकी जिल्लाहरू, हेटौडा, नारायणढ, पोखरा र काठमाण्डौं लगायतका प्रमुख बजारहरूमा निर्यात हुने गरेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ का अनुसार सबै भन्दा कृषि क्षेत्रका दक्ष तथा अर्ध दक्ष जनशक्तिहरूको संख्या ४३.३७ प्रतिशत, प्राथमिक पेशाकर्मी १९.८२ प्रतिशत, औजार र सम्बन्धित सामानका बिक्री कामदार ११.२१ प्रतिशत र सेवा तथा विक्री कामदार १०.८१ प्रतिशत रहेको छ ।

भारतमा हरित क्रान्ति तथा दुग्ध वा श्वेत क्रान्ति पश्चात ठुलो परिमाणमा कृषि र पशु फार्महरुले सस्तोमा उत्पादन गर्न थालेकाछन र रेलवे मार्फत तुलनात्मक रुपमा कम मूल्यमा नेपालमा कृषि तथा पशुजन्य उत्पादनहरु आयात हुने गर्दछ । भारतमा ठुलो स्केलमा कृषि तथा पशु पालन गरिनु, कृषि तथा पशुपालनको पूर्वाधार विकासमा सरकारको ठुलो लगानी हुनु तथा कृषिमा आधुनिकीकरण हुनुको कारण उत्पादन लागत निकै कम हुन पुगेकोछ । यस परिदृश्यबाट बीरगञ्जको कृषि तथा पशुपालनले प्रतिस्पर्धा गर्न हम्मे हम्मे परेकोछ जुन बाहिरबाट आएको चुनौती हो । यस चुनौतीलाइ सामना गर्न महानगरले वरीपरी रहेका पालिका संग सहकार्य गरी अर्गानिक कृषि तथा उन्नत पशुपालनमा केन्द्रित गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

ख. सिंचाई विकास

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

यस महानगरपालिकामा सिंचाईका लागि मुख्यतया मुख्यगण्डक नहर प्रयोगमा आउने गर्दछ । यस बाहेक तिलाबे, सिर्सिया खोलाको पानी पम्पबाट तानेर पनि सिंचाईका लागि प्रयोग गर्ने गरिएको छ । सिंचाईका विभिन्न माध्यमबाट सिंचित हुने जग्गाको जम्मा क्षेत्रफल राष्ट्रिय कृषि गणना २०६८ अनुसार २२ प्रतिशत छ । सिंचाईका स्रोत मध्ये ट्युबवेल र बोरिङ्गबाट २९.४८ प्रतिशत, गण्डक नहरबाट ८.११ प्रतिशत, मौसमी र अस्थायी कूलोबाट २३.१५ प्रतिशत, पोखरी र इनारबाट ३४.२१ प्रतिशत, अन्यबाट ३ प्रतिशत र मिश्रित स्रोतबाट २.०६ प्रतिशत रहेको छ । सिंचाईको सुविधा पुगेको जग्गाबाट धान गहुँ, मकै जस्ता बालीहरूको उप्पादनमा टेवा पुगेको छ । सिंचाई प्रयोजनकालागि विद्युतको खपत ०.०२ प्रतिशत रहेको छ ।

अवसर र चुनौती

हाल नेपालको कुल खेतीयोग्य जमिनको २५.२ प्रतिशत जमिनमा मात्र वर्षैभरि सिंचाई सुविधा पुगेको छ । यस महानगरको खेतीयोग्य जमिनमा नहरको पानी माथिल्लो मुहानका कृषकले बढी प्रयोग गर्ने र तलतिरका कृषकलाई पानीको अभाव हुने गरेकोले मौजुदा नहरहरूबाट थोरै कृषकहरू मात्र लाभान्वित भएका छन । डीप बोरिङ्गको प्रयाप्त उपलब्धता र प्रभावकारी व्यवस्थापनको अभावले यसबाट सधै भरि सिंचाई गर्न कठिनाई हुने गरेको छ । नहर व्यवस्थापनका लागि कर्मचारी खटाउन छाडेकाले पानीको बाँडफाँडमा अनियमितता हुने गरेको छ । सिंचाईको लागि आवश्यक पर्ने विद्युत, बिजुलीको पोलको अभावले आवश्यक स्थानमा मोटर पम्प आदी व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन । सिंचाईको अभावले गर्दा समयमा धान बाली लगाउन कठिनाई भएको छ भने बेमौसमी तरकारी खेतीको लागि पानीको अभाव रहेको देखिन्छ । जलवायु परिवर्तनका कारण पानीका मूल सुक्ने तथा जल सतह कम हुने संकेतले केही चुनौती भने थपेकोछ ।

ग. पर्यटन विकास

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

नगरको प्रमुख ऐतिहासिक तिर्थस्थल र पर्यटकीय स्थलका रुपमा अलौ, विन्ध्यवासिनी, बीरगंज, घडिआर्वा पोखरी, गहवा माई मन्दिर, बिर्ता मन्दिर, बौद्ध भिस्वा चैत्य, रामभौरी भाठा, पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष, शंकराचार्यद्वार, घण्टाघर आदि पर्दछन । यस किसिमका महत्वपूर्ण क्षेत्रलाई सम्बर्द्धन गरी विकासको गतिलाई तीव्रता दिन सकिने बलियो सम्भाबना यस नगरमा रहेको छ । समतल तराई मैदानको फाँट र चुरे पर्वतीय छटाले भरिएको बीरगंजको परिदृश्यलाई समेटेर स्थानीय स्तरको गरिवी निवारण गर्नका लागि पर्यटकीय नगरीको रुपमा विकास गर्नु पर्ने अवस्था देखिन्छ । महानगरको प्रमुख ऐतिहासिक तीर्थस्थल र पर्यटकीय स्थलका रूपमा बीरगंज नगरको केन्द्रमा अवस्थित घडिअर्वा पोखरीको पूर्वपट्टि जोडिएर रहेको गीता मन्दिर धार्मिक, सांस्कृतिक दृष्टिले निकै महत्वपूर्ण रहेको छ । यस मन्दिरमा श्री कृष्ण भगवानको जीवनमा घटेका

महत्वपूर्णघटनाहरूलाई मन्दिरभित्रका भित्ताहरूमा विभिन्न मूर्तिहरूमा बडो आकर्षक ढंगले चित्रणगरिनुका साथै श्रीमदभगवत गीताका सम्पूर्ण अध्यायहरू संगमरमरमा लेखी भित्तामा टाँसिएको छ । यसै गरी बीरगंज-रक्सौल सडकको नेपाल भारत सीमाना नजिक इनरवामा रहेको शंखराचार्य गेट, अलखिया मठ, श्री महावीर स्थान, बौद्ध चैत्य, भिस्वा, गहवामाई मन्दिर, घन्टाघर : श्री वीरेन्द्र प्रभात घडी, घडिअर्वा पोखरी, विर्तामाइको मन्दिर, विश्व हिन्दु पार्क, लक्ष्मनवा, भुटनदेवी माईको मन्दिर, गुरुद्वारा, विन्दवासिनी मन्दिर, मस्जिद र पर्सा वन्यजन्तु आरक्ष आदि पर्दछन । यी धार्मिक तथा ऐतिहासिक स्थानहरू यस महानगरको पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने सम्भावना बोकेका छन ।

धार्मिक तथा ऐतिहासिक पर्यटनको अलावा यस क्षेत्रमा स्थापित ४ वटा मेडिकल कलेज र ७ वटा व्यवस्थापन, शिक्षा तथा मानविकी अध्यापन हुने क्याम्पसले यस क्षेत्रको पर्यटनमा टेवा पुग्ने देखन्छ । राणाकालिन समयमा स्थापना भएको नेपालको दोस्रो त्रिजुद्ध हाइस्कूल र २००७ सालको राणा विरोधी क्रान्तिमा थीर बम मल्लले शहादत प्राप्त गरेको यस क्षेत्र पर्यटनको थप आकर्षण बन्न सक्छ । ठाकुरराम बहुमुखी क्याम्पसलाई प्रदेशस्तरीय विश्वविद्यालय बनाउन सकिने र यसबाट पर्यटनमा थप टेवा पुग्नेछ । तर यी महत्वपूर्णस्थल तथा धरोहरको संरक्षण तथा सम्वर्द्धनमा आवस्यक लगानी हुन सकेको छैन ।

<u>अवसर र चुनौती</u>

पर्यटन प्रवर्द्धनका लागि प्रशस्त सम्भावना भएतापनि महानगरपालिकाले त्यसको व्यवस्थापन गर्न सकेको छैन । शंखराचार्यको गेटको उचित व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन । भिसवा डाँडाको संरक्षण हुन सकेको छैन । घडीअर्वा पोखरीको सौन्दर्यतामा ह्रास आएको छ । यस पोखरीमा बत्तीको व्यवस्थापन गरिएको छैन । पोखरीमा पानी फोहर हुँदै गएको छ । पोखरीमा म्यूजिकल फाउन्टेनको ब्यबस्थापन गरिएको छैन । होटल व्यवसायीहरूको एकिन तथ्याङ्क संकलन गरिएको छैन । धार्मिक तथा ऐतिहासिक मठमन्दिर सफाईमा ध्यान पुग्न सकेको छैन । महानगरबाट आधारभूत शहरी पूर्वाधार तथा सेवा प्रवाहमा गरिने लगानीका लागि नै बजेट न्यून रहेको अवस्थामा पर्यटकीय पूर्वाधारमा आवस्यक लगानी गर्न ठुलो चुनौतीछ ।

घ. उद्योग र व्यापार

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

औद्योगिक विकासको लागि नेपालको प्रदेश नं २ अन्तर्गत पर्ने बीरगञ्ज महानगरपालिका औद्योगिक दृष्टिकोणबाट निकै अगाडि रहेको छ । यस नगरमा औषधि देखि लिएर, खाद्यान्नसंग सम्बन्धित उद्योगहरू संचालनमा रहेका छन् । यस ठाउँमा उत्पादन भएका सामानहरू नेपालको तराई देखि पहाडी तथा हिमाली भागमा लैजानका लागि यातायातको राम्रो सुविधा उपलब्ध रहेको छ । यस क्षेत्रमा साना ठूला गरी १२८ वटा उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन । यसबाट महानगरका जनतालाई प्रत्यक्ष रोजगारीको अवसर प्राप्त भइरहेको छ । वडा नं २१ र ३१ मा उद्योगहरू सञ्चालन गर्न उपयुक्त खालको वातावरण छ । यस नगरमा कृषि, पशुपंक्षी, माछा, जडिबुटी उत्पादनको लागि आवश्यक प्रविधि, सामग्री र वस्तु सेवा र स्थानीय उत्पादन बजारीकरण सम्बन्धी व्यापार व्यवसायमा पनि क्रमिक वृद्धि हुँदै गईरहेको छ । बेरोजगारहरूको तथ्याङ्क संकलन गर्ने कार्य भैरहेको छ ।

जिल्ला बन कार्यालय, पर्सा(आ.ब. २०७२/०७३) को वार्षिक प्रगति प्रतिवेदन अनुसार बनमा आधारित उद्योगहरूमा समिल तथा भेनियर उद्योग ४६.३९ प्रतिशत, इट्टा उद्योग १९.८२ प्रतिशत, फर्निचर उद्योग २७.९३ प्रतिशत, ढुङ्गा क्रशर उद्योग ५.४ प्रतिशत रहेको देखिन्छ । यी उद्योगहरूले जम्मा विद्युत खपतको ६८.८ प्रतिशत विद्युत खपत गर्ने गरेको देखिन्छ ।

केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागले गरेको राष्ट्रिय औद्योगिक गणना २०६४ अनुसार यस नगरमा खाद्यवस्तु उत्पादन गर्ने, पेय पदार्थ उत्पादन गर्ने उद्योग सूर्तीजन्य पदार्थको उत्पादन उद्योग, कपडा उद्योग विजुलीको तार उत्पादन गर्ने उद्योग, छाला प्रशोधन उद्योग, कागज उद्योग, रसायनिक वस्तु उत्पादन गर्ने उद्योग, प्लाष्टिक उद्योग,औषधि उद्योग, मेसिनरी सामान उत्पादन गर्ने उद्योग, पर्यटन उद्योग जस्ता उद्योगहरू रहेका छन । यी औद्योगिक प्रतिष्ठानहरूले करीब ८००० जनालाई रोजगारी सृजना गरिरहेको छन ।

यति धेरै सम्भावना भए पनि उद्योग व्यवसायलाई थप सहजीकरण गर्न विभीन्न वस्तुको भ्यालु चेन अध्ययन गर्ने, सेजको निर्माण गर्ने, एकद्वार प्रणालीबाट सरकारी सेवा प्रवाह गरी उद्योग व्यवसायलाई उकास्ने जस्ता अनिवार्य प्रवन्ध समेत राज्यले गर्न सकेकोछैन ।

अवसर र चुनौती

यस महानगरपालिकामा ठूला ठूला उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेता पनि थोरै पुँजीबाट सञ्चालन गर्न सकिने उद्योगको लागि औद्योगिक ज्ञान, सीप र अनुभवमा कमी रहेको छ । यहाँका साना उद्यम र व्यवसायीहरू निर्वाहमुखी उत्पादनमा सीमित भै व्यापार भन्दा माथि उठ्न सकेका छैनन । साना उद्योगबाट उत्पादन गरिएका सामानहरूको बेचबिखनको लागि कोशेली घरको स्थापना नहुँदा उत्पादित सामानहरूले बजार पाउन सकेका छैनन् । महानगरपालिका बन्नका लागि पछि समावेश भएका १६ वटा वडाहरू ग्रामीण क्षेत्रमा रहेकोले उक्त वडाहरूमा उक्त उद्योग स्थापना र सञ्चालनको लागि बैकिङ्ग तथा वित्तीय सेवामा कमी रहेको छ ।

संघिय गणतन्त्र नेपालको संविधान जारी भएपश्चात मधेशबादी दलहरूले गरेको आर्थिक नाकाबन्दी पश्चात बीरगंज भन्सारबाट आयात हुने सामानहरू भैरहवा भन्सारबाट हुने गरेपछि यस ठाउँ केही पछाडि देखिन्छ ।

ङ. वैङ्क, सहकारी र वित्तीय सेवा

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

देशकै वाणिज्यद्वार र आर्थिक राजधानीको रुपमा परिचित यस बीरगंज महानगरमा वित्तीय पहुँच तथा सेवाको लागि नेपाल राष्ट्र बैंक सहित २९ वटा बाणिज्य तथा विकास बैंकका शाखाहरू सञ्चालनमा छन् । यस नगरमा १७२ वटा सहकारी संस्थाहरू संचालनमा रहेका छन् भने आमा समूह, सामुदायिक संस्था लगायत बचत समूहबाट समेत वित्तिय सेवा उपलब्ध रहेको छ ।

राष्ट्रिय कृषि गणना २०६८ अनुसार बैंक तथा वित्तिय संस्थाहरूबाट ऋण लिने परिवारहरू मध्ये कृषि ऋण लिने परिवारहरू २८ प्रतिशत रहेका छन् । ऋण लिने श्रोतको आधारमा विश्लेषण गर्दा सबैभन्दा बढी नातेदारबाट ३२.४२ प्रतिशत, वाणिज्य बैंकबाट २२.५३ प्रतिशत, महिला समूहबाट १३.६५ प्रतिशत, कृषि विकास बैकबाट ऋण लिने १२.९७ प्रतिशत , सहकारीबाट १०.०७ प्रतिशत कृषक परिवारले ऋण लिएको देखिन्छ । त्यस्तै कृषक समूहबाट ऋण लिनेको प्रतिशत ५.९८ रहेको छ । कृषकहरूले थप कृषि ऋण लिन चाहेको उद्देश्य हेर्दा सबैभन्दा बढी पशु तथा पंक्षीपालनको लागि ३५.०३ प्रतिशत, मल तथा बीऊ को लागि ३४.९१ प्रतिशत र सिंचाईका लागि २०.८५ प्रतिशत, कृषि औजारमा ६.०६ प्रतिशत, माछा पालनका लागि ०.८५ प्रतिशत र अन्यमा २.३ प्रतिशत देखिन्छ ।

यसरी प्रवाह भएको ऋण कृषि तथा पशुपालनको व्यावसायिक उत्थानमा नै लगानी भै ऋण उचित उपयोग भए नभएको अध्ययन भएको देखिदैन ।

अवसर र चुनौती

महानगरपालिका १६ वटा ग्रामीण वडाहरूमा सहकारी सम्बन्धी ज्ञानको कमीले गर्दा स्थानीयस्तरमा रहेको ठुलो मात्रामा पुँजी परिचालन हुन सकेको छैन । स्थानीय व्यक्ति र समुदायमा औद्योगिक सचेतना, चाहना र माग तथा चासो, आर्थिक क्रियाकलापमा कमीको कारण वैंक र वित्तीय संस्था र सेवा विस्तार वस्तीका वडासम्म पुग्न सकेको छैन । स्थानीय सहकारी संस्था र सदस्यहरूमा पनि उद्यमशिलताको ज्ञान, सीप र अनुभवको कमीको कारण यसको विकास र विस्तार गति न्यून रहेको छ । सुपथ मुल्यका सहकारी पसलहरू नहुँदा स्थानीय समुदाय महंगीको मारमा परेका छन

२.३.२ सामाजिक विकास

वर्तमान संविधानले शिक्षा, स्वास्थ्य र समावेशीकरणका आधारभूत सवालहरूलाई मौलिक हकको रुपमा स्थापित गरेको छ । प्रदेश २ ले तयार पारेको पहिलो आवधिक योजनाको सोचमा उच्च मानव विकासलाई नै आधार बनाएको र सोच निर्माणमा गुणात्मक स्वास्थ्य, शिक्षामा लगानीलाई प्रमुख गन्तव्यको रुपमा दृष्टिगत गरिएको छ । माध्यमिक तहसम्मको

शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य र नीति निर्माण तहमा समाजको पछाडी परेको वर्ग तथा क्षेत्रको सहभागितालाई सुनिश्चित गर्ने कानुनी तथा नीतिगत आधारहरू तयार भई सकेका छन् ।सामाजिक विकासको लक्ष्य हासिल गर्न महानगरले संघ, प्रदेश सरकार र विकास साझेदार संस्थासँगको सहकार्य र समन्वयमा अर्थपुर्ण प्रयास गर्नु पर्ने आवश्यकता रहेको छ । सामाजिक विकासको क्षेत्रमा स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रहरूमा आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षा, आधारभूत स्वास्थ्य सेवा, खानेपानी तथा सरसफाई तथा सामाजिक विकासका अन्य पक्षहरू रहेका छन् । सामाजिक विकासको प्रगतिले **दिगो विकासको चार वटा लक्ष्य, जस अन्तर्गत लक्ष्य-३ (स्वस्थ र समुन्नत समाज), लक्ष्य-४ (गुणस्तरीय शिक्षा), लक्ष्य-५ (लैंगिक समानता) र लक्ष्य-६ (स्वच्छ पानी तथा सरसफाई)** संग सम्बन्धित छ । महानगरको आवधिक योजनाले यी चारवटा विषयहरूमा प्राप्त गर्ने उपलव्धीले समग्रमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू प्राप्तिमा समेत योगदान गर्नेछ । बीरगंज महानगरपालिकाको समृद्धि गर्न सक्षम जनशक्ति उत्पादन र यथोचित अवसरहरू उपलब्ध गराउन शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण, युवा तथा खेलकुद, कला तथा संस्कृति जस्ता क्षेत्रमा महानगरपालिकामा भएका सम्भावना, समस्या, अवसर र चुनौती पहिचान गरिएको छ ।

क. शिक्षा तथा सीप विकास

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

दिगो विकास लक्ष्यले सन् २०३० सम्ममा सबैलाई गुणस्तरीय, निःशुल्क, न्यायोचित शिक्षाका साथै आधारभूत तथा माध्यमिक शिक्षाको सुनिश्चिता गर्ने जस्ता सवालहरूलाई महत्वपूर्ण रुपमा उठान गरेको छ । नेपाल सरकारको १५ औं राष्ट्रिय योजनाले पनि गुणस्तरीय तथा आधारभूत निःशुल्क शिक्षा जस्ता सवालहरूलाई उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ ।

नेपालको संविधानमा प्रत्येक नागरिकलाई राज्यबाट आधारभूत तहसम्मको शिक्षा अनिवार्य र निःशुल्क तथा माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा निःशुल्क पाउने हक उल्लेख गरेको छ । त्यसै गरी अपाङ्गता भएका र आर्थिक रुपले विपन्न नागरिकलाई कानुन बमोजिम निःशुल्क उच्च शिक्षा पाउने हक हुनेछ । दृष्टिविहीन, बहिरा, स्वर तथा बोलाइ अपाङ्गअपाङ्गता भएका नागरिकलाई उपयुक्त माध्यमबाट शिक्षा पाउने हकको सुनिश्चित गर्नुका साथै नेपालमा बसोबास गर्ने प्रत्येक नेपाली समुदायलाई कानुन बमोजिम आफ्नो मातृभाषामा शिक्षा पाउने र त्यसका लागि विद्यालय तथा शैक्षिक संस्था खोल्ने र सञ्चालन गर्ने हकको सुनिश्चित गरिएको छ ।

त्रि.वि.आंगिक क्याम्पसका रुपमा ठाकुरराम बहुमुखी क्याम्पस र बीरगंज क्याम्पस गरी दुइवटा क्याम्पस सञ्चालनमा ल्याइएका छन । विरगंज कमर्स क्याम्पस विरगंज पब्लिक कलेजमा व्यवस्थापन विषयको अध्यापन हुन्छ । हरि खेतान क्याम्पसमा मानविकी, शिक्षा, व्यवस्थापन, कानून, तथा विज्ञान शंकाय सञ्चालन गरिएका छन । नेसनल एकेडेमी क्याम्पसमा मानविकी, शिक्षा र व्यवस्थापन संकायको अध्यापन गराइन्छ । सिद्धार्थ इन्टरनेशनल कलेजमा शिक्षा र मानविकी संकायको अध्यापन गराइन्छ । म्याट्रिस कलेज, नेसनल मेडिकल कलेज, महाविर प्रसाद ब्रिजलाल केडिया डेन्टल कलेजमा मेडिसिन विषय अध्यापन गराइन्छ । नेसनल मेडिकल कलेजले एम.बी.बी.एस. तथा ब्याच्लर इन सर्जरी, पोष्ट ग्राजुयट मेडिकल प्रोग्राम (एम.डी/एम.एस.) र नसिंङ्ग प्रोग्राम पनि सञ्चालनमा रहेको छ । यी शैक्षिक संरचनाले गर्दा यस नगर शैक्षिक हवको रुपमा स्थापित भएको छ । ठाकुरराम बहुमुखी क्याम्पसलाई विश्व विद्यालयको रुपमा स्थापित गर्न सकिने संभावना रहेको छ । मेडिकल कलेजको स्थापनाले स्वास्थ्य क्षेत्रमा आवश्यक पर्ने जनशक्ति बीरगंजकालागि मात्र नभएर देशका अन्य जिल्लालाई पनि योगदान पुऱ्याएको छ ।

यस महानगरमा २ वटा प्राविधिक शिक्षालय स्थापना गरिएका छन । सामुदायिक विद्यालय तर्फ १८ वटा विद्यालय मावि स्तरका छन । २० वटा विद्यालयमा स्काउट गठन भएको छ । १८ वटा माविमा जुनियर रेडक्रस गठन भई क्रियाशिल रहेको छ । जेहेन्दार विद्यार्थीहरूलाई छात्रवृत्ति उपलब्ध गराउने गरिएको छ ।

यसका अतिरिक्त सामुदायिक विद्यालय मध्ये १८ वटा माविमा कम्प्युटर इन्टरनेट सहित इहाजिरी प्रयोगमा ल्याइएको छ । १८ वटा माविमा विज्ञान प्रयोगशाला बनाइएको छ भने ६ वटा सामुदायिक विद्यालयमा अंग्रेजी माध्यममा पठनपाठन हुने गरेको छ । १८ वटा माविमा पुस्तकालय रहेको छ भने १ वटा नगर पुस्तकालय रहेको छ । स्थानीय शिक्षा ऐन पारित भई लागू भइसकेको छ । शैक्षिक क्यालेण्डर प्रकाशन गरी सोही अनुसार कार्यसम्पमदन गर्ने गरिएको छ । विद्यालयहरूमा

सी.सी. क्यामेरा जडान गरी अनुगमन कार्यको थालनी गरिएको छ । विद्यालयमा छात्राहरूको उपस्थिति नियमित गराउन स्यानेटरी प्याड निःशुल्क रुपमा उपलब्ध गराउने गरिएको छ । समग्रमा भन्नुपर्दा यस क्षेत्रको शैक्षिक गुणस्तर र गुणस्तरीय शिक्षामा पहुँच क्रमशः वृद्धि हुँदै गएको देखिन्छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ मा एस.एल.सी. भन्दा माथिल्लो तह उत्तीर्ण गरेका व्यक्तिहरूले अध्ययन गरेको विषय/क्षेत्रको विवरण International Standard Education Classification (ISEC) अनुसारको वर्गिकरणमा आधारित भएर विश्लेषण गर्दा २९.४० प्रतिशतले व्यापार र प्रशासन क्षेत्रको अध्ययन गरेको देखिएको छ । मानविकी र कला क्षेत्रमा अध्ययन गरेका व्यक्तिहरू १६.८३ प्रतिशत सहित दोस्रो स्थानमा रहेका छन् । शिक्षा, विज्ञान, सामाजिक तथा व्यवहारिक विज्ञान, र स्वास्थ्य विषय अध्ययन गर्ने व्यक्तिहरू क्रमश : १५.०४ प्रतिशत, १०.८० प्रतिशत , २.९६ प्रतिशत र २.११ प्रतिशत रहेको देखिएको छ । लैङ्गिक आधारमा विश्लेषण गर्दा समेत सबै भन्दा धेरै पुरूषहरू ३१.१० % र महिलाहरू २५.१२ % ले व्यापार र प्रशासन विषय/क्षेत्र अध्ययन गरेको देखिएको छ भने दोस्रोमा मानविकी र कला देखिएको छ ।

अवसर र चुनौती

शैक्षिक क्षेत्रमा आधारभूत, माध्यामिक, उच्च शिक्षा र प्राविधिक शिक्षामा अग्रिणी स्थानमा रहेको यस बीरगंज महानगरपालिकामा विविध सुधारका गर्न सकिने अवसर र चुनौतिहरू विद्यमान रहेका छन् । अधिकांश विद्यालयमा विद्यार्थी शिक्षक अनुपात मिलेको छैन र विद्यालयहरू समायोजन गराउनुपर्ने अवस्था सृजना भएका छन । विद्यालयमा छात्रा मैत्री शौचालयको व्यवस्था, सेनिटरी प्याडको व्यवस्था र बाल तथा अपाङ्गमैत्री पूर्वाधारको व्यवस्था सबै विद्यालयमा छैन । शिक्षाको गुणस्तर बढाउनका लागि अभिभावकलाई शिक्षाको महत्व सम्बन्धी अभिमुखीकरण गर्नुपर्ने अवस्था छ । सबै विद्यालयहरू भौतिक पूर्वाधारबाट सबल अवस्थामा छैनन । प्रयोगशालाको लागि अलगै भवन छैन । माध्यमिक तहमा महिला प्रधानाध्यापक छैनन । स्थानीय पाठ्यक्रमको निर्माण गरी लागू गरिएको छैन । कतिपय विद्यालयमा विद्यार्थी संख्याको तुलनामा विषयगत शिक्षक तथा शिक्षक दरवन्दी कमी भएकाले शिक्षण सिकाइमा प्रतिकूल असर परेको छ । विद्यालय भवनहरू अपाङ्गमैत्री छैनन । शिक्षक तथा विद्यार्थीको नियमितता, विज्ञान प्रयोगशाला, कम्पुटर शिक्षक र सूचना प्रविधिको उपयोग र अतिरिक्त क्रियाकलापमा नियमितताको कमीका कारण गुणस्तरीय शिक्षामा नकारात्मक प्रभाव परेको देखिन्छ ।

यस महानगरमा रहेका शैक्षिक संस्थाहरुको गुण स्तर उकास्न तत्काल प्रयास हुन नसकेमा ठुलो संख्यामा विद्यार्थीहरुले यस महानगर भन्दा वाहिर खास गरी भारत र अन्य मुलुकमा गुण स्तरीय शिक्षाको लागि भौतारिनु पर्ने हुन्छ । यो क्रम वढदै गएमा यहाँका शिक्षण संस्थामा थप चुनौती आउन सक्तछ ।

ख. स्वास्थ्य तथा पोषण

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

सन् २०३० सम्ममा विश्वव्यापी मातृमृत्यु दरलाई ७० (प्रत्येक एकलाख जीवित जन्ममा) भन्दा कम गर्ने, नवजात शिशुहरू र पाँचवर्षमुनिका बालबालिकाहरूको रोक्न सकिने मृत्युलाई अन्त्य गर्ने, पानीजन्य रोगहरू एवं अन्य सरुवा रोगहरू नियन्त्रण गर्ने, यौन तथा प्रजनन स्वास्थ्य सेवामा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्नुका साथै परिवार नियोजन, सूचना र शिषु तथा प्रजनन स्वास्थ्यलाई राष्ट्रिय रणनीति र कार्यक्रममा एकीकरण गर्ने जस्ता दिगो विकास लक्ष्यहरु परिणात्मक लक्ष्यहरू प्रस्ताव गरिएको छ । यस महानगरपालिका क्षेत्र भित्र २४ घण्टे इमर्जेन्सी सेवा सहित २०० शैयाको नारायणी अस्पतालले सेवा दिइरहेको छ । नारायणी अस्पताल र नेशनल मेडिकल कलेजमा बर्थिङ सेन्टर सञ्चालनमा ल्याई २४ सैं घण्टा सेवा उपलब्ध गराइएको छ । १ वटा सार्वजनिक स्वास्थ्य सेवा र निजिस्तरमा सञ्चालित ३१ प्राइभेट अस्पतालले चिकित्सक/विशेषज्ञ सेवा सञ्चालन गरेका छन । वगही प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्र मापदण्ड अनुसारको भौतिक संरचना, ल्याव र बर्थिङ सेन्टर स्थापना भएको छ । १६ वटा स्वास्थ्य चौकी र एउटा शहरी स्वास्थ्य प्रवर्द्धन केन्द्र सञ्चालनमा आएका छन । नगर स्वास्थ्य केन्द्र ४ र ५० वटा गाउँघर क्लिनिक र ९० वटा खोप क्लिनिक सञ्चालनमा रहेका छन । निजी स्वास्थ्य संस्था १७० वटा रहेका छन जसमा ३२ वटा अस्पताल, ७५ वटा क्लिनिक र ८ वटा क्लिनिक सञ्चालनमा रहेका छन । साथै ३० वटा प्रयोगशाला, १४ वटा एक्सरे सेवा, ७ वटा अल्ट्रासाउण्ड, एउटा सिटी स्क्यान, र ३ वटा

फिजियोथेरापी सम्बन्धी स्वास्थ्य सेवाहरू संचालनमा रहेका छन् । १८ वटा सरकारी स्वास्थ्य संस्था मध्ये ५ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरूले आफ्नै भवनबाट सेवा प्रदान गर्दै आएको छ । लालपर्सामा एउटा स्वास्थ्य चौकी निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको छ । सुगौलीबिर्तामा रहेको स्वास्थ्य चौकी जिर्ण अवस्थामा रहेको छ । २ वटा कोठा मात्र भएका स्वास्थ्य चौकी ९ वटा रहेको छन । ६ वटा शहरी स्वास्थ्य संस्था मध्ये नगवा र वेल्वाको स्वास्थ्य केन्द्र मात्र आफ्नै भवनमा सञ्चालित छन । छपकैया, रानीघाट, मुर्ली, इनरवामा अवस्थित शहरी स्वास्थ्य केन्द्रको आफ्नो भवन छैन । बिन्दावासिनी स्वास्थ्य चौकीमा मात्रै एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालनमा रहेको छ । २ वर्ष मुनिका ३८ प्रतिशत बालबालिकाको मात्र तौल अनुगमन गरिएको छ ।

अस्पताल तथा स्वास्थ्य चौकीबाट खोप कार्यक्रम, पोषण कार्यक्रम, एकीकृत बालरोग व्यवस्थापन कार्यक्रम, नव शिशु स्याहार कार्यक्रम, सुरक्षित मातृत्व कार्यक्रम, परिवार नियोजन कार्यक्रम, महिला स्वास्थ्य स्वंय सेवक कार्यक्रम, गाउँघर क्लिनिक कार्यक्रम, औलो रोग नियन्त्रण कार्यक्रम, क्षयरोग नियन्त्रण कार्यक्रम, कुष्ठरोग निवारण कार्यक्रम, हात्तिपाईले रोग निवारण कार्यक्रम, एच.आई.भि.एड्स तथा यौन जन्य रोग नियन्त्रण कार्यक्रम, दैनिक विरामी जाँच तथा निशुल्क स्वास्थसेवा, शहरी स्वास्थ्य सेवा, आपूर्ति व्यवस्थापन कार्यक्रम आदि प्रकारका सेवा संचालन हुदै आईरहेको छ ।

यस जिल्लामा निजी क्षेत्रवाट संचालित अस्पतालबाट पनि उपचारात्मक साथै जनस्वास्थ्यका कार्यक्रम खोप, सुरक्षित मातृत्व, परिवार नियोजन लगायतका सेवा प्रदान गर्दै आएका छन् । परिवार नियोजन संघ, परिवार कल्याण केन्द्र, मेरी स्टोप्स सेन्टर, समाज सेवा समूह आदि गैरसरकारी क्षेत्रबाट संचालित संस्थाहरूबाट पनि स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्दै आएका छन् ।

२ वटा स्वास्थ्य संस्थामा ल्याव टेस्ट सुविधा र तालिम प्राप्त स्वास्थ्यकर्मीको व्यवस्था गरिएको छ । ३२ वडामा समुदायस्तरको स्वास्थ्यको लागि २०२ जना महिला स्वास्थ्य स्वयंसेविकाहरू क्रियाशिल रहेका छन । २०२ समुदायमा आमा समूहहरू समेत क्रियाशिल रहेका छन । प्राथमिक स्वास्थ्य केन्द्रमा ७२ प्रकारको र स्वास्थ्य चौकीमा ५२ प्रकारको औषधि निःशुल्क रुपमा उपलव्ध हुने व्यवस्था छ । प्रत्येक महिना खोप क्लिनिक र गाउँघर क्लिनिक सञ्चालनमा रहेको छ । सबै स्वास्थ्य संस्थाबाट क्लिनिक सेवा समेत उपलव्ध गराइएको छ । सुत्केरी महिलाहरूको लागि निःशुल्क रगत उपलव्ध गराउँदै आएको छ र जेष्ठ नागरिकहरूको स्वास्थ्य जाँचमा सहुलियत प्रदान गरिएको छ । मोतियाविन्दुको शल्यक्रियाको सेवा निःशुल्क उपलव्ध गराईएको छ । नारायणी अस्पतालमा पोष्टमार्टम सुविधा उपलब्ध छ । सबै स्वास्थ्य संस्थाबाट निःशुल्क औषधि उपलब्धताको सुनिश्चिता हुनुका साथै महानगर भित्रका ४ वटा वडाहरू पूर्ण खोप घोषणा गरिएको छ । एउटा स्वास्थ्य चौकीमा वर्थिङ सेवा सञ्चालनमा रहेको छ । ६ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा थप बर्थिङ्ग सेन्टर संचालनका लागि आवश्यक पूर्वाधार सामग्रीको व्यवस्था गरिएको छ । महानगरपालिका क्षेत्रमा पोलियो रोग देखा परेको छैन । सुनौलो हजार दिनको कार्यक्रमलाई महानगरले प्राथमिकताका साथ अगाडि बढाएको छ । कुष्ठ रोग निवारण भएको, हातिपाईले, ट्रेकोमा, औलो, कालाजार नियन्त्रणमा रहेको छ । एच भाई भी, क्षयरोग नियन्त्रणमा रहेको छ भने दादुरा रुबेला, मातृ तथा नवजात धनुष्टंकार रोग निवारणको नजिक रहेको छ । १९५ जना एच भाई भी संक्रमितले ए.आर.टी. सेवा लिइरहेका छन् ।

अवसर र चुनौती

सामाजिक मान्यता, पूर्वाधारको कमी, जनशक्तिको कमी र उच्चस्तरीय सेवाका लागि दक्ष जनशक्तिको अभावले गर्दा स्वास्थ्य क्षेत्रमा विभिन्न खालका चुनौति विद्यमान रहेका छन् । नारायणी अस्पतालमा बारा पर्सा, रौतहट लगायतका मानिसहरू उपचारका लागि आउने हुँदा उपलब्ध सेवाले धान्न कठिन रहेको छ । चेतनाको कमीले गर्दा स्थानीय स्तरमा नियमित स्वास्थ्य परीक्षण र गर्भ परीक्षण गर्नेको संख्या न्यून रहेको छ । सबै स्वास्थ्य चौकीमा दक्ष जनशक्ति र भौतिक पूर्वाधारको कमीले गर्दा ग्रामिण स्तरमा वर्थिङ्ग सेन्टर अपुग रहेको छ । गाऊँघर क्लिनिक नियमित रुपमा संचालन छैन । सामुदायिक अस्पताल नभएको र सरकारी अस्पतालले बिरामी चाप थेग्न कठिन हुँदा बिरामीले उपचार समयमै पाउन कठिन भएको छ । सबै वडामा स्वास्थ्य चौकी नभएको र भएकोमा पनि तालिम प्राप्त जनशक्ति नरहेको अवस्था छ । स्वास्थ्य चौकीबाट उत्पन्न फोहरको उचित व्यवस्थापन हुन सकेको छैन । १३ वटा स्वास्थ्य संस्थामा मापदण्ड अनुसार भौतिक पूर्वाधार नरहेको अवस्था छ । योगका माध्यमबाट स्वास्थ्य जीवन जिउनका लागि योग केन्द्रहरूको स्थापना गरिएको छैन ।

विरामीलाई स्वास्थ्य संस्थामा समयमै लैजान आवश्यक एम्वुलेन्सको संख्या कमी रहेको छ । वडाका वस्तीहरूमा अझैपनि घरमा सुत्केरी हुने अभ्यास कायम रहेको छ भने आम रुपमा रोग लुकाउने र परिवार नियोजनको साधनको उपयोगमा संकुचित धारणा रहने गरेको छ । बालबालिकाको नियमित रुपमा तौल नाप्ने र वृद्धि अनुगमनमा ध्यान दिने गरिएको देखिदैन । खानपिनमा पौष्टिकताको ख्याल नगर्ने आनीबानी र सूर्तीजन्य पदार्थको सेवनले स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव परेको देखिन्छ । यस क्षेत्रमा स्वास्थ्य विमाको अभ्यास अत्यन्त न्यून रहेको छ । नवजात शिशुको मृत्यु दर उच्च रहेका छ । कुपोषणको अवस्था जटिल रहेको छ । कुल मृत्युको दुई तिहाई मृत्यु नसर्ने रोगबाट भएको छ । प्राकृतिक बिपद् र सडक दुर्घटनाबाट हुने मृत्युमा बढोतरी रहेको छ । स्वास्थ्य सेवाको उपयोगमा वृद्धि र सेवा सुदृढिकरण गर्न वडा र नगर स्तरबाट न्यूनतम लगानीमा वृद्धि गर्नुपर्ने देखिन्छ । तत्काल ६ वटा स्वास्थ्य संस्थाहरूमा बर्थिङ्ग सेन्टरहरूको विस्तार गर्नुपर्ने रहेको छ । स्वास्थ्य संस्थाको संचालन तथा व्यवस्थापन समितिलाई सक्रिय बनाउनुपर्ने र सम्पूर्ण स्वास्थ्य संस्थाहरूको सामाजिक लेखा परीक्षण परीक्षण गर्नुपर्ने अवस्था छ र निःशुल्क उपलव्ध गराईने औषधीहरू स्थानीय स्तरमा स्वास्थ्य सेवा प्रदान गर्ने निकायहरूमा उपलब्ध गर्नुपर्ने छ ।

ग. खानेपानी तथा सरसफाई

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

दिगो विकास लक्ष्यहरूको लक्ष्य ६ मा सबैको निम्ति सुरक्षित र खर्चले धान्न वा बेहोर्न सकिने खानेपानीको सर्वशुलभता र न्यायोचित पहुँच हासिल गर्ने, सरसफाईमा सुधार, र खुला रुपमा दिसापिसाब गर्ने चलन वा बानीको अन्त्य गर्ने, खानेपानीको गुणस्तर सुधार गर्ने, एकीकृत जलस्रोत व्यवस्थापन कार्यक्रमहरू कार्यान्वयन गर्ने, पानीसंग सम्बन्धित पारिस्थितिकीय प्रणालीहरूको संरक्षण र पुनर्स्थापन गर्ने जस्ता परिमाणत्मक लक्ष्यहरू समावेश गरिएको छ । यस नगरमा ९५ प्रतिशत घरमा खानेपानीका लागि चापाकलको पानी उपयोग हुने गरेको छ । ३ वटा भन्दा बढी खानेपानी व्यवस्थापन समितिहरू क्रियाशिल रहेका छन । शुद्ध खानेपानी वितरणका लागि पानी शुद्धिकरण गर्ने प्लान्ट निर्माण गरी प्रयोगमा ल्याइएको छ । महानगर क्षेत्रका ५४ वटा सामुदायिक विद्यालयहरूमा अहिले शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्था गरिएको छ । बाँकी विद्यालयहरूमा क्रमिक रुपमा शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्था गर्ने योजना रहेको छ । तिलावे नदीको पानीको नदीलाई जसौलीमा ल्याई ३ करोड लिटर पानीको संकलन गरी नगर क्षेत्रमा खानेपानीको व्यवस्था गर्न विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार भईरहेको छ । शहरी क्षेत्रमा कुहिने र नकुहिने फोहरलाई घरमा नै छुट्टयाउन डस्टवीन वितरण गरिएको छ ।

महानगरपालिका खुला दिसामुक्त क्षेत्र घोषणा भई पूर्ण सरसफाइका अभ्यासहरू हुँदै गरेका छन । धुवाँरहित चुलो निर्माण र उपयोग गर्ने अभ्यासमा वृद्धि भईरहेको छ । खानेपानी र सरसफाईको क्षेत्रमा गैरसरकारी क्षेत्रको सहयोग रहेको छ । ढल निकासको एसियाली विकास बैंकको आर्थिक सहयोगमा भुमिगत नालाको काम भइरहेको छ । यस कार्यले बीरगंजको मुहार फेर्ने काम गरेको छ । महानगरको सरसफाई कार्य सार्वजनिक निजी साझेदारी अवधारणा अनुरुप निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गरिएको छ । उक्त कार्यले सरसफाईको लागतमा ५० प्रतिशत भन्दा बढी खर्च घटाएको छ । महानगर भित्र रहेका खुल्ला ढलहरूलाई व्यवस्थित गर्न छोप्ने कार्यलाई अगाडि बढाउँदै छ । महानगरको फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि ठोस फोहरलाई संकलन गरी फोहरबाट मल बनाउने प्लान्ट निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको छ । अस्पतालजन्य फोहर व्यवस्थापनका लागि Integreted Medical Waste Treatment Plant निर्माण प्रक्रिया अगाडि बढेको छ ।

राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार धारा पाइपको पानी खाने परिवार १८.८८ प्रतिशत, ट्यूववेलको पानी खाने घरपरिवार ७७.७७ प्रतिशत रहेको छ बाँकी ४.२२ प्रतिशत घरधुरी ढाकिएको/नढाकिएको इनारको पानी खाने घर परिवार रहेको छन् ।

<u>अवसर र चुनौती</u>

यस महानगरमा स्वास्थ्य तथा सरसफाईको क्षेत्रमा सुधार भएता पनि नाला फोहर हुनाले दुर्गन्ध फैलिने गर्दछ । गर्मी मौसममा झाडापखाला जस्ता रोगहरूको प्रकोप हुने गर्दछ । सार्वजनिक शौचालयको कमीले गर्दा खुल्लादिशा मुक्त क्षेत्र चुनौतिपूर्ण बनेको छ । कुहिने र नकुहिने फोहरलाई स्रोतमै वर्गीकरण नगर्दा फोहर व्यवस्थापन चुनौतीपूर्ण बनेको छ । नयाँ गाविसहरू थपेर बनाइएका १३ वटा वडाहरूमा ओभरहेड ट्याक नभएकोले स्वच्छ खानेपानीमा पहुँच पुऱ्याउन

कठिनाई भएको छ । अस्पतालजन्य फोहर व्यवस्थापन हुन सकेको छैन जसले गर्दा महामारी फैलने संभावना बढी रहेको छ । विद्युतजन्य फोहर व्यवस्थापन एक चुनौतीको रुपमा रहेको छ । आधुनिक विद्युत शवदाह गृह नहुँदा शवदाह गर्दाको फोहर व्यवस्थापन हुन सकेको छैन ।

घ. लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण र लक्षित वर्गको हितका सम्बन्धमा कानुनी तथा नीतिगत व्यवस्था अनुसार स्थानीय स्तरमा गरिएका केही अभ्यासहरूले सकारात्मक परिवर्तन देखा परेका छन् । दिगो विकास लक्ष्यको परिमाणात्मक लक्ष्यहरू अन्तर्गत सबै महिला र किशोरीहरूविरुद्ध जुनसुकै क्षेत्र र स्थानमा हुने सबै प्रकारका विभेदहरूलाई अन्त्य गर्ने, सबै प्रकारका हिंसा अन्त्य गर्ने, बालविवाह, जबर्जस्ती विवाह र महिला जनेन्द्रीय अङ्गभङ्ग गर्ने जस्ता सबै घातक व्यवहारहरूको अन्त्य गर्ने, सबै तहरूको नेतृत्वमा महिलाहरूको पूर्ण तथा प्रभावकारी सहभागिता र समान अवसरहरूको सुनिश्चितता गर्ने रहेका छन् ।

यस अन्तर्गत यस महानगरमा रहेका लक्षित वर्गमा अधिकार र अवसरका सम्बन्धमा चेतनाको वृद्धि हुँदै गएको छ । वडास्तरमा लक्षित वर्गको सञ्जालहरु गठन र कृयाशिल रहेका छन् । महानगरपालिकास्तरमा महिला तथा बालबालिका शाखा स्थापना भइ सकेको छ । लक्षित वर्गको हितमा कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने गैसस कृयाशिल रहेको देखिन्छ । यस महानगरपालिका क्षेत्रमा २०२ आमा समूह र ८३१ महिला समूहहरू आ-आफ्नो विधान बनाई क्रियाशिल रहेको १२१ महिला बचत समूह (संस्थाद्वारा गठित) क्रियाशिल रहेको छन । ३४ वटा महिला बचत समूह गठन गरी बचत कार्यक्रम जस्ता महिला शसक्तिकरणका कार्यक्रम सञ्चालनमा रहेका छन । १५ वटा विद्यालयमा संस्थाद्वारा गठित बाल क्लब क्रियाशिल छन । महिला सशक्तिकरण कार्यक्रम मार्फत महिलाहरूको आर्थिक सामाजिक स्तरमा सुधार आएको छ । किशोर किशोरीहरूको लागि जीवन उपयोगी सीप मार्फत उनीहरूको बहुआयामिक विकासमा टेवा पुगेको छ । लैंगिक हिंसा विरुद्धको कार्यक्रम मार्फत महिला माथि हुने विभेदहरूलाई न्यूनीकरण भएको छ । ज्येष्ठ नागरिक कार्यक्रम मार्फत ज्येष्ठ नागरिकको अनुभवको सम्मान तथा ज्येष्ठ नागरिक माथि हुने दुर्व्यहारको अन्त्य गर्ने कार्यक्रमहरू सञ्चालनमा ल्याइएका छन् ।

अपाङ्ग अधिकार प्रवर्द्धन कार्यक्रम मार्फत अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको अधिकार सुनिश्चित गर्न विविध कार्यक्रम सञ्चालन गरिएका छन् । बाल क्लबको गठन गरी बाल अधिकारको सम्वर्द्धन गरी बालबालिकाहरूको अधिकार सुनिश्चित गर्ने कार्यका थालनी भएको छ । सुनौलो हजार दिनभित्र महिला तथा बालबालिकाहरूका लागि बहुक्षेत्रीय पोषण कार्यक्रम मार्फत पोषणमा सुधार ल्याउने कार्य भएको छ । महिलाहरूको संस्थागत विकास र सहभागिता मार्फत बचत गराई आर्थिक अवस्थामा सुधार ल्याउने कार्य सञ्चालनमा ल्याइएको छ । २०७६ साल मंसिर महिना सम्मको तथ्याङ्क अनुसार महानगरपालिकाभित्र २३२ जना पूर्ण अपाङ्गता, ५४८ आंशिक अपाङ्गता भएका व्यक्तिहरू रहेका छन । ८१६ दलित समुदाय सम्पूर्ण लक्षित समूहसँगको विकासका क्रियाकलापलाई व्यवस्थित गर्न महिला तथा बालवालिका शाखा सञ्चालन गरिएको छ । सामाजिक सुरक्षा भत्ता बैंक मार्फत वितरण भएको छ । महानगरपालिकाभित्र २३२ जना पूर्ण अपाङ्गता, ५४८ आंशिक अपाङ्गता भएका, ५७३३ ज्येष्ठ नागरिक, ८१६ दलित ज्येष्ठ नागरिक, ३८२६ विधवा, १६७७ बालपोषण, ११ लोपोन्मुख गरी जम्मा जम्मा १२८४३ जना सम्पूर्ण लक्षित समूहहरूको भत्ता रकम बैंक मार्फत वितरण गर्ने गरिएको छ । विद्युतिय प्रणालीमा सामाजिक सुरक्षा भत्ताको विवरण प्रविष्टि गरी अभिलेख राख्ने व्यवस्था मिलाइएको छ । बाल हेल्प लाईन संचालनमा ल्याइएको छ ।

<u>अवसर र चुनौती</u>

यस महानगरपालिकामा सामाजिक समावेशीकरणको क्षेत्रमा हालका दिनमा सकारात्मक परिवर्तनहरू देखिएता पनि अपेक्षित मात्रामा सुधार हुन सकेको देखिदैन । महानगरपालिकास्तरमा लक्षित वर्गको संरचनागत पूर्वाधारको कमी रहेको छ । अपाङ्ग, दलित, जेष्ठ नागरिक तथा महिलालाई हेर्ने दृष्टिकोण सकारात्मक नहुँदा हिंसाजन्य घटना हुने गरेको देखिन्छ । लक्षित वर्गमा अधिकार र कर्तव्यसम्बन्धी चेतनाको कमी रहेको छ । महिला तथा बालबालिकामा कार्य बोझ बढी रहेको छ ।

लक्षित वगमा खुत्रुके बचत सञ्चालन हुन सकेको छैन । लाभग्राहीहरू विच चेतनामूलक कार्यक्रमको कमी रहेको छ । ज्येष्ठ नागरिक, र अति अशक्त अपाङ्ग लाभग्राहीहरूको घर दैलोमा सेवा पुगेको छैन ।

ङ. युवा तथा खेलकुद

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

वि.सं. २०६८ को जनसंख्या अनुसार यस महानगरमा २०–३९ उमेर समूहका ७६२५९ जनसंख्या रहेको छ । जुन समग्र जनसंख्याको करिब ३२ प्रतिशत हो । यो जनसंख्या युवाशक्तिको रुपमा रहेकोले समग्र महानगरको विकास कार्यमा सहयोग पुग्ने भएकोले यस जनसंख्यालाई प्रयोग गर्नका लागि महानगरबाट विभिन्न क्रियाकलापहरू संचालन भईरहेको छ । युवाहरूको चौतर्फी विकासको लागि २५ वटा युवा क्लब गठन भई सञ्चालनमा रहेको छ । युवाहरूलाई आर्थिक विकासको क्षेत्रमा सक्रिय बनाउनका लागि महानगरले अन्य संस्थाहरूको सहयोगमा युवा रोजगार कार्यक्रम संचालन गरिरहेको छ । साथै महानगरको अगुवाईमा अन्य रोजगार संघसंस्थाहरूको सहयोगमा वृति विकास तथा रोजगार मेला हुने गरेको छ ।

खेलकुदको क्षेत्रमा काम गर्नराष्ट्रियस्तरका ख्याति कमाएका २ जना खेलाडी रहेका छन । खेलकुदको अभ्यासका लागि नारायणी रंगशाला र आदर्श रंगशाला गरी २ वटा रंगशाला र १ वटा खेल मैदान रहेको छ । विविध विधामा खेल प्रशिक्षकको व्यवस्था गरिएको छ । बीरगंज नगरलाई खेलकुदको शहरको रुपमा चिनाउनका लागि विभिन्न स्थानमा ३ वटा खेलकुद मैदान निर्माण कार्य अगाडि बढीरहेको र त्यसमध्ये एउटा खेलकुद मैदानलाई बहुउद्देश्यीय रंगशाला स्थापना गर्ने तयारी भएको छ । खेलाडीको सम्मान गर्ने कार्य गरिने प्रचलन रहेकोले खेलाडीमा हौसला बढेको छ । नियमित रुपमा खेल आयोजना हुने गरेकोले खेलाडीको क्षमतामा वृद्धि भएको छ ।

<u>अवसर र चुनौती</u>

राष्ट्रियस्तरमा ख्याती कमाएका खेलाडीहरू रहेको यस क्षेत्रमा खेलकुदमा प्रोत्साहनका लागि थप कार्यक्रम सञ्चालन गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । रंगशालामा भौतिक रुपमा जीर्ण भएकाले क्षेत्रीय तथा राष्ट्रिय स्तरका खेल सञ्चालन हुन सकेका छैनन । युवा वर्गमा स्थानीय स्तरमा रोजगार हुनु भन्दा वाह्य रोजगारीमा आकर्षण बढी हुनु, स्वरोजगारका अवसरमा कमीका कारण युवा पलायन विद्यमान रहेको छ । युवा वेरोगारीको समस्या यस क्षेत्रमा विद्यमान रहेको छ ।

च. सांस्कृतिक सम्पदा

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

धार्मिक तथा साँस्कृतिक विविधता र सहिष्णुता रहेको यस क्षेत्रमा हिन्दु, मुस्लिम, बौद्ध, जैनधर्मसँग सम्बन्धित ६ वटा धार्मिक, ऐतिहासिक एवं पर्यटकीय स्थलहरू रहेको छ । बीरगंज महानगरपालिका व्यापारिक, धार्मिक, ऐतिहासिक एवं साँस्कृतिक रुपले सुपरिचित क्षेत्र हो । हिन्दु र मुस्लिमको बसोबास रहेको क्षेत्र भएता पनि यस क्षेत्रमा धार्मिक सद्भाव कायम रहेको छ । धार्मिक सहिष्णुता कायम रहेको छ । प्रमुख भाषाहरूमा पहिलो भोजपुरी दोस्रोमा नेपाली, तेस्रोमा मैथिली, चौथोमा उर्दु, पाँचौमा राजस्थानी भाषा बोल्ने मानिसहरू रहेका छन । अन्य भाषाहरूमा हिन्दी, थारु, नेवारी, मगर भाषा रहेको छन ।

<u>अवसर र चुनौती</u>

ऐतिहासिक महत्व बोकेको बीरगंज क्षेत्रमा पश्चिमी संस्कृतिको प्रभावले संस्कृति बढ्दै गएको छ भने स्थानीय कला तथा संस्कृति लोप हुँदै गएको छ । मौलिक कला संस्कृतिको संरक्षणमा प्रर्याप्त ध्यान पुग्न सकेको छैन । कला तथा संस्कृति संरक्षणको लागि संरचनागत व्यवस्था पनि हुन सकेको छैन ।

२.३.३ पूर्वाधार विकास

आर्थिक र सामाजिक विकास गर्न तथा सेवा सुविधा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउनकालागि पूर्वाधार विकास प्रमुख तथा महत्वपूर्ण आधार हो । पूर्वाधार विकास क्षेत्र अन्तर्गत सडक, पक्की तथा झोलुङ्गे पुल, वैकल्पिक उर्जा, आवास, भवन तथा

वस्ती विकास र सूचना तथा संचार प्रविधि जस्ता विषयहरू पर्दछन् । व्यवस्थित बस्ती तथा शहरी विकासको महत्वले गर्दा पूर्वाधार विकासलाई दिगो विकासको एक महत्वपूर्ण आयामको रुपमा लिने गरिएको छ । यसका साथै **दिगो विकास लक्ष्यले निर्धारण गरेका लक्ष्यहरू मध्ये लक्ष्य-७ (खर्चले धान्न सकिने स्वच्छ उर्जा), लक्ष्य-९ (उद्योग प्रवर्द्धन र पूर्वाधार) र लक्ष्य-११ (शहरहरू र समुदायहरूको दिगोपना)** यस क्षेत्रसंग प्रत्यक्ष रुपमा दिगो विकासका लक्ष्यहरू सम्बन्धित रहेका छन् । बीरगंज महानगरपालिकाको बैकल्पिक उर्जा तथा पूर्वाधार विकास क्षेत्रको संभावना र अवसर, समस्या तथा चुनौतिको संक्षिप्त विश्लेषण देहायअनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

क. सडक तथा यातायात

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

महानगरका सबै वडाहरू पक्की तथा ग्राभेल सडक संजालबाट जोडिएको छ । महानगर क्षेत्रभित्र ९९ कि.मी. कालोपत्रे सडक, १२० कि.मी. ग्राभेल सडक छ भने कच्ची सडक १९५ कि.मी. रहेको छ । सबै वडाहरू सडक सञ्जालले छोएको छ भने यस नगरमा १० वटा पक्की पुल र ४ वटा झोलुङ्गे पुल रहेका छन् । १० कि.मी. सडकमा नियमित रुपमा मर्मत सम्भार हुने गरेको छ । करीब ८० कि.मी. सडकमा नालाको व्यवस्था गरिएको छ । सडकको मापडण्ड ४ मी., ३ मी. र ६ मी. चौडाई कायम गरिएको छ । भारतको रक्सौलसंग जोडिएको यस नगर संघीय सरकारको वाणिज्य द्वारको रुपमा समेत रहेको छ ।

संघीय राजधानी काठमाडौं पुग्नका लागि १९२ किमि पक्की सडक रहेको छ । पूर्व पश्चिम राजमार्गको पथलैयासम्मको दुरी २९ कि.मी. छ । हवाई सेवाको लागि सिमरा विमानस्थल २२ कि.मी. को दुरीमा रहेको छ । प्रस्तावित अन्तर्राष्ट्रिय निजगढ विमानस्थल यस नगरबाट करीव ३५ कि.मी. मात्र टाढा रहेको छ । बीरगंजबाट विराटनगर, पोखरा, जनकपुर, गौर, काठमाण्डौ लगायतमा अन्य शहर पुग्न प्रशस्त मात्रामा दिवा तथा रात्री यातायात सेवा सञ्चालनमा रहेको छ । प्रस्तावित हुलाकी सडकले बीरगंजलाई बारा जिल्लाको कलैयासंग र चितवनको ठोरी, माडी हुँदै मेघौलीसम्म जोड्छ ।

<u>अवसर र चुनौती</u>

यस महानगरमा बाटोको सुविधा राम्रो भएतापनि नालाको व्यवस्था राम्रो हुन सकेको छैन । बीरगंजदेखि पथलैयासम्मको सडक खण्ड निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको हुँदा यातायातका लागि असहज भएको छ । सडकको चौडाई कम भएकाले ट्राफिक समस्या उच्च हुने गरेको छ । केही कच्ची सडकमा वाह्रैमास सञ्चालनमा रहने यातायातका साधन चलाउन सकिने अवस्था छैन ।

ख. आवास, भवन तथा शहरी विकास

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

बीरगंजको स्थापना भएको झन्डै ११६ वर्षभन्दा बढी भइसकेको छ । प्राचीनकालमा गहवामाईको नामबाट गहवा नामले चिनिने यस नगरमा श्री ३ बीर शम्शेरले वि.सं. १९४५ देखि १९५० को बीचमा बजार स्थापना गरेको अनुमान छ । बीर शम्शेरले स्थापना गरेको हुनाले यसको नाम बीरगंज रहन भएको हो भन्ने भनाइ रहेको छ । बीरगंज स्थापनाभन्दा अगाडि पर्सा जिल्लाको मुख्य केन्द्र अलौं थियो । वि.सं. १९०४ साउन महिनामा सुगौलीबाट राजा राजेन्द्रले पर्सा जिल्लाको अलौंमा सैनिक क्याम्प राखेको इतिहास छ ।

महानगरपालिकाका शहरी वडाहरूमा भुकम्प प्रतिरोधी मापदण्ड अनुसारका घरहरू बनेको छन । ३२ वटा वडाहरूमध्ये ६ वटा वडा कार्यालयको आफ्नै भवन भएको र २ वटा निर्माणधिन अवस्थामा रहेको छ । सिर्सिया सुख्खा बन्दरगाह निर्माण गरी कार्यान्वयनमा आएको छ । हुलाकी सडक महामनगर छोएर जाने भएकाले बीरगञ्ज बाहेक अन्य स्थानमा पनि वस्ती तथा बजारको विकास प्रचुर मात्रामा हुने सम्भावना रहेको छ । नगर क्षेत्रमा नगर सभा गृह, आदर्श नगर रंगशाला, स्वीमिङ पोखरी, २ वटा बसपार्क, घडिअर्वा पोखरी, लक्ष्मनवा पार्क जस्ता संरचनाहरू रहेका छन । वडा नं २६ मा नमुना मुसहर वस्ती निर्माण भैरहेको छ । महानगरमा गाभिएका ग्रामीण वडाहरूमा व्यवस्थित वस्ती तथा औद्योगिक क्षेत्र तोकेर व्यवस्थित बीरगंज शहरको निर्माण गर्न सकिने सम्भावना रहेको छ ।

अवसर र चुनौती

यस महानगरमा बीरगञ्ज बाहेक अन्य स्थानमा व्यवस्थित बजार बस्न सकेको छैन । बीरगंज बजार क्षेत्र बाहेक अन्य स्थानमा आवास तथा वस्तीको संभावना भएतापनि व्यवस्थित बसोबासकालागि योजनाबद्ध मापदण्ड अनुसारका संरचना निर्माण कार्य अगाडि बढ्न सकेको छैन । सबै वडामा कार्यालयको भवन निर्माणकालागि जग्गा उपलब्ध तथा बजेटको कमीले गर्दा निर्माण गर्न सकिएको छैन । भवन निर्माण आचार संहिता पालना गरी नक्सा पास गरी घर निर्माण हुने कार्य पूर्ण रुपमा कार्यान्वयनमा आउन सकेको छैन । सडक क्षेत्राधिकार (Right of Way) को मापदण्डहरूमा एकरुपता नहुँदा कार्यान्वयनमा कठिनाई भएको छ ।

ग. वैकल्पिक उर्जा

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

यस महानगरपालिकामा शतप्रतिशत घरहरूको विजुली वत्तीमा पहुँचकेन्द्रीय प्रशारणबाट भएको विद्युत लाईन मार्फत पुगिसकेको छ । ग्रामीण बस्तीहरूमा गोबर ग्याँसबाट खाना पकाउने गरिन्छ । सुधारिएको चुलो प्रयोग गर्ने घरधुरीको संख्यामा वृद्धि हुँदै गएको छ । उज्यालो बीरगंज कार्यक्रम अन्तर्गत१४ हजार विद्युतिय खम्वाहरूमा मास लाईट जडान कार्य भईरहेको छ । फोहरमैला व्यवस्थापनका लागि ठोस फोहरको प्रशोधनबाट मिथेन ग्याँस उत्पादन गरी विक्री गर्ने सम्भावना रहेको छ । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार यस महानगरपालिकामा विजुलीलाई बत्तीको लागि प्रयोग गर्ने घरपरिवार ९२.२९ प्रतिशत रहेको छ । त्यसै गरी बायोग्यास प्रयोग गर्ने घरपरिवार ०.३ प्रतिशत र सोलार प्रयोग गर्ने घरपरिवार ०.१४ प्रतिशत रहेको छ । खाना पकाउन प्रयोग गर्ने इन्धनमा ५२ प्रतिशत रहेको छ । ४५.६९ प्रतिशत घरपरिवार एल.पि. ग्यासबाट खाना पकाउने गर्दछन र खाना पकाउन विद्युत प्रयोग गर्ने घर धुरी नगन्य छ ।

अवसर र चुनौती

भुकम्पको पश्चात सरकारी तथा गैर सरकारी संघ संस्थाहरूले अनुदानमा उपलब्ध गराइएको सोलारहरू बिग्रिएको अवस्थामा रहेका छन । सबै स्थानमा विशिष्ट उपयोगका लागि ३ फेज लाइनको विद्युत सेवा उपलब्ध हुन सकेको छैन भने उपलब्ध विद्युत सेवा पनि नियमित र व्यवस्थित हुन सकेको छैन । स्वच्छ उर्जाको रुपमा गोवर ग्यास, वायो ब्रिकेटर धुवाँ रहित सुधारिएको चुलोको उपयोग हुन सकेको छैन । ग्रामीण वडाहरूमा परम्परागत रुपमा दाउराबाट नै खाना पकाउने गरिएको छ ।

घ. सूचना तथा संचार

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

यस नगरपालिकामा ल्याण्डलाइन फोन लगायत नेपाल टेलिकम, एन सेल, स्मार्ट फोनबाट मोबाइल फोन उपलब्ध गराएको छ । यस महानगरपालिकामा निजीकम्पनीबाट इन्टरनेट सेवा उपलब्ध रहेको छ । ११ वटा एफ.एम.रेडियो बीरगंजलाई कार्यक्षेत्र बनाएर सञ्चालित छन् । स्थानीय पत्रिकाका रुपमा ३० वटा दैनिक, १७३ वटा साप्ताहिक, १२ वटा मासिक, २४ वटा पाक्षिक र ८ वटा त्रैमासिक गरी जम्मा २४८ वटा दर्ता भएका छन् । यस बाहेक राष्ट्रिय स्तरका दैनिक पत्रिकाहरू समेतले नगरमा समाचार सम्प्रेषण गरिरहेका छन् । राष्ट्रिय जनगणना २०६८ अनुसार इन्टरनेट प्रयोगकर्ता ४.४५ प्रतिशत र कम्प्युटर प्रयोगकर्ता १.४८ प्रतिशत रहेको छन । ल्याण्डलाइन टेलिफोन प्रयोगकर्ता १३.१९ प्रतिशत, मोवाइल फोन प्रयोगकर्ता ५९.८८ प्रतिशत रहेका छन । कम्प्युटर, इन्टरनेट, टेलिभिजन लगायतको आधुनिक सूचना प्रविधिको उपयोग दिनानुदिन बढ्दै गएको छ । महानगरपालिकाबाट प्रवाह हुने सूचनाहरू एफ एम रेडियो, स्थानीय पत्रपत्रिका, महानगरको वेवसाइट तथा सूचनापाटीबाट हुने गरेको छ । मोवाइल एप्लिकेशनबाट पनि केही सूचना प्रवाह हुने गरेको छ । महानगरमा सञ्चालनमा रहेको ११ वटा एफ.एम.रेडियोसंग समन्वय गरी सूचना प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाउन सकिन्छ । महानगरका सबै वडाहरूमा अप्टिकल फाइबरका माध्यमबाट इन्टरनेट उपलब्ध गराउन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

अवसर र चुनौती

बीरगंजका पुराना वडाहरूमा सूचना प्रविधिको राम्रो पहुँच भए पनि नयाँ ग्रामिण वडाहरूमा केहि कम देखिन्छ । जनसंख्याको चाप तथा यातायात सुविधाको विस्तारले समेत यसलाई असर पारेको छ । ल्याण्डलाइनको विस्तार खर्चिलो भएकाले र अन्य सञ्चारका माध्यम पनि ग्रामिण वस्तीका वडाहरूमा सेवाकेन्द्रहरू राख्न सकिरहेका छैनन् । सबै सुविधाका लागि बीरगंज केन्द्रनै धाउनु पर्ने अवस्था विद्यमान छ ।

२.३.४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन

नेपालको संविधानको भाग ३ को धारा ३० ले प्रत्येक नागरिकलाई स्वच्छ वातावरणको हक प्रदान गरेको छ । प्राकृतिक स्रोतको संरक्षण, संवर्द्धन र उपयोग सम्बन्धी नीति अन्तर्गत प्राकृतिक प्रकोपबाट हुने जोखिम न्यूनीकरण गर्न पूर्व सूचना, तयारी, उद्धार, राहत एवं पुनर्स्थापना गर्ने प्रावधान समेत राखेको छ । विपद् जोखिम व्यवस्थापन राष्ट्रिय रणनीति, २०६६ ले विपद् पूर्वतयारी सम्बन्धी अवधारणाहरूको प्रभावकारी कार्यान्वयन मार्फत् प्रभावकारी विपद् व्यवस्थापनको सुनिश्चितता गर्ने ध्येय राखी विपद् उत्थानशील राष्ट्र निर्माणको दीर्घकालीन सोच राखेको छ । वातावरणीय दिगोपनालाई दिगो विकासको पक्षबाट चौथो आयामको रुपमा लिएको र नेपालको सन्दर्भमा यसलाई प्राकृतिक प्रकोप व्यवस्थापनको पक्षबाट हेरिनुपर्दछ । स्थानीय सरकारको कार्यक्षेत्रभित्र वातावरण संरक्षण तथा जैविक विविधता संरक्षण, जलाधार व्यवस्थापन, सिमसार, वन्यजन्तु, खानी तथा खनिज पदार्थ, फोहरमैला व्यवस्थापन साथै प्रकोप व्यवस्थापन पर्दछन् । यस विषयहरूको प्रभावकारी व्यवस्थापनका लागि स्थानीय सरकारले सरकारका अन्य संयन्त्रहरूसंग सहकार्य र समन्वय गर्न जरुरी हुन्छ । वातावरणीय दिगोपनाको सन्दर्भमा दिगो विकास लक्ष्यहरू मध्ये **लक्ष्य १२ (उपभोग र उत्पादनमा जिम्मेवारीपना), लक्ष्य १३ (जलवायु सम्वन्धी कार्य), लक्ष्य १४ (जमिनमुनीको जीवन) र लक्ष्य १५ (भूसतहको जीवन)** यस क्षेत्रसंग जोडिएका छन् ।

महानगरपालिकाले दिगो विकासको लक्ष्य सहितको दीर्घकालीन सोच कायम गरेर अगाडि बढीरहेको तथा संविधान तथा प्रचलित ऐन, कानुनले लिएका लक्ष्य तथा दिगो विकास लक्ष्य जस्ता अन्तर्राष्ट्रिय लक्ष्यहरू समेत हासिल गर्न स्थानीय स्तरमा महानगरपालिकाको भूमिका अत्यन्त महत्वपूर्ण छ । यसै सन्दर्भमा वन, वातावरण, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, विपद् जोखिम व्यवस्थापन, भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन क्षेत्रका लागि आवधिक विकासको मार्गचित्र स्पष्ट गर्न आवधिक योजनाको विषय क्षेत्रगत योजनाका रुपमा वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन क्षेत्रलाई समावेश गरिएको छ ।

क. वन तथा वातावरण र जलवायु परिवर्तन अनुकूलन

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्जसंग जोडिएको केही भाग वन क्षेत्र महानगर भित्र रहेको छ । नगर क्षेत्रमा १५ व.कि.मी. क्षेत्रफलमा फैलिएको एउटा सामुदायिक वन (सबैया) रहेको छ । यस क्षेत्रमा आँप, लिची, साल, सिसौ, सिमल लगायतका फलफुल तथा वनस्पतिहरू र बाघ, हात्ती, अर्ना, निलगाइ, वाँदर आदि लगायतका वन्यजन्तुहरू पाइन्छन् । वनमा आधारित उद्योग अन्तर्गत साना फर्निचर उद्योग १०० भन्दा बढी रहेको छ । वन पैदावारलाई कृषि तथा घरायसी प्रयोग बाहेक अन्य क्षेत्रमा उल्लेख्य मात्रामा प्रयोग हुने गरेको छैन । यस महानगरपालिकामा भएको बनबाट समिल, इट्टा/टायल उद्योग, कोइला उद्योग, फर्निचर उद्योग, ढुङ्गा क्रशर उद्योग जस्ता बन जन्य उद्योगहरू सञ्चालनमा रहेका छन । वातावरण संरक्षणकालागि विभिन्न जातका विरुवाहरू रोपेर हरियाली बनाउन प्रशस्त मात्रामा खाली जमिन रहेको छ ।सडकको दुवै तिर विरुवा रोपेर पनि धुवाँ धुलोको प्रकोपलाई केही हद सम्म न्यूनीकरण गर्न सकिन्छ ।

<u>अवसर र चुनौती</u>

कुनै पनि क्षेत्रमा वातावरणीय सन्तुलन कायम राख्न सामान्यतया कुल क्षेत्रफलको ४० प्रतिशत भूमिमा वन क्षेत्र रहनुपर्ने मानिन्छ । यस महानगरमा कुल जमिनको ११.३५ प्रतिशत मात्र वन क्षेत्र रहेको छ । वन तथा वातावरण सम्बन्धित सम्पदा प्रति स्थानीय नागरिकमा जिम्मेवारीबोध तथा जवाफदेहिताको वृद्धि गर्नुपर्ने खाँचो रहेको छ ।

जलवायु परिर्वतनका असरहरूलाई न्यूनिकरण गर्न महानगरबासीको ज्ञान, सीप र संयन्त्रमा त्यति ध्यान पुग्न सकेको देखिदैन । अव्यवस्थित र अवैज्ञानिक भू-उपयोग तथा अनियन्त्रित भौतिक पूर्वाधार विकासमा वृद्धि, जस्ता कारणले वातवरणीय सन्तुलनमा नकारात्मक असर पुग्ने गरेको छ । ठूला उद्योगबाट उत्सर्जन हुने रसायनिक विकारहरूले समेत

वातावरणमा प्रतिकुल असर पारेको छ । एकातिर बन क्षेत्र कम हुनु र अर्कोतिर ग्रामीण वडाहरूमा खाना पकाउनका लागि दाउराको प्रयोग ५२ प्रतिशत घरधुरीले गर्ने हुँदा बन संरक्षणमा चुनौति देखिन्छ । त्यसै गरी बन पैदावारमा आधारित उद्योगले गर्दा पनि वनको संरक्षणमा चुनौति देखिएको छ ।

विकास निर्माणका कार्यहरू वातावरणमैत्री नहुनुले पनि जलवायु परिवर्तनमा थप समस्या उत्पन्न गरेको छ । वार्षिक औषत तापक्रममा वृद्धि हुँदै गएको छ । जाडोको समय लम्बिएको छ । मनसुनी वर्षा ढिलो शुरु भएर ढिलो अन्त्य हुने गरेको छ । जाडो यामको अवधि लम्बिदै गएको छ । बालीनालीमा नयाँ किरा तथा रोगहरू उत्पन्न हुने गरेको छ । मौसमी पात्रोमा परिवर्तन आएको छ । व्यवस्थित ल्याण्डफिल साइड निर्माण सम्पन्न नहुँदा फोहर मैला व्यवस्थापनमा थप कठिनाई भएको छ । जलवायु परिवर्तनको असर कुवा, धारा, ईनार, पोखरी, डबरी जस्ता पानीका श्रोतहरूमा अनुभव गरिएको छ । पानीका श्रोत सुक्दै गएका छन् र स्वास्थ्य, शिक्षामा र पोषणमा परेका प्रभावहरूमा क्रमशः विभिन्न किसिमको रोग लाग्नु, कुपोषण, तनाव, विद्यार्थी विरामी भई पठन पाठनमा समस्या र खेती फसल कमी भई बच्चाहरू समस्यामा पर्ने रहेको छ ।

प्रभावित बालीनाली तथा अन्य बोटविरुवामा मुख्य गरेर मुसुरो, धान, मकै, गहुँ, आलु, काउली, तोरी, खेसारा, साल, खयर, महुवा, धुपी, सल्ला, गुम्मा, हुरहुर छन् र जनावरमा सुगुर, कुखुरा छन् भने लोपहुँदै गएका बाली, बनस्पतीहरूको जातमा चना, उखु, बास्मती धान, जौं, कोदो, वदाम र र पशुहरूमा सुगा, मैना, गिद्ध, धोविन चरा, हात्ति, गैडा, बाघ, चित्तल, देहाती गाई, बकुला, दुम्सि, चिल रहेका छन् । यसरी नै राजमा, च्याउ, सुर्ती, एनल गहुँ, सोना मंसुली धान, कटरीनी धान नयाँ प्रयोगमा आउन सक्ने बाली, बनस्पतीहरू हुन् भने पशुको जातहरूमा वटाई, जर्सी गाई, खरायो, वोयलर कुखुरा हुन सक्दछन् ।

ख. विपद् जोखिम व्यवस्थापन

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

यस नगर क्षेत्रमा बाढी, डुबान, हावाहुरी, आगलागि, चटयाङ्ग, शीतलहर जस्ता प्राकृतिक प्रकोप हुने गर्दछ । यस महानगरका सबै वडाहरूमा विपद् व्यवस्थापन समिति क्रियाशिल छन । आगलागि नियन्त्रणका लागि ४ वटा दमकलहरू तैनाथ गरिएको छ । यी दमकलहरूले बारा र पर्साका बस्तीहरू तथा छिमेकी देश भारतको विहारका केही वस्तीहरूमा समेत सेवा प्रदान गर्ने गरेको छ । विपद व्यवस्थापनका लागि स्थानीय स्तरमा क्षमता अभिवृद्धि लगायतका तालिमहरू सञ्चालन भई रहेको छ । महानगरपालिकाले विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा गरी विपद् व्यवस्थापन कोषको समेत व्यवस्था गरी कोष संचालन कार्यविधि, समेत तयार गरिएको छ । नगर स्तरमा खोज उद्धारका लागि तालिम तथा आवश्यक सामग्री वितरण भएको छ । विपद् व्यवस्थापनका लागि जि.प्र.का.लाई केही मात्रामा आवश्यक सामाग्री उपलब्ध गराइएको छ । नेपाल प्रहरी र नेपाली सेनासँग विपद व्यवस्थापनका अन्य सामाग्री समेत रहेको छ । आपत्कालीन प्रतिकार्यको लागि सामूहिक आश्रयस्थल निर्माण गर्न उपयुक्त जमिन उपलब्ध छ ।

विपदका बेलामा आपत्कालीन आश्रय स्थलको रुपमा पुरानो बसपार्क, विपी उद्यान, रंगशाला, सामुदायिक स्कुलका चौरहरू प्रयोग हुदै आएको छ । प्राकृतिक एवं मानवजन्य विपद्को अवस्थामा महानगरले राहत उपलब्ध गराउँदै आएको छ । आगलागि हुँदा ४ वटा दमकलले आगो निभाउने कार्यमा छिमेकी जिल्ला बारा तथा भारतको रक्सौलसंम्म सहयोग पुऱ्याइरहेको छ । बाढी तथा डुबानका समयमा तत्काल उद्धार पश्चात आवश्यक पर्ने राहत सामग्री लिएर पिडितलाई महानगरपालिकाको अगुवाइमा राहत सामग्री वितरण गर्ने गरिएको छ । विपद् व्यवस्थापनकालागि विपद् व्यवस्थापन कोषको स्थापना गरिएको छ ।

अवसर र चुनौती

भूमिको व्यवस्थित तथा वैज्ञानिक रुपमा उपयोग हुन नसक्दा विकासका प्रयासहरू दिगो नहुने जोखिम रहेको छ । विपद् प्रतिकार्यका लागि सामुदायिक तथा संस्थागत क्षमता कम हुनु विपद् व्यवस्थापनका लागि महानगरपालिकालागि प्रमुख चुनौतिका रुपमा रहेको छ । महानगरपालिकामा हावाहुरी, शितलहर, बाढी, खडेरी, महामारी, जनावर आतंक लगायत अन्य विभिन्न किसिमका प्रकोपहरू हुने गरेका छन । फयाक्ट्रीहरूबाट निस्किने औद्योगिक फोहोर नियन्त्रण गर्न चुनौति बनेको छ । सिर्सिया खोलामा ढल मिसिनाले प्रदुषित भएको छ । ट्राफिक, वायु, ध्वनी प्रदुषण नियन्त्रण सम्वन्धी कार्यविधि, नहुँदा

प्रदुषण न्यूनिकरणमा कठिनाई भएको छ । शहरलाई सुन्दर बनाउने प्रभावकारी योजना बनेको छैन । आवस्यक कार्यविधि एवं कार्यक्रमको अभावमा महानगरले वातावरणको क्षेत्रमा गर्नुपर्ने उल्लेख्य कार्यहरू गर्न सकेको छैन ।

ग. भू-संरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन

विद्यमान सवल तथा कमजोर पक्षहरु (सम्भावना र समस्या)

यस महानगरपालिकामा वर्षैभरि जलस्रोत उपलब्ध गराउन सक्ने तिलाबे, सिर्सिया, सिंगहा गरी ३ वटा नदी र ६ वटा खहरे खोला रहेका छन् । नगरमा करीब २० वटा पोखरी रहेको र अलौ पोखरी सौन्दर्यीकरण गर्ने कार्य भएको छ । पोखरीमा माछापालन गरी आर्थिक अभिवृद्धि गर्ने सम्भावना रहेको छ । आर्थिक गतिविधिका रुपमा पर्यटनको प्रवर्द्धन गरी स्थानीय समुदायलाई लाभान्वित बनाउने तथा भूसंरक्षण र जलाधार व्यवस्थापनमा थप जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउन सकिने सम्भावना रहेको विन्दवासिनी मन्दिर, गहवा मन्दिर, गिता मन्दिर, पिपरा मठ, अलखिया मठ, भुटनदेवी मन्दिर, भिष्वा चैत्य (डाँडा), घडिअर्वा पोखरी जस्ता पर्यटकीय क्षेत्र रहेका छन् । स्थानीय समुदायलाई भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनमा थप जिम्मेवार र जवाफदेही बनाउन सकिने सम्भावना रहेको छ ।

अवसर र चुनौती

महानगरपालिकामा छुट्टै जलाधार व्यवस्थापन योजना र कार्यक्रम रहेको छैन । जमिन र जलाधार क्षेत्रको वैज्ञानिक तथा दिगो संरक्षण सुनिश्चित हुन सकिएको छैन । भूसंरक्षणका लागि पर्याप्त बजेट आवश्यक पर्ने र सो अनुसार स्रोत उपलब्ध नभएको हुँदा आवश्यक सबै ठाउँमा भूसंरक्षणका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गर्न सकिने अवस्था रहेको छैन । पोखरी संरक्षण गर्न कठिनाई रहेको छ । सिर्सिया नदीमा तटबन्ध गर्नुपर्ने अवस्था रहेको छ । नदी नियन्त्रणका लागि गुरुयोजना बनाइएको छैन । सीमसार क्षेत्रको महत्वका बारेमा समुचित ज्ञानको कमी रहेको छ र ती पनि अतिक्रमणको चपेटामा रहेका छन् ।

२.३.५ संस्थागत विकास तथा सुशासन

संघीय व्यवस्था अनुसार स्थानीय सरकार जनताको नजिकको सरकारको रुपमा स्थापित गरिएको छ ।स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा उल्लेख गरिएका अधिकारको प्रयोग गर्दै दायित्व स्थानीय सरकारले प्रदान गर्ने सेवा प्रवाह र विकास कार्यलाई विधिसम्मत ढंगले जनअपेक्षा अनुसार कुशल, पारदर्शी, जवाफदेही ढंगले स्थानीय शासन संचालन गरी प्रभावकारी बनाउने अहम दायित्व रहेको छ । बदलिदो परिस्थितिमा स्थानीय सरकारलाई प्राप्त अधिकार क्षेत्र, साधन स्रोतमा बढोत्तरीसँगै जनआकांक्षा पनि चुलिएको छ । जनआकांक्षालाई सम्बोधन गर्न बदलिदो परिवेशसँगै सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनमा सिर्जनात्मक र वैकल्पिक उपायहरू अवलम्बन गर्न जरुरी छ । दिगो विकास लक्ष्यले संस्थागत विकास र सुशासनलाई समेत महत्व दिएको छ । **दिगो विकास लक्ष्यहरू मध्ये लक्ष्य-१६ (शान्ति, न्याय र सुदृढ संस्थाहरू) र लक्ष्य-१७ (लक्ष्यहरूका निम्ति साझेदारी)** यस क्षेत्रसंग जोडिएका लक्ष्यहरू हुन् । यसलाई मध्यनजर गरी सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापन प्रभावकारिता अभिवृद्धि गरी स्थानीय तहमा सुशासन कायम गर्न कानून, नीति र सुशासन, संगठन तथा क्षमता विकास, राजस्व तथा श्रोत परिचालन र योजना व्यवस्थापनको वस्तुस्थिति विश्लेषण गरिएको छ ।

विद्यमान सबल र कमजोर पक्षहरु महानगरको नीतिगत कार्यदिशा दिन र प्रभावकारी कार्यान्वयनका लागि संघीय कानूनको अधिनमा रही ५ वटा विषयगत विकास समितिहरू र एउटा विधायन समिति गठन भई कार्यसम्पादन गर्दै आएको छ । सहज र सरल रुपमा स्थानीय स्तरमा नै न्याय सम्पादनका लागि एक न्यायिक समिति गठन भई कार्यसम्पादन गर्दै आएको छ ।

महानगरपालिकाले कार्यपालिकाबाट हालसम्म ५२ वटा विभिन्न ऐन र नीति नियमहरू तयार गरिसकेको छ जस अन्तर्गत अपाङ्ग परिचयपत्र वितरण कार्यविधि, राजस्व परिचालन कार्य विधि, कृषि प्रसार तथा व्यवसाय, आधारभूत स्वास्थ्य तथा सरसफाई, पूर्वाधार विकास, महिला, बालबालिका र सशक्तिकरण लगायतका विषयमा ऐन, नीति, नियम, कार्यविधि र मापदण्ड तर्जुमा गरिएका छन् ।

महानगरका दैनिक क्रियाकलाप र विकास गतिविधिलाई संचालन गर्नका लागि ९ वटा महाशाखा र ३८ वटा शाखाहरू स्थापना भएका छन् ।

नगरको सुशासन प्रवर्द्धन गर्नका लागि विद्युतिय नागरिक वडापत्र, गुनासो पेटिका, वेवसाईट, फेसबुक, टुइटर र हेल्लो सरकार जस्ता कार्यक्रमबाट जनसरोकारका विषयहरू संबोधन तथा सार्वजनिक गर्ने गरिएको छ । ३२ वडा मध्ये १५ वटामा नागरिक वडापत्र राखिएको छ । सहभागितामूलक योजना तर्जुमा प्रक्रिया मार्फत नागरिकको समेत सहभागितामा योजना तर्जुमाको अभ्यास गरी सभाबाट स्वीकृत बजेट तथा नीति कार्यक्रमलाई बजेट पुस्तिका र वेवसाइट मार्फत सार्वजनिक गर्ने गरिएको छ । वडा नं १ देखि १६ नम्बरका घरहरूमा घर नम्बर दिइएको छ । सामाजिक सुरक्षा भत्ता लाभग्राहीको बैंक खातामा सोझै निकासा गर्ने व्यवस्था मिलाइएको छ ।

सम्भावना र चुनौती

यस महानगरपालिकालाई पारदर्शी, जवाफदेहि, नतिजामूलक, एवं विधिसम्मत ढंगबाट सञ्चालन गर्न आवश्यक पर्ने पदाधिकारीहरू र कर्मचारीहरूको आचारसंहिता, पदाधिकारीहरूको सम्पत्ती सार्वजनिक गर्ने कार्यविधि तयार पारिएको छैन । यसै गरी सार्वजनिक सुनुवाई, सामाजिक परीक्षण, सार्वजनिक परीक्षणको कार्य विधि, आर्थिक सहायता वितरण कार्यविधि, स्थानीय संचार माध्यमको क्षमता विकास कार्यविधि, नगर प्रहरी भर्ना कार्यविधि, कार्य विभाजन, कार्य संम्पादन नियमावाली (संशोधन), विषयगत समितिको कार्यविधि, सुशासन कार्यविधि, आन्तरिक लेखा परीक्षण कार्यविधि, कार्यक्रम संचालन कार्यविधि संशोधन, सार्वजनिक निजि साझेदारी ऐन परिमार्जन तथा संशोधन, मर्मत सम्भार कार्यविधि, आकस्मिक कोष संचालन कार्य विधि शिक्षा नियमावली परिमार्जन तथा संशोधन, केहि वडामा नागरिक वडापत्र नदेखिने (भित्र) गरी राखिएको छन् । विद्यालय, स्वास्थ्य संस्था, पशु शाखाहरूमा नागरिक वडापत्र रहे पनि व्यवस्थित नरहेको, सबै वडा तथा सेवा प्रदान गर्ने स्थानमा उजुरी पेटिका नभएको, सार्वजनिक सुनुवाई तथा सामाजिक परीक्षण कार्यक्रम नियमित रुपमा संचालन हुन सकिरहेका छैनन । अधिकांश कार्यक्रमहरू महानगरको नीति अनुसार सञ्चालन भएता पनि विषय शिर्षक अन्तर्गत त्यसको समिक्षा भएको छैन ।

क. संस्थागत क्षमता विकास

संस्थागत क्षमता विकासको सन्दर्भमा ६ वटा वडा कार्यालय आफनै भएको र २ वटा निर्माणाधिन रहेका र बाँकी २४ वटा वडा कार्यालयहरूको आफ्नो भवन रहेको छैन । महानगरपालिका भित्र ९ वटा महाशाखा, ३८ शाखा वटा १ ईकाई, १ वटा निकाय र ३२ वटा वडा कार्यालय स्थापना गरिएका छन । निर्धारित समय सीमा भित्र संसदीय परम्परा अनुसार नगर सभा सम्पन्न गरी पारित ऐनहरू असार भित्र वेभसाइडमा अपलोड गरिएको छ । समिक्षा गोष्ठीमा स्वतन्त्र विश्लेषकहरूबाट टिप्पणी र सुझाव प्रस्तुत गरि छलफल गरिएको छ ।

विद्यमान सबल र कमजोर पक्षहरु महानगरको आफनै संरचना अनुसारको प्रशासनिक भवन नभएको, २४ वटा वडा कार्यालयको आफनै भवन छैन । दरवन्दीको हिसावले कर्मचारी अपर्याप्त रहेका छन् । ५० दुई पाग्रे र ७ चार पाग्रे सवारी साधानको आवश्यकता रहेको छ । कर्मचारीहरूको नियमित बैठक बस्ने गरेको छैन । आन्तरिक कर्मचारीहरूलाई क्षमता अभिवृद्धि तालिम कम रहेको छ । अनुगमन नियमित तथा प्रभावकारी हुन सकेको छैन । विकास निर्माण कार्यमा वास्तविक रुपले जनसहभागिता हुन सकेको छैन । महानगरपालिकाको संगठन संरचना अनुरुप प्रशासनिक भवन अपुग रहेको छ । प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम र प्रदेश सरकारको शसर्त बजेट आ.व.को अन्तिम चरणमा आउँदा पूर्णरुपमा खर्च हुने गरेको छैन ।

संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले महानगरपालिका भै सके पछि ३५५ दरवन्दी कायम गरेको छ । यो संख्या निकै कम हो किनकी, उपमहानगरपालिका हुदैमा ५९३ दरवन्दी कायम थियो । लगभग त्यतिकै संख्यामा कर्मचारी कार्यरत थिए । महानगरपालिका भै विषयगत शाखाहरू पनि स्थापना हुँदा यो संख्या त्यसै अनुपातमा बुद्धि हुनु पर्नेमा सो भएको देखिदैन । संगठन संरचनाको अध्ययन, पुनरावलोकनको प्रयास भए पनि सो स्वीकृति भएको छैन । १४३ जना कार्यालयका सवारी चालक, नगर प्रहरी, मध्यम स्तरीय विभिन्न प्राविधिक लगायत र ११६ जना सरसफाईका कुचिकार नाइकेगरी २४९ जना मन्त्रालयले दिएको दरवन्दी सँग मेल खादैन ।

पछिल्लो समयमा लोक सेवा आयोगले पठाएका अधिकृतहरू अधिकांश वडा कार्यालयका लागि खटाइएको छ । पहिले देखि कार्यरत कर्मचारीहरूको मेल खाने गरी पद मिलान गर्न तथा अति न्यून दरवन्दीको पुरावलोकन आवस्यक छ । सबै वडावाट सेवा संचालन गर्न भारी संख्यामा कर्मचारीको आवस्यकता छ भने मौजुदा कर्मचारीको क्षमता विकास त्यतिकै जरुरी छ । सूचना प्रविधिमा आधारित छिटो सरल सार्वजनिक सेवाको लागि महानगरपालिकाले लिएको नीति क्रमशः कार्यान्वयन गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

सम्भावना र चुनौतीहरु

ख. बित्तिय स्रोत परिचालन

राजस्व परिचालन कार्यविधि तयार पारिएको छ । राजश्व सुधार कार्य योजना अनुसार समपुरक कोषको व्यवस्था गरिएको छ । कम्प्यूटरमा आधारित लेखा प्रणाली लागू गरिएको छ ।

विद्यमान सबल र कमजोर पक्षहरु

वित्तिय स्रोत परिचालनको लागि राजस्व परामर्श समिति क्रियाशिल रहेको, साल वसाली रुपमा आर्थिक ऐन र विनियोजन ऐन बन्ने गरेको र राजस्व सुधार कार्ययोजना बनी समय समयमा यस्को पुनरावलोकन गर्ने गरिएको छ । गत आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ मा आन्तरिक आम्दानी ६२ करोड ५० लाख भएको र चालू आर्थिक वर्षमा २०७६/०७७ मा ८५ करोड ८ लाख २६ हजार अनुमान गरिएको छ । राजस्व बाँडफाँडबाट प्राप्त गत आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ मा २१ करोड ७० लाख ५६ हजार र चालू आर्थिक वर्षमा २०७६/०७७ र २९ करोड ८८ लाख ४ हजार अनुमान गरिएको छ । त्यसैगरी, अन्तर सरकारी वित्तीय हस्तान्तरणबाट गत आर्थिक वर्ष २०७५/०७६ मा ९६ करोड ८४ लाख ८ हजार भएको र चालू आर्थिक वर्ष (२०७६/०७७) मा १ अर्व ९ करोड ५२ लाख ७३ हजार अनुमान गरिएको छ ।

सम्भावना र चुनौती

काम सम्पन्न गर्दा उपभोक्ता समितिमा लाभग्राही तथा लागत सहभागिताको कमी छ । भौगोलिक सूचना प्रणालीको उपयोग राजस्व प्रशासनमा गर्ने कार्य हुन सकेको छैन । सबै वडामा कम्प्यूटरमा आधारित राजस्व संकलन तथा व्यवस्थापन छैन । लक्ष्य अनुसार आन्तरिक आय बृद्धि हुन नसकेको अवस्था छ । गत आ.व. मा पूँजिगत खर्च ५३ प्रतिशत मात्र रहेको छ ।

ग. योजना व्यवस्थापन

ठूला आयोजनाहरू निर्माण गर्दा आयोजनाको विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन (DPR) तयार पारी समपुरक कोषको समेत व्यवस्था गरिएको छ । योजना तर्जुमा प्रकृयामा सबै संघ संस्थालाई सहभागिता गराउने गरिएको छ । ५ लाखभन्दा माथिका योजनाको निर्माणस्थलमा होर्डिङ बोर्ड लगाउने गरिएको छ ।

विद्यमान सबल र कमजोर पक्षहरु

आयोजनाको प्राविधिक लगत ईस्टिमेट अंग्रेजी भाषामा तयार गर्ने प्रचलनले अनुगमन समितिलाई समस्या भएको छ । ठूला योजनाहरूको विस्तृत आयोजनाप्रतिवेदन तयार गर्न सकिएको छैन । योजना सम्पन्न गर्दा प्राथमिकताका आधारमा गर्न सकिएको छैन । प्रोजेक्ट बैंक बनाएर थप बजेटको व्यवस्थाको लागि विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन बनाएर कार्य गर्न सकिएको छैन । उपभोक्ता समिति मार्फत गरिने कामलाई उपभोक्ताको नाममा ठेक्काको काम जनप्रतिनिधिले लिएर कार्य सञ्चालन गर्ने गरिएको छ । उपभोक्ताको नाममा लिइएका काम गुणस्तरयुक्त हुन सकेको छैन । जनसहभागितामा आधारित भै आयोजनामा कार्यान्वयन गर्न सकेको अवस्था छैन ।

सम्भावना र चुनौतीः

विषयगत समितिहरूबाट बिषयगत र क्षेत्रगत रुपमा समग्र योजना तर्जुमा र आयोजना कार्यक्रम तर्जुमा हुन सकिरहेको अवस्था छैन भने अन्य बिषयगत कार्यालयहरूसंगको समन्वयमा कमी रहेको अवस्था छ । आवधिक योजना तयार भैनसकेकाले नतिजामूलक योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन अभ्यासको कमी, नियमित समिक्षाको अभाव, उपभोक्ता

समितिहरूमा योजना कार्यान्वयन र अभिलेखिकरणमा कमी, योजना तर्जुमा सम्बन्धी मापदण्ड र समय सिमा अनुसार योजना कार्यान्वयन गर्न नसक्नु, प्रत्येक तीन तीन महिनामा सार्वजनिक हुनु पर्ने सूचनाहरू सार्वजनिक हुन नसकेको, मध्यमकालीन खर्च संरचना तयार नभएकाले सो बमोजिम नगरपालिकाको योजनाहरू छनौट तथा कार्यान्वयन गर्न कठीनाई भएको देखिन्छ ।

परिच्छेद ३ : योजनाको अवधारणा र प्रारुप

३.१. नगर विकासको दीर्घकालिन सोचः

आवधिक योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरू बीच अन्तरक्रिया तथा व्यापक सहभागिताका आधारमा विकासका संभावना, अग्रणी क्षेत्र, महानगर बासीले चाहेको अवस्थालाई प्रतिबिम्वित गर्दै बीरगंज महानगरको दीर्घकालीन सोंच तयार गरिएको छ। जसमा सिर्सियामा स्थापना भएको सुख्खा बन्दरगाहा, भारतको पटना तथा कलकत्ता जाने रक्सौल नाका, हुलाकी राजमार्ग, काठमाण्डौ निजगढ द्रुतमार्ग, निजगढमा बनाउन प्रस्ताव गरिएको अन्तर्राष्ट्रिय हवाई मैदानले श्रृजना गर्ने र गरेको अवसरहरू समेतबाट बीरगंजको मौलिक पहिचान बनिसकेको आर्थिक राजधानीलाई अझ टेवा पुऱ्याउदै बीरगंज महानगरपालिकाको मानव विकास सहित सामाजिक, आर्थिक, पर्यावरणीय तथा भौतिक विकासको अवस्थामा व्यापक सुधार ल्याई सुन्दर सभ्य बीरगंज महानगरको परिकल्पना गरिएको छ।

औद्योगिक व्यापारिक समृद्ध शहर

सुन्दर सभ्य बीरगंज महानगर

Industrial Commercial Prosperous City
Beautiful Cultured Birgunj Metropolis

समृद्ध
(क) उद्योग र व्यापारबाट अर्थतन्त्रमा योगदान
(ख) उत्पादनशील र मर्यादित रोजगारी
(ग) उच्च र दिगो उत्पादन तथा उत्पादकत्व

सुन्दर
(घ) हरियाली नगर
(क) उज्यालोनगर
(ख) व्यवस्थित गाउँशहर
(ग) प्राकृतिक र सांस्कृति सम्पदाको संरक्षण र सम्वर्द्धन

सभ्य
(क) प्रदुषणमुक्त, स्वच्छ वातावरण र दिगो विकास
(ख) उच्च सामाजिक सदभाव

उद्योग र ब्यापार नै यस नगरको मूल पहिचान, सम्भावनाको क्षेत्र र दिर्घकालीन मार्गचित्र पनि हो। यही पहिचानको विकास र प्रवर्द्धनबाट यस नगरलाई आउँदो दिनहरुमा थप भावी सुन्दर, समृद्ध र सभ्य नगरको स्वरुप विकास गरिनेछ। बीरगंज नगरले बनाई सकेको मौलिक पहिचान आर्थिक राजधानीलाई अझ प्रवल बनाउन औद्योगिक विकास, वाणिज्य क्षेत्रको प्रवर्द्धन तथा कृषि उत्पादनका दृष्टिले माछापालन, तरकारी खेती, पशुपालन आधुनिकीकरण तथा व्यावसायीकरणका माध्यमबाट उत्पादन, आम्दानी र रोजगारीका अवसरमा वृद्धि गरिनेछ। स्थानीय उत्पादनमा आधारित उद्योगहरू संचालन गरी व्यापारलाई प्रोत्साहित गरिने छ। नगरको समग्र शैक्षिक विकासका लागि व्यावसायिक शिक्षामा जोड दिंदै प्राविधिक जनशक्तिमा वृद्धि गरिनेछ। महानगरको भौतिक विकासलाई प्रभावकारी र दिगो रुपमा कार्यान्यन गर्न आवधिक योजनाको स्वीकृति पश्चात महानगरको विस्तृत भूउपयोग योजना नक्शाङ्कन, शहरी सडक प्रणालीको गुरुयोजना, र ढल निकास गुरुयोजना र अन्य केही महत्वपूर्ण सामाजिक पूर्वाधारको गुरुयोजना तयार गरिनेछ।

महानगर भित्र र वरीपरी रहेका उद्योग, व्यवसाय, र ब्यापारिक गतिविधि समेतको विस्तृत अध्ययन गरी स्थानीय आर्थिक विकास योजना तयार गरिनेछ। पर्यटकीय संभावना बोकेको घडिअर्वा पोखरी, शंकाराचार्य गेट, घण्टाघर, भिस्वा डाँडा तथा सिर्सिया खोला कोरिडोर, विपि उद्यान जस्ता संरचनाले पर्यटन क्षेत्रको पूर्वाधारको रुपमा विकास गरिनेछ।

माध्यमिक एवं उच्च शिक्षामा गुणस्तर अभिवृद्धि गरी प्रतिस्पर्धी तथा क्षमतावान मानव संशाधन विकास गरिनेछ । महानगरको विभीन्न स्थानहरुमा वृक्षारोपण गरी हरियाली बढाउँदै ढल निकासको वर्तमान स्थितिलाई सुधार गर्दै वातावरणको अवस्थामा सुधार ल्याइने छ । यसरी वृक्षारोपण गर्दा स्थानीय हावापानी सुहाउने फलफूलका वोटलाई प्राथमिकता दिईनेछ । वायु, जल, औद्योगिक लगायतको प्रदुषणको मापदण्ड तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ ।

लक्ष्य महानगरपालिकाको समष्टिगत विकासका लागि ***औद्योगिक, व्यापारिक र समृद्ध बीरगंजको आधार तयार हुने*** मुख्य लक्ष्य निर्धारण गरिएको छ । साथै यस आवधिक योजनाले निर्धारित गरेका मुख्य विकास लक्ष्यहरु देहायअनुसार निर्धारण गरिकोछः

(क) महानगरलाई सभ्य तथा समृद्ध बनाउन आवश्यक शहरी पूर्वाधार निर्माण भएको हुनेछ ।

(ख) कृषि तथा औद्योगिक क्षेत्रको उत्पादन, रोजगारी र आय अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।

(ग) पिछडिएको वर्ग तथा समुदायका लागि सामाजिक न्याय सहितको आर्थिक विकास भएको हुनेछ ।

(घ) मानव विकासको विभिन्न आयामहरूमा जोड दिई नगरवासीको जीवनस्तरमा गुणात्मक सुधार हुनेछ ।

(ङ) सुशासन तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहलाई प्रभावकारी बनाई विकास निर्माणमा जनसहभागिता वृद्धि भएको हुनेछ ।

समष्टिगत प्राथमिकता तथा रणनीतिहरू

बीरगंज महानगरपालिका क्षेत्रको समष्टिगत एवं दिगो विकासका लागि यस आवधिक योजनाले निम्नानुसारका विषयगत क्षेत्रलाई विशेष प्राथमिकताका साथ संचालन गर्ने रणनीति लिइनेछ ।

प्राथमिकताका क्षेत्रहरु

(क) उद्योग व्यवसाय र रोजगार प्रवर्द्धन

(ख) कृषि, पशुपालन, सिंचाई व्यवस्थापन तथा बजारीकरण

(ग) आधारभूत शिक्षा, स्वास्थ्य र पोषण

(घ) स्वच्छ खानेपानी, ढल निकास तथा सरसफाई

(ङ) युवाहरूको खेलकुद, सीप तथा उद्यमशिलताको विकास

(च) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण

(छ) हरित, उज्यालो, प्लास्टिक तथा ध्वनि प्रदुषण मुक्त नगर

(ज) सडक पूर्वाधारको दिगो विकास तथा स्तरोन्नती

(झ) सुशासन तथा सेवा प्रवाहमा प्रभावकारिता

रणनीतिहरू

(क) उद्यमशिलता व्यावसायीकरण, कृषि उत्पादनमा विविधिकरण तथा औद्योगिकरणद्वारा दिगो उत्पादन, रोजगारी तथा आय वृद्धि गर्ने ।

(ख) गुणस्तरीय तथा प्राविधिक शिक्षा, स्वास्थ्य तथा पोषण सेवा, स्वच्छ खानेपानी र सरसफाई, सामाजिक सुरक्षा तथा सशक्तिकरण प्रवर्द्धन गरी सिर्जनशिल, सभ्य र सीपयुक्त जनशक्ति अभिवृद्धि गर्ने ।

(ग) व्यवस्थित यातायात, बजार र सुरक्षित आवास, स्वच्छ उर्जा तथा संचारका पूर्वाधार विकासको माध्यमबाट अन्तरसम्वन्ध विकास र पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।

(घ) वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन, जलवायु परिवर्तन अनुकूलन, जैविक विविधताको एकीकृत रुपमा संरक्षणलाई गरी विकासको प्रतिफललाइ समावेशी, न्यायपूर्ण, उत्थानशील र दिगो बनाउने ।

(ङ) समावेशीकरण तथा सुशासन प्रवर्द्धनलाई स्थानीय विकास प्रक्रियामा आवद्ध गरी सरकारी, गैसस, निजी क्षेत्र र नागरिक समाजसंगको समन्वय, सहकार्य र साझेदारीमा विकासका कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने ।

३.२ नतिजा तालिका

महानगरपालिकाको समग्र विकासका प्रयासहरूलाई एकीकृत गरी नगर विकासको मूल लक्ष्य प्राप्त गर्न नतिजामूलक योजनाको ढाँचामा एकीकृत स्वरुपको आवधिक विकास योजना तर्जुमा गरिएको छ। प्रस्तुत आवधिक योजना नतिजामूलक ढाँचा परिवर्तनको सिद्धान्त अनुसार तयार गरिएको छ। योजनामा स्थानीय तहको अधिकार क्षेत्रलाई आर्थिक, सामाजिक, पूर्वाधार, वन तथा वातावरण र संस्थागत विकास र सुशासन क्षेत्रहरूमा एकीकृत गरिएको छ। परिवर्तनको सिद्धान्त अनुसार तयार गरिएको महानगरपालिकाको समष्टिगत विकासको एकीकृत नतिजा तालिका यस प्रकार रहेको छ।

तालिका १ : नतिजा तालिका

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
लक्ष्य : औद्योगिक, व्यापारिक र समृद्ध बीरगंजको आधार तयार हुनेछ।	मानव विकास सूचकाङ्क (आवधिक योजना प्रदेश नं. २)	मान	०.५८३	०.६	०.६१	०.६२४	१	(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) गरिबीको लघु क्षेत्र अनुमान (ग) मानव विकास सूचकांङ्क (घ) राष्ट्रिय आर्थिक सर्वेक्षण (ङ) दिगो विकास लक्ष्य	
	प्रति व्यक्ति आय	अमेरीकी डलर	१०४७	११००	१३००	१५९५	१.१		
	गरिबीको रेखा मुनीको जनसंख्या	प्रतिशत	१८.७	१६	१२	११	१.२.१		
	बहुआयमिक गरिबीको दर	प्रतिशत	२८.६	२५	२०	१३	१.२.२.		
	बेरोजगारी	प्रतिशत	११.४	१०	५	३	८.६		
	औषत आयु	वर्ष	६९.७	७०	७१	७२	३		
	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	मान	०.९३१	९४०	९५३	०.९६३	५.१		
	अपेक्षित आयु ४० वर्ष भन्दा कम	प्रतिशत	५.३	१०	१५	२०			
असर १ : औद्योगिक उत्पादन, रोजगारी र आयमा दिगो वृद्धि	उद्योग र व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार	प्रतिशत	९.६७	१०	१२	१५	८.६	(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) सर्वेक्षण प्रतिवेदन	(क) कृषि तथा पशुपालनमा नीजी क्षेत्रसंग समन्वय भएको हुनेछ।
	कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा	जना	४३.३७	४४	४५	४६	८.६		

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
हुनेछ ।	रोजगार							(ग) प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन (घ) राष्ट्रिय आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ङ) दिगो विकास लक्ष्य	(ख) उद्योग धन्दाहरू स्थापना भई सुचारु रुपमा सञ्चालनमा आएको हुनेछ । (ग) सरकारी, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको समन्वय र सहकार्यमा लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ । (घ) जलवायु परिवर्तन, प्राकृतिक तथा मानवजन्य विपद तथा महामारीको असर न्यून हुनेछ ।
	आर्थिक वृद्धिदर (औषत, प्रतिशत)	प्रतिशत	६.८	८	९.६	१०			
	आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या	प्रतिशत	$#=(!	४५	४८	५०			
	प्रति व्यक्ति आय	अमेरीकी डलर	१०४७	११००	१३००	१५९५			
	वैदेशिक रोजगारीमा गएका व्यक्ति	प्रतिशत	१.३४	१.२	१.१५	१			
	बेरोजगार जनसंख्या	प्रतिशत	११.४	९	८	६			
	उन्नत विउ, जैविक मल, विषादी र आधुनिक कृषि प्रविधि प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३४.९१	३५	३६	४०	२.३		
	कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर	प्रतिशत	४३.९१	४५	४७	४९			
प्रतिफल १.१: व्यावसायिक, अर्गानिक एवं प्रतिस्पर्धी कृषि उत्पादनमा वृद्धि भएको हुनेछ ।	कृषि, वन र माछापालन सम्बन्धी कामदार	प्रतिशत	५७.४९	५८	६०	६२		(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ग) प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन (क) राष्ट्रिय आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ख) दिगो विकास लक्ष्य	(क) व्यवसायको शुरुवात व्यावसायिक योजनाको आधारमा हुनेछ । (ख) सरकारी, गैसस र निजी क्षेत्र बीच समन्वय र सहकार्य हुनेछ । (क) कृषि व्यवसायमा आधुनिक प्रविधिको प्रयोग हुनेछ । (ख) कृषकको उत्पादनले
	व्यावसायिक कृषि फार्म	संख्या	५४	५७	६०	६५	२.४.१		
	सक्रिय व्यावसायिक कृषक समूह	संख्या	५४	५५	५८	६२	२.४.१		
	सक्रिय व्यावसायिक कृषक समूहमा आवद्ध परिवार	संख्या	९५०	१२००	१२५०	१३००	२.४.१		
	धानको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	३.१३	३.२	३.२५	४	२.४.१		
	मकैको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	३.७	३.८	३.९	४	२.४.१		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	गहुँको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	२.९	३	३.१	४	२.४.१		उचित मुल्य र बजार पाएको हुनेछ। (ग) जलवायु परिवर्तन तथा प्राकृतिक विपदको असर न्यून हुनेछ। (घ) आधुनिक कृषि औजार तथा यन्त्रहरूमा दिइने अनुदानमा वृद्धि भएको हुनेछ।
	तेलहनको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	०.९२५	१	१.१	१.२	२.४.१		
	दलहनको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	१.३१	३.३५	३.८	३.४	२.४.१		
	कोल्ड स्टोर/रष्टिक स्टोर/सेलार स्टोर	संख्या	०	०	१	२	२.४.१		
	प्रवर्द्धित कृषि उपज संकलन तथा बजार केन्द्र	संख्या	०	०	१	२	२.४.१		
	कृषि संकलन केन्द्र	संख्या	०	०	१	२	२.४.१		
प्रतिफल १.२: खेतीयोग्य भूमिमा वर्षै भरी भरपर्दो एवं व्यवस्थित तवरले सिंचाई सुविधा पुगेको हुनेछ।	बाह्रै महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	प्रतिशत	८.११	९	१०	१२		(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ग) प्रगति/ अनुगमन प्रतिवेदन (घ) राष्ट्रिय आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदन	(क) आधुनिक प्रविधिको प्रयोग भएको हुनेछ। (ख) साना सिंचाई कार्यक्रममा दिइने अनुदानमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ। (ग) सिचाईको प्रवर्द्धनमा सरकारी, गैसस र निजी क्षेत्रको सहकार्य हुनेछ।
	सुचारु नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई आयोजना (पोखरी, ड्रिप, लिफ्ट आदि)	प्रतिशत	२३.१५	२५	२७	३०			
	सुचारु कूलो तथा नहर आयोजना	प्रतिशत	३४.२१	३५	३६	३७			
प्रतिफल १.३ पशुजन्य वस्तुको उत्पादन औद्योगिक एवं व्यावसायिक स्तरमा भएको हुनेछ।	व्यावसायिक पशुपालन फर्म	संख्या	५४	६०	६५	७०	२.४.१	(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) पशुसेवा शाखाको सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ग) प्रगति/अनुगमन	(क) कृषिजन्य औद्योगिक वस्तु उत्पादन र प्रशोधन उद्योगहरूको स्थापना, स्तरोन्नति र प्रवर्द्धन हुनेछ। (ख) सरकारी, गैसस र निजी क्षेत्रको समन्वय र
	सक्रिय पशुपालन समूह	संख्या	५४	६०	६५	७०	२.४.१		
	चालु उद्योग	संख्या	१२८	१३०	१४०	१५०			
	उद्योग तथा व्यवसायमा संलग्न	संख्या	३२९१०	३३८१९	३३९५७	३४९८९			

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	व्यावसायिक प्राविधिक सीपयुक्त दक्ष व्यक्ति	संख्या	६५८९	६५१०	६५५०	७००	२.४.१	प्रतिवेदन (घ) राष्ट्रिय आर्थिक सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ङ) दिगो विकास लक्ष्य	सहकार्यमा कार्यक्रम र लगानीमा वृद्धि हुनेछ । (ग) पशुपालन व्यवसायमा आधुनिक प्रणालीको प्रयोग भएको हुनेछ ।
प्रतिफल १.४: सुन्दर, व्यवस्थित र आकर्षक पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास भएको हुनेछ ।	व्यवस्थित पर्यटकीय स्थल	संख्या	६	७	१०	१२		(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) पर्यटन बोर्डको प्रतिवेदन (ग) प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	(क)पर्यटन बोर्डसंग समन्वय तथा सहकार्य भएको हुनेछ । (ख) पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रसंग समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ । (ग) महानगरपालिका र निजी क्षेत्रको समन्वय र सहकार्यमा पर्यटकीय पूर्वाधार तयार भएको हुनेछ । (घ) पर्यटन गुरुयोजना तयार भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ ।
	व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	०	१	३	५			
	पर्यटकीय स्तरका होटेल तथा रेष्टुरेण्ट	संख्या	२०	२०	२३	२५			
	कृषि पर्यटन संचालन स्थान	संख्या	०	१	३	५			
	स्तरोन्नति गरिएका पर्यटकीय सम्पदा	संख्या	४	७	९	१३			
प्रतिफल १.५: सबै नगरवासीमा बैंक तथा वित्तिय सेवाको सहज पहुँच पुगेको	सहकारी संस्थाबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	१०.०७	१५	१८	२०	१.४.१	(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ग) प्रगति/अनुगमन	(क) ग्रामीण वडाहरूमा सहकारी संस्थाहरूको पहुँच पुगेको हुनेछ । (ख) बैक तथा वित्तीय सेवा र
	कृषि विकास बैंकबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	१२.९७	१५	१८	२०	१.४.१		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
हुनेछ ।	वाणिज्य बैंकबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	२२.५३	२५	३०	३५	१.४.१	प्रतिवेदन (घ) राष्ट्र बैंकको प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	सुविधाको पहुँच सबै वडामा तहसम्म विस्तार भएको हुनेछ । (ग) आर्थिक कारोबार बैंकबाट मात्र सञ्चालन भएको हुनेछ ।
	कृषक समूहबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	५.९८	६	८	१०			
	महिला समूहबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	१३.६५	१२	१०	८			
	मासिक अभिलेख राखिएको सहकारी संस्था	संख्या	९०	१५०	१८३	१८३			
	वार्षिक लेखा परीक्षण तथा साधारण सभाको प्रतिलिपीहरूको अभिलेख राखिएको सहकारी संस्थाहरू	वटा	७८	१५०	१८३	१८३			
	सेवा सुचारु वैक शाखा	संख्या	२९	२९	२९	२९			
	सेवा सुचारु सहकारी संख्या	संख्या	१७२	१७५	१८०	१८५			
असर २: स्वस्थ, आत्मनिर्भर र शिक्षित सुसंस्कृत जनशक्ति तयार हुनेछ ।	सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित लक्षित वर्ग	संख्या	१२८४३	१२८६०	१२९००	१३०००		(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ग) प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन (घ) शिक्षा महाशाखाको समिक्षा प्रतिवेदन	(क) निजी क्षेत्रसंगको समन्वय र सहकार्यमा स्वास्थ्य तथा शिक्षा सम्बन्धी कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ । (ख) लक्षित वर्गका लागि अलग्गै बजेटको विनियोजन गरी विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ ।
	स्नातकोत्तर वा सो सरह	प्रतिशत	०.५१	१	२	३	४.३		
	स्नातक तह उतीर्ण जनसंख्या	प्रतिशत	२.३९	५	७.५	१०	४.३		
	माध्यमिक तह	प्रतिशत	६.५६	१०	१५	२०			
	प्रौढ निरक्षरता दर	प्रतिशत	८.२२	६	५	५			

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	पुरुषहरूको विवाह गर्ने औषत उमेर	वर्ष	१९.५	२०	२२	२५		(ङ) स्वास्थ्य महाशाखाको समिक्षा प्रतिवेदन (च) दिगो विकास लक्ष्य	
	महिलाहरूको विवाह गर्ने औषत उमेर	वर्ष	१७.१	२०	२२	२३			
	बालबालिकाको आर्थिक क्रियाकलाप दर	प्रतिशत	४.५१	४	३	०			
	बाल मृत्यु दर (प्रति हजार जिवित जन्ममा)	जना	३९	३०	२५	२०	३.२.१		
	मातृ मृत्यु दर(प्रति लाख जिवित जन्ममा)	जना	२३९	१८९	८९	६०	३.१.१		
	पाँच वर्ष मूनिका कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	२७	२०	१५	१०	२.२.२		
	महिलाहरूकै नाममा घर र जग्गा भएका घरपरिवार	प्रतिशत	११.४५	२०	२५	३३	५ क २		
	महिलाहरूकै नाममा जग्गा मात्र भएका घरपरिवार	प्रतिशत	८.६	९	२०	२५	३३		
प्रतिफल २.१: पूर्व प्राथमिक तथा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच तथा शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ।	साक्षर जनसंख्या(१५ वर्ष भन्दा माथि)	प्रतिशत	६८	८०	९०	९५	४.६	(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ग) शिक्षा महाशाखाको प्रगति/अनुगमन	(क) शिक्षक अभिभावक तथा विद्यालय सञ्चालक समिति बीच समन्वय तथा सहकार्य भएको हुनेछ। (ग) विद्यालय सुधार योजना वार्षिक रुपमा तयार भई
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात आधारभूत (१–५)	अनुपात	१:३५	१:३०	१:२८	१:२५	४.ग		
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात आधारभूत	अनुपात	१:६८	१:५०	१:४०	१:२५	४.ग		

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	(६–८)							प्रतिवेदन (घ) विद्यालय सुधार योजना प्रतिवेदन (ङ) दिगो विकास लक्ष्य	प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ । (घ) सरकारी, गैर सरकारी र निजी क्षेत्रको लगानीमा प्राविधिक विद्यालयको स्थापना भएको हुनेछ । (ङ) महानगरपालिकाबाट विद्यालयहरूको शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिकालागि यथोचित बजेटको विनियोजन तथा अनुगमन मुल्याङ्कन प्रभावकारी हुनेछ ।
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात मा.वि. (९–१२)	अनुपात	१:५४	१:४०	१:३०	१:२५	४.ग		
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात बालविकास केन्द्र	अनुपात	१:२१	१:२०	१:२०	१:२०	४.ग		
	कुल भर्ना दर (बालविकास)	प्रतिशत	७५	९०	९५	९८			
	विद्यार्थी लैगिंक अनुपात (बालविकास)	अनुपात	१.२	१.१	१	१			
	विद्यार्थी लैगिंक अनुपात (१–५)	अनुपात	१.२	१.१	१	१			
	विद्यार्थी लैगिंक अनुपात(६–८)	अनुपात	१	१	१	१			
	विद्यार्थी लैगिंक अनुपात(९–१२)	अनुपात	०.७	०.८	०.९	१			
	कुल भर्ना दर कक्षा १	प्रतिशत	१६३.१	१४०	१२०	१००			
	खुद भर्ना दर कक्षा १	प्रतिशत	७५	९०	९५	९८			
	कुल भर्ना दर .(१–५)	प्रतिशत	१३६.७	१२५	११५	१००			
	खुद भर्ना दर .(१–५)	प्रतिशत	९४.३	९५	९६	९९.५			
	कुल भर्ना दर .(६–८)	प्रतिशत	६३.१	७०	७५	८५			
	खुद भर्ना दर .(६–८)	प्रतिशत	७५	८०	९०	९५			

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	कुल भर्ना दर .(९–१२)	प्रतिशत	३७.१	४५	५५	६०			
	खुद भर्ना दर .(९–१२)	प्रतिशत	४६	६५	७०	७५			
	उच्च शिक्षामा कुल भर्ना दर	प्रतिशत	९.५	१२	२२	४०			
	विद्यालयबाट वञ्चित बालबालिका	प्रतिशत	१०	७	५	०			
	पर्खाल र प्रयाप्त कक्षा कोठा भएको	संख्या	५०	६०	७५	१००	१०.२		
	खेल मैदान भएका विद्यालय	संख्या	१०	१५	२०	२५			
	लैङ्गिक मैत्री शौचालय	संख्या	३०	५०	७०	१००			
	कम्प्युटर, इन्टरनेट र सूचना प्रविधियुक्त सुविधा उपलब्ध विद्यालय	संख्या	१८	३१	५०	९०	४.७		
	मा.वि.मा विद्युतिय उपकरण (सी.सी.क्यामरा, ई.हाजिरी, मनिटर आदी) जडान भएका विद्यालय	संख्या	१८	३१	५०	९०	४.७		
	विद्युतिय पुस्तक,स्मार्ट बोर्ड वितरण	संख्या	८	१८	३१	९०			
	विद्यालयमा सेनेटरी प्याडको व्यवस्था	संख्या	३१	५०	७५	१००			
	विद्यालयमा वि.व्य.स. गठन	प्रतिशत	८०	९०	१००	१००			

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका	संख्या	१८	२५	३०	५०			
	प्राविधिक विद्यालय	संख्या	२	४	६	१०			
	प्राविधिक डिप्लोमा विद्यालय	संख्या	२	४	६	१०			
	पोलिटेक्निक कलेज	संख्या	०	०	०	१			
	इन्जिनियरिङ्ग	संख्या	०	०	०	१			
	विश्व विद्यालय	संख्या	०	०	०	१			
	शुद्ध खानेपानी भएको विद्यालय	संख्या	५५	९०	१००	१२५			
प्रतिफल २.२: आधारभूत चिकित्सकिय स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच तथा गुणस्तरीयता अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	स्वास्थ्य सेवा भवन (मापदण्ड अनुसारको)	संख्या	६	८	१२	१५		(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) शिक्षा महाशाखाको सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ग)प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन (घ) स्वास्थ्य सुधार तथा व्यवस्थापन योजनाको दस्तावेज (ङ) दिगो विकास लक्ष्य	(क) व्यवस्थित रुपमा तथ्याङ्क व्यवस्थापन भएको हुनेछ । (ख) स्वास्थ्य क्षेत्रमा व्यवस्थित तथा गुणस्तरीय सेवा प्रवाहमा संघ, प्रदेश र स्थानीय तह, गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ (ग) स्वास्थ्य तथा सरसफाईका कार्यक्रम एकीकृत रुपमा सञ्चालनमा आएको हुनेछ (घ) राजनीतिक प्रतिबद्धता तथा स्थानीय तहका सरोकारवाला बीच समन्वय,
	चिकित्सकीय सेवाका लागि लाग्ने औसत समय	मिनेट	६०	४५	४५	३०			
	पूर्व प्रसूति सेवा ४ पटक प्राप्त गर्ने गर्भवती	प्रतिशत	९.३	५०	७०	८०	३.८.१		
	एम्बुलेन्स सेवा	संख्या	१	५	१५	२०	३.८.१		
	शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक	पटक	६	१०	१५	१५	३.८.१		
	स्वास्थ्य कर्मीको संख्या	जना/१० हजारमा	४	५	८	१०	३.८.१		
	परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत	७.३	१५	३०	३५	३.७.१		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	घुम्ती स्वास्थ्य सेवा	पटक	१	२	३	४			सहकार्य र साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ
	पूर्ण स्तनपान	प्रतिशत	१५.५	४०	६०	८०			
	आधारभूत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्थिङ्ग वडा र परामर्श केन्द्र आदि) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	संख्या	१	३	५	७	३.८.१		
प्रतिफल २.३: स्वच्छ खानेपानीको सहज उपलब्धता र पूर्ण सरसफाइ हासिल भएको हुनेछ।	ट्यूबवेलको पानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७७.७७	७५	७०	७०		(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) केन्द्रिय तथ्याङ्क विभागको प्रतिवेदन (ख) खानेपानी तथा सरसफाई महाशाखाको प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन (ग) दिगो विकास लक्ष्य	(क) स्वच्छ खानेपानी तथा पूर्ण सरसफाईको लागि संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ। (ख) खानेपानी तथा पूर्ण सरसफाईका क्षेत्रमा स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ
	पाइपलाइनबाट वितरित पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	१८.८८	२०	२५	३०	६.१.१		
	उपचार गरिएको/सुरक्षित खानेपानी सुविधा उपयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	९३	९५	९८	१००	६.३.१		
	सार्वजनिक शौचालय	संख्या	११	२०	४०	५०	६.२		
प्रतिफल २.४: निर्णय प्रक्रियामा लक्षित वर्गको सहभागिता, सामाजिक मर्यादा र आत्मनिर्भरतामा अभिवृद्धि भएको	नेतृत्वदायी पदमा महिला र अन्य लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व भएका स्थानीय समिति/संरचना	प्रतिशत	१७	२०	२५	३०	५.५.१	(घ) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ङ) वार्षिक प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन (च) दिगो विकास लक्ष्य	(ग) लक्षित वर्गको कार्यक्रम सञ्चालनका लागि अलग्गै बजेटको विनियोजन गरिएको हुनेछ। (घ) लक्षित वर्गको कार्यक्रममा संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र
	महानगरपालिकामा निर्वाचित महिला प्रतिनिधी	प्रतिशत	४०.३७	४१	४२	४५	५.५.१		
	घर, जग्गा र पाल्तु चौपायामा	प्रतिशत	२०.०५	२२	२३	२५	५.४.१		

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
हुनेछ ।	महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवारको विवरण								कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ ।
	व्यावसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	संख्या	४३१८	४५००	४६००	४७००			
	महिलाको नाममा घर जग्गा हुने घरपरिवार	प्रतिशत	११.४५	२०	२५	३३			
	महिलाहरूको आर्थिक क्रियाकलाप दर	प्रतिशत	२१.६२	२५	३०	३५	५.५.२		
	महानगरमा महिला कर्मचारी	प्रतिशत	१८	२०	३०	३३			
	संरक्षण प्राप्त अनाथ बालवालिका	संख्या	१३२	१३५	१३८	१४०			
प्रतिफल २.५: युवाका लागि खेलकुद व्यावसायिकता तथा आत्मनिर्भरताका अवसर सृजना भएको हुनेछ ।	क्लब, सञ्जाल र संस्थामा आवद्ध युवा वाल क्लब समेत	संख्या	१०७	११२	११५	१२०		(क) नगर वस्तुस्थिति विवरण (ख) सर्वेक्षण प्रतिवेदन (ग) प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन (घ) दिगो विकास लक्ष्य	(क) महानगरपालिका सुविधा सम्पन्न रंगशालाको निर्माण भई खेलकुद हवको रुपमा विकास भएको हुनेछ । (ख) क्षेत्रीय तथा राष्ट्रियस्तरका खेलकुद प्रतियोगिता सञ्चालन हुनेछन । (ग) खेलकुदको विकासकालागि स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ ।
	खेलकुद मैदान	संख्या	२	३	४	५			
	राष्ट्रिय स्तरको नगर सभाहल	संख्या	०	०	१	२			

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
									(घ) युवामैत्री वातावरण र लगानीमा वृद्धि हुनेछ।
प्रतिफल २.६: स्थानीय भाषा, कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन भएको हुनेछ।	संरक्षित कला, सँस्कृति र सम्पदा	संख्या	६	६	६	७	११.४	नगर वस्तुस्थिति विवरण प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन प्रतिस्थानको प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	स्थानीय भाषा, साहित्य, कला तथा संस्कृति संरक्षणकालागि एकीकृत प्रतिस्थान स्थापना भएको हुनेछ। भाषा कला संरक्षणमा महानगरपालिका तथा सरोकारवालाहरूको सहकार्य तथा समन्वय भएको हुनेछ।
	स्थानीय संस्कृति, कला, सम्पदा र साहित्य सम्बन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान	संख्या	०	१	१	२	११.४		
	स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन	संख्या	०	१	२	२	११.४		
असर ३: भौतिक पूर्वाधार तथा संरचना निर्माण व्यवस्थित, सुरक्षित, गुणस्तरीय र दिगो हुनेछ।	पक्की सडकमा पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	३०	२५	१५	१०	११.२	नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रगति प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	ठूला आयोजनाहरू संघ, प्रदेश तथा महानगरपालिकाको समपुरक कोषबाट सञ्चालनमा आएको हुनेछ। यातायात गुरुयोजना तर्जुमा भई सोही अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन भएको हुनेछ। भु उपयोग नीति निर्माण भई भु उपयोग योजना कार्यान्वयनमा संघिय सरकारसंग समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ। स्थानीयस्तरमा गरिने विकास निर्माणमा जनसहभागिता जुटेको हुनेछ। विकास निर्माणका कार्यहरूमा
	बाह्रै महिना यातायात सुचारु सडक लम्बाई	कि.मि.	२२९	२५०	३००	३७६	९.१.१		
	आधारभूत पूर्वाधारयुक्त तथा व्यवस्थित कृषि बजार	स्थान	१	२	३	४			
	भवन आचारसंहिताको मापदण्ड अनुसार निर्मित आवासमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	३७.८	४०	५०	६०	११.१		

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
									नतिजामूलक अनुगमन तथा मुल्याङ्कन भएको हुनेछ।
प्रतिफल ३.१: सबै वडाहरूका वस्तीहरूमा यातायातका साधनहरू नियमित भई आवागमन सहज भएको हुनेछ।	कालोपत्रे सडक	कि.मि.	९९	१२५	१६०	२००	९.१	नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन पूर्वाधार महाशाखाको प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	संघ, प्रदेश र महानगरपालिका बीच समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ। महानगरपालिका र स्थानीय यातायात व्यवसायी बीच समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ।
	ग्राभेल सडक	कि.मि.	१२०	१४०	१७०	२००			
	कच्ची सडक	कि.मी.	१९५	२२५	२४०	२७०			
	सडक घनत्व	कि.मी/ब.कि.मी.	३.१३	३.७१	४.३२	५.०७			
	झोलुङ्गे पुल	संख्या	५	७	९	१०			
	पक्की पुल	संख्या	२२	२४	२६	२८			
	नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्बाई	कि.मि.	१२	१५	२०	२५			
प्रतिफल ३.२ सबै वर्गका लागि व्यवस्थित तथा सुरक्षित आवास र वस्ती विकास भएको हुनेछ।	आधारभूत पूर्वाधारयुक्त तथा व्यवस्थित बजार	स्थान	२	२	४	४		नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रगति प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	महानगरपालिका, उद्योग वाणिज्य संघ र सरोकारवालाहरूसंग समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ। स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	मापदण्ड अनुसार बनेका आवास घर(सिमेन्ट ढलान)	प्रतिशत	३१.१४	४५	५०	५५	११.१		
	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणसम्बन्धी दक्ष व्यक्ति	जना	२००	२००	२५०	३००			
प्रतिफल ३.३ स्वच्छ ऊर्जाको उपलब्धता र उपयोगमा विस्तार भएको	आधारभूत विद्युत सेवा उपलब्ध घरधुरी	प्रतिशत	९५	९५	१००	१००	७.१.१	नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन	बैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्रसंग समन्वय भएको हुनेछ।
	घरयासी बायोग्याँस प्लान्ट	संख्या	२००	२२०	२३०	२५०			

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
हुनेछ ।	विद्युतबाट चल्ने सवारी साधन	संख्या	११००	१२००	१३००	१४००	७.३.१	प्रगति प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	
	परम्परागत उर्जा (दाउरा) प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	५८	३०	२०	१०	७.१.२		
प्रतिफल ३.४: आधुनिक सूचना तथा संचार प्रविधिको पहुँचमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	५५	७५	८५	९०	१७.८.१	नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रगति प्रतिवेदन	संघ, प्रदेश र स्थानीय तहको समन्वय र सहकार्यमा गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी र कार्यक्रममा वृद्धि हुनेछ ।
	टेलिफोन/मोबाइल प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	७१	७५	८५	९०			
	फ्री वाइफाई सुविधा	स्थान	१०	१२	१७	२०			
असर ४ : वन, जैविक विविधता, जमिन र जलश्रोतको दिगो उपयोग भएको हुनेछ ।	जैविक विविधतायुक्त क्षेत्र	व.कि.मी.	१५	१६	१८	२०	१५.१.२	नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रगति प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	संघ र प्रदेश तहमा वन तथा वातावरण सम्बन्धी नीति, कानून, मापदण्ड र योजना तर्जुमा र कार्यान्वयन हुनेछ । पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज तथा मध्यवर्ती क्षेत्रसंग समन्वय र सहकार्य हुनेछ ।
	रुख विरुवाले ढाकेको वा हरियाली क्षेत्र	बिघा	१००	१५०	२००	२५०	१५.१		
प्रतिफल ४.१: वन क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन र उत्पादन तथा उत्पादकत्व वृद्धि भएको हुनेछ ।	व्यवस्थित सामुदायिक वन क्षेत्र	व.कि.मि.	१५	१५	१५	१५	१५.२	नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन जि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	महानगरपालिका र सामुदायिक वन उपभोक्ता समिति बीच समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ । वन, वातावरण सम्बन्धी नीतिको पालना हुनेछ ।
	दर्ता धार्मिक वन क्षेत्र	हेक्टर	१२	१२	१२	१२	१५.२		
	बिरुवा उत्पादन र वितरण	हजार	२५	१००	३००	५००	१५.२		
	जैविक विविधतायुक्त क्षेत्र	व.कि.मी.	१५	१६	१८	२०	१५.१.२		
	वनमा आधारित उद्योग तथा व्यवसाय (जडीबुटी संकलन	संख्या	२२२	२२५	२३०	२३५			

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	प्रशोधन, फर्निचर, प्लाइउड)								
प्रतिफल ४.२: भू तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र बाढीको प्रकोप न्यून भएको हुनेछ।	भू-क्षय र बाढी जोखिम वस्ती	संख्या	१	०	०	०		नगर वस्तुस्थिति विवरण जि.भु.ज. सं.का.को प्रगति प्रतिवेदन प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	जिल्ला वन कार्यालय, महानगरपालिका र जिल्ला भु तथा जलाधार संरक्षण कार्यालय बीच समन्वय तथा सहकार्य भएको हुनेछ। संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानीमा नदी नियन्त्रण भएको हुनेछ।
	संरक्षित र व्यवस्थित तालतलैया र सिमसार क्षेत्र	संख्या	५	१०	२०	३०	१५.१.२		
	मनोरञ्जनस्थल, पार्क र हरित क्षेत्र	हेक्टर	४	६	८	१०	१५.१.२		
	नदि तटबन्धबाट संरक्षित क्षेत्र	लम्बाई	२	५	१२	१६	१५.३,१		
प्रतिफल ४.३ : जलवायु परिवर्तनको असर तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ।	स्थानीय विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा	भएको	भएको	भएको	भएको	भएको	१३.२.१	नगर वस्तुस्थिति विवरण जि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	जिल्ला वन कार्यालय तथा बैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन बोडसंग समन्वय र सहकार्य भएको हुनेछ। स्थानीय विपद् व्यवस्थापन योजना तर्जुमा भई कार्यान्वयनमा आएको हुनेछ। जलवायु परिवर्तन सम्बन्धी कार्यक्रममा संघ, प्रदेश र गैरसरकारी र निजी क्षेत्रको लगानी वृद्धि हुनेछ। जनस्तरमा जलवायु परिवर्तनको प्रभाव सम्बन्धी जनचेतना वृद्धि हुनेछ।
	नदि कटानबाट प्रभावित क्षेत्र	कि.मी.	७	५	३	२			
	अग्नि नियन्त्रक यन्त्र	संख्या	४	५	७	८			
	विपद् व्यवस्थापन स्थानीय कोष रकम (वार्षिक)	हजारमा	५००	१०००	१५००	२०००			
	विपद् व्यवस्थापनमा क्रियाशील संघ/संस्थाहरू	संख्या	४	४	४	४	१३.३.२		
	फायर मेन	संख्या	२०	२६	३२	४०			
	व्यवस्थित खुला क्षेत्र	संख्या	१	२	३	४			
असर ५: स्थानीय	वार्षिक आन्तरिक आय(	(रु हजारमा)	३५६८७५	५९७५००	१३८०२२५	१६७००७२		सार्वजनिक सुनुवाई	संगठन संरचनामा परिमार्जन

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
सेवा प्रवाह, कार्य सम्पादन र जवाफदेहिताको स्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ।	आ.व.२०७५/०७६ को यथार्थ)							प्रतिवेदन नीति तथा कार्यक्रम र वार्षिक बजेट सम्बन्धी प्रतिवेदन	भई सोही अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ति हुनेछ। राजश्व सुधार कार्ययोजना तयार भई कार्यान्वयन भएको हुनेछ।
	जम्मा राजश्वमा आन्तरिक आयको हिस्सा	प्रतिशत	११.३२	१६.९०	१६.७०	१६.२३			
	प्रति व्यक्ति वार्षिक बजेट लगानी	रु. हजारमा	१३०८६	१७७५४	१६१३९	१७९७१			
प्रतिफल ५.१: सेवा प्रवाह तथा कार्यसम्पादन प्रक्रिया स्पष्ट, सहज, पारदर्शी सहभागितामूलक भएको हुनेछ।	महानगरपालिकाले स्वीकृत गरेका ऐन	संख्या	२०	२३	२४	२५		नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन दिगो विकास लक्ष्य	संगठन संरचनामा परिमार्जन भई सोही अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ति हुनेछ। कार्यरत कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ
	महानगरपालिकाले स्वीकृत गरेका नियमावली	संख्या	७	१०	१२	१५			
	महानगरपालिकाले स्वीकृत गरेका कार्यविधि, निर्देशिका	संख्या	२९	३२	३५	४०			
	क्रियाशिल नीतिगत समिति तथा संयन्त्र (विधायन, सुशासन, लेखा, राजस्व, योजना तथा बजेट तर्जुमा, अनुगमन आदि)	संख्या	६	६	६	६	१६.७.१		
	स्थानीय कानून, नीति तथा योजना तर्जुमा प्रक्रिया नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव लिने माध्यमहरू (संचार माध्यम, सूचना पाटी, अन्तरक्रिया, लिखित प्रतिक्रिया, सुझाव पेटिका, सामाजिक सञ्जाल	संख्या	१०	१२	१५	१५	१६.७.१		

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	आदी)								
	इ विडिङ्ग	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००			
	गुनासो सुनुवाई	प्रतिशत	८०	१००	१००	१००			
प्रतिफल ५.२: नगरकार्यपालिका र विषयगत निकायको संगठन विकास र व्यवस्थापन क्षमतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ।	महानगरपालिकामा कार्यरत जम्मा कर्मचारी	संख्या	६०९	६५०	६५०	६५०		नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	संगठन संरचनामा परिमार्जन भई सोही अनुसार कर्मचारीको पदपूर्ति हुनेछ। कार्यरत कर्मचारीको क्षमता अभिवृद्धि भएको हुनेछ
	महानगरपालिकामा कार्यरत प्राविधिक मानव संशाधन	संख्या	२११	२५०	२५०	२५०			
	उपलब्ध कार्यालय भवन (नगर कार्यपालिका भवन, वडा कार्यालय)	संख्या	३	१२	२२	३३			
	सेवा सुचारु विषय क्षेत्र (स्वास्थ्य, कृषि, पशु सेवा, शिक्षा, पूर्वाधार)	संख्या	६८	६८	६८	६८			
	क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभान्वित जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र नागरिक समाज	जना	५००	८००	१५००	३२००			
	संगठन विकास सम्बन्धी अनुसन्धान/परामर्श	संख्या	३	५	७	९			
	सशक्तिकरण र क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभन्वित विपन्न र पिछडिएको वर्ग	संख्या	५०	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			
	महानगरपालिकाबाट संचालित स्थानीय शासन, योजना तर्जुमा	संख्या	४०	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर			

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	तथा सेवाप्रवाह सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम (वार्षिक)								
प्रतिफल ५.३: आन्तरिक राजश्व संकलन तथा वाह्य श्रोत परिचालन क्षमतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ।	वार्षिक आन्तरिक आय रकम (हजारमा)	रु. हजारमा	३५६८७५	५९७५००	१३८०२२५	१६७००७२		नगर वस्तुस्थिति विवरण सर्वेक्षण प्रतिवेदन प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन वित्तीय प्रतिवेदन	राजश्व सुधार कार्ययोजना तयार भई कार्यान्वयन भएको हुनेछ। ज्ञ। अन्तर्राष्ट्रिय दातृ निकायको सहयोग प्राप्त भएको हुनेछ। द्द। संघ, प्रदेश, विकास साझेदार, गैसस र समुदाय बीच समन्वय तथा सहकार्य भएको हुनेछ।
	जम्मा राजश्वमा आन्तरिक आयको हिस्सा	प्रतिशत	११.३२	१६.९०	१६.७०	१६.२३			
	राजस्व बाँडबाँड प्राप्त कुल रकम	रु. हजारमा	३५८८०४	३९२६१५	९५६४४१	१२४८३७३			
	संघ सरकारबाट अनुदान	रु. हजारमा	११०६१००	१३९८९००	३३५३५९४	४२६६९११			
	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान	रु. हजारमा	६४६२०	६४६२०	१५६०३५	२००३८०			
	गैसस, अगैसस, विकास साझेदारबाट संचालित आयोजना/कार्यक्रममा लगानी रकम	रु. हजारमा	२१२८७९८	१०३५५८१	१६२८४५१	११७६५५६			
	नगर विकास कोष अनुदान	रु. हजारमा	२२०६५१०	२२०६५१०	५०९७०३८	६१६७४१६			
	सडक वोर्ड अनुदान	रु. हजारमा	१००००	१००००	२३१००	२७९५१			

नतिजा श्रृङखला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	कूल वार्षिक बजेट	रु. हजारमा	४२७७२९९	३४९८३९२	८२१७९९२	१०२१७६००			
	वार्षिक वास्तविक खर्च रकम (प्रतिशत)	प्रतिशत	९०.७२	९५	१००	१००			
	औषत वार्षिक वेरुजु रकम	रु. हजारमा	२००	१५०	१००	५०			
प्रतिफल ५.४: सहभागितामूलक, नतिजामुखी ढंगबाट योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भएको हुनेछ।	महानगरपालिकामा क्रियाशिल गैसस, अगैसस, विकास साझेदार संस्था	संख्या	१७१	१८०	१८५	१९०		नगर वस्तुस्थिति विवरण अनुगमन तथा मुल्याङ्कन प्रतिवेदन वार्षिक समिक्षा प्रतिवेदन वार्षिक वित्तीय प्रतिवेदन	योजना तर्जुमा दिग्दर्शन अनुसार योजनाको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन पालना भएको हुनेछ। आवधिक योजनामा उल्लेख गरिएको अनुगमन तथा मुल्याङ्कन ढाँचा अनुसार कार्य भएको हुनेछ। स्थानीय सरोकारवालाको प्रतिवद्धता र सहभागिता समन्वय, सहकार्य एवं साझेदारीमा वृद्धि हुनेछ।
	खण्डीकृत विषय क्षेत्र र श्रोत नक्शा सहित वस्तुगत विवरण तयारी तथा अद्यावधिक	भए/नभएको	नभएको	भएको	भएको	भएको			
	स्थानीय गौरवका आयोजना सूची	भए/नभएको	भएको	भएको	भएको	भएको			
	तर्जुमा भएका रणनीतिक योजनाको विषय क्षेत्र (पर्यटन, यातायात, भूउपयोग, भौतिक विकास आदी)	संख्या	०	३	४	५			
	नतिजामूलक ढाँचामा आवधिक योजना तर्जुमा	भए/नभएको	नभएको	भएको	भएको	भएको			
	नतिजामूलक अनुगमन ढाँचामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना	भए/नभएको	नभएको	भएको	भएको	भएको			

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू								
	सूचक		आधार रेखा	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)			दिगो विकास लक्ष्य	पुष्ट्याईका आधारहरू	जोखिम पक्ष तथा पूर्वानूमान
	विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष			
	समयमा सम्पन्न आयोजना/कार्यक्रमको अनुपात	प्रतिशत	८०	८५	९०	९५			
	आयोजना/कार्यक्रम अनुगमन अभ्यास गरिएका विधि (स्थलगत अवलोकन, प्रगति विवरण समीक्षा, नतिजा अनुगमन, प्रभाव मूल्याङ्कन, सामाजिक परीक्षण आदि)	भए/नभएको	भएको	भएको	भएको	भएको			

३.३ रणनीति तथा कार्यनीति

दीर्घकालीन सोचतर्फ उन्मुख भई विकासको समष्टिगत लक्ष्य तथा उद्देश्य हासिल गर्न बीरगंज महानगरपालिकाको संस्थागत क्षमता विकास एवं सरोकारवालासँग समन्वय, सहकार्य र साझेदारी अभिवृद्धि गरी आवधिक विकास योजनाको प्राथमिकता तथा रणनीति कार्यान्वयन गरिनेछ। योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि विषयगत क्षेत्रगत रुपमा देहायनुसारका रणनीति तथा कार्यनीतिहरू अवलम्बन गरी रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना कार्यान्वयन गरिनेछ।

तालिका १ : विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्रअनुसार रणनीति तथा कार्यनीति

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
आर्थिक विकास	
१.१ कृषि तथा पशु विकास	
ग्रामीण क्षेत्रका वडालाई कृषि तथा पशुपंछीपालन केन्द्रको रुपमा विकास गर्ने।	(क) व्यावसायिक तरकारी, माछापालन तथा फलफुल खेतीमा प्रोत्साहन गर्न लगानीका अवसरहरू प्रदान गरिने छ। (ख) सीप तालिमहरू प्रदान गरी व्यबसायिक योजनाको आधारमा व्यवसायको शुरुवात गर्ने परिपाटी मा विस्तार गरिने छ। (ग) किसानहरूलाई खेती गर्ने समयमा मल बीउ उपलब्ध गराउन आवश्यक वातावरण मिलाइने छ। (घ) प्रधानमन्त्री रोजगार कार्यक्रम, जनसहभागितामा आधारित विकास कार्यक्रम र व्यावसायिक सीप विकासको माध्यमबाट रोजगारी सृजना तथा प्रबर्द्धन गरिनेछ। (ङ) उन्नत मल, बीउबीजन, साना सिंचाई र निशुल्क माटो परीक्षणको व्यवस्था गरि कृषि उत्पादनमा सहयोग पुराइने छ। (च) पशु बजारका लागि उपयुक्त हाटबजार स्थापना गर्न निजी क्षेत्रसंग सहकार्य गरिनेछ। (छ) पशु स्वास्थ्य उपचारका लागि औषधि वितरण, पशुपंछी उपचार र नश्ल सुधारका माध्यमबाट पशुपालनको विकास गरिनेछ। (ज) सामाजिक तथा आर्थिक रुपले पछाडि परेका विपन्न समुदायलाई पशुपन्छीपालन सम्बन्धी आधारभूत तालिम उपलब्ध गराइनेछ।
कृषि तथा पशुपालन व्यवसायलाई औद्योगिकरण गर्ने।	(क) कृषि, पशुपन्छी, माछा लगायत औद्योगित वस्तु उत्पादन र प्रशोधन उद्योगहरूको स्थापना, स्तरोन्नति र प्रवर्द्धन गरिनेछ। (ख) बीरगंजका विभिन्न स्थानमा स्वस्थ्यकर पशु बधशाला निर्माण गर्न व्यवसायीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। (ग) आप्रवासी स्रोत केन्द्र स्थापना गरी वैदेशिक रोजगारमा जाने युवा तथा सम्बद्ध पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण प्रदान गरिने छ। (घ) कृषि र पशुपालन सम्बन्धी तरकारी, माछा, गाईभैसी र वाखापालनमा केन्द्रित गरी सम्भावित वडामा कृषि फर्म मोडेलको रुपमा संचालन गरिनेछ। (ङ) तरकारी, फलफूल, दुध उत्पादन पकेट क्षेत्रलाई लक्षित गरी कृषि तथा पशुपन्छीजन्य उपजहरूको संकलन, प्रशोधन र चिस्यान केन्द्रको विकास र विस्तार गरिनेछ। (च) रोग तथा महामारी फैलिन नदिनका लागि आवश्यक सवेक्षण गरी रोग पत्ता लगाइनेछ। (छ) एकगाउँ एक प्राविधिकको व्यवस्था गरी पशुपालनमा टेवा पुऱ्याइनेछ।

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
कृषि र पशुपंक्षीजन्य उपजको विशिष्टिकरण गरी उत्पादन र उत्पादकत्वमा अभिवृद्धि गर्ने ।	(क) सहकारीका माध्यमबाट व्यावसायिक पशुपालनमा प्रोत्साहन गर्न थप लगानीका अवसरहरू प्रदान गरिनेछ । (ख) उखु उत्पादनको लागि लगानीका अवसरमा अभिबृद्धि गर्नका लागि अनुदानको व्यवस्थाका लागि कार्यबिधि बनाइने छ । (ग) जैविकउत्पादन केन्द्रको विकास गर्न कृषकलाई सचेतना, जैविक उत्पादन प्रविधि र प्रसार कार्यक्रम तथा अर्गानिक एग्रीमार्ट स्थापना र संचालनको व्यवस्था गरिनेछ । (घ) स्थानीय कृषकको माग, विशिष्टकृत स्थानीय जातमा आधारित एक वडामा एक वहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरीको स्थापना गरी विरुवाको उपलब्धतालाई सहज गराइनेछ । (ङ) उत्पादकत्व वृद्धिका लागि क्ष्लदचभबमष्लन ऋयलतचर्या प्रविधि अवलम्वन गरिनेछ ।
कृषकलाई कृषिमा यान्त्रिकीकरण गर्न अनुदान र बजारीकरणमा सहयोग गर्ने ।	(क) कृषकलाई अत्यावश्यक यन्त्र उपकरण उपलब्ध गराउन कस्टम हायरिङ केन्द्र स्थापना र संचालन गरिनेछ । (ख) नेपाल सरकार, प्रदेश सरकार, निजी क्षेत्रसँग समन्वय गरी कृषि औजार तथा यन्त्रहरू कृषकहरूलाई अनुदानमा उपलब्ध गराइने छ । (ग) कृषकहरूको लागि श्रममा आधारित उत्पादन, भण्डारण, प्रसोधन र बजारीकरणका प्रविधि हस्तान्तरणको व्यवस्था मिलाइनेछ । (घ) कृषि सामग्री, अनुदान, बिमा, ऋण, शित भण्डार, संकलन, प्रशोधन र विक्री केन्द्र, कोशेली घरको व्यवस्था गरी बजारीकरण र कृषि सूचनामा किसानको सहज पहुँच अभिबृद्धि गरिनेछ ।
१.२ सिंचाई	
१.२.१ कृषकलाई कृषि यान्त्रिकीकरण गर्न अनुदान र बजारीकरणमा सहयोग गर्ने ।	(क) गण्डक नहरको पानी व्यवस्थापनका लागि कर्मचारी खटाई नियमित रुपमा सञ्चालनमा ल्याइनेछ । (ख) नदी तथा नहर नभएको क्षेत्रमा डीप बोरिङ्गको व्यवस्था गरी सिंचाईको व्यवस्था मिलाइनेछ । (ग) प्रयोग गरिसकेको पानीलाई बचत गरी सिचाइको रुपमा प्रयोग गर्न प्रोत्साहन गरिनेछ । (घ) नहरको पानी तानेर सिंचाई गर्ने स्थानमा बिद्युत लाईनको व्यवस्था गरिनेछ । (ङ) पोखरी, नहर, कुलोहरू निर्माण तथा मर्मत गर्न आवश्यक मर्मत कोषको स्थापना गरिने छ (च) साना सिंचाई कार्यक्रम सञ्चालनमा कृषकहरूलाई अनुदानमा सहयोग उपलब्ध गराइने छ ।
१.३ पर्यटन विकास	
१.३.१ पर्यटकीय स्थल, स्रोत र सम्पदाको पहिचान नक्शाङ्कन, विकास र प्रवर्द्धन गर्ने ।	(क) शंखराचार्य गेट लगायत अन्य पर्यटकीय स्थलहरूमा बृक्षारोपण गरी महानगरको सौन्दर्य अभिवृद्धि गरिनेछ । (ख) भिसवा डाँडाको संरक्षण गरी पर्यटकीय स्थलको रुपमा विकास गरिनेछ । (ग) घडीअर्वा पोखरीको सौन्दर्यकरणमा बृद्धि गर्न समुदाय निजी साझेदारीमा पोखरी परिसरको म्यूजिकल फाउन्टेन सुचारु गरिनेछ । (घ) पानीलाई सफा गर्ने र नयाँपानीको व्यवस्थापन गरी पोखरीमा बोटिङको व्यवस्था गरिने छ । (ङ) नेपाल भ्रमण वर्ष २०२० का लागि आवश्यक पूर्वाधारको व्यवस्था मिलाइने छ । (च) ऐतिहासिक, धार्मिक तथा सांस्कृतिक मठ, मन्दिर, मस्जिद, पार्कहरूको संरक्षण गर्दै नगर क्षेत्रमा पर्यटन पूर्वाधारको निर्माण एवं विकास गरी आन्तरिक र बाह्य पर्यटनको प्रवर्द्धनमा जोड दिइनेछ

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
	। (छ) निजी क्षेत्र र समुदायसँग साझेदारीमा पर्यटन विकास कार्यहरू संचालन गरिनेछ । (ज) पर्यटकीय क्षेत्रको विकासका लागि गुरुयोजना निर्माण गरी अघि बढने ।
१.३.२ पर्यटकीय सम्पदा, धार्मिक तथा पिक्निक स्थल र सेवाको विशिष्टिकरण गर्ने ।	(क) पर्यटन विकास र विस्तार कार्यलाई सम्पदाको संरक्षण सम्बर्द्धनसँग एकीकृत गरी संचालन गरिनेछ । (ख) पर्सा राष्ट्रिय निकुञ्ज र मध्यवर्ती क्षेत्र व्यवस्थापन समितिसँग समन्वय र सहकार्य गरि पर्यटनको संभावनाको अध्ययन गरिने छ । (ग) निजी क्षेत्रसँग साझेदारी गरी संभाव्य पर्यटकीय स्थलहरूमा पर्यटकीय पूर्वाधार लगायत सेवासुविधासँग एकीकृत गरी पर्यटन विकास गरिनेछ ।
१.३.३ पर्यटनको विकाससंगै दिगो रोजगारी सिर्जना र आय वृद्धि गर्ने ।	(क) पर्यटन विकास विशेष गरी युवा, महिला र लक्षित वर्गमा रोजगारी सृजना र आय बृद्धि गरिनेछ । (ख) कृषि, उद्यम र पूर्वाधार विकाससँग एकीकृत गरी पर्यटन विकासको कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । (ग) पर्यटन क्षेत्रबाट प्राप्त आयको लक्षित समुदायसम्म पुऱ्याउन विकासका कार्यक्रमलाई लक्षित वर्ग र समुदायलाई प्राथमिकता दिई संचालन गरिनेछ । (घ) रामवनदेखि भेडाहा खोला सम्मको जंगल क्षेत्रमा वनभोज स्थल, मनोरञ्जन पार्क र चिडियाखाना निर्माणका लागि विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरिनेछ । (ङ) पर्यटन प्रवर्द्धनसंग सम्बन्धित आयोजनाहरू कार्यान्वयनका लागि सार्वजनिक निजि साझेदारी नीति अवलम्बन गरिनेछ ।
१.४ उद्योग र व्यापार	
१.४.१ स्थानीय स्रोत साधन, कच्चा पदार्थ तथा सीप र प्रविधिमा आधारित लघु, घरेलु तथा साना उद्योगको विकास र विस्तार गर्ने ।	(क) नयाँ व्यवसायहरूको संभाव्यता अध्ययन गरी सीपमूलक तालिमहरू सञ्चालन गरिनेछ । (ख) कोशेली घर स्थापनाका लागि घरेलु विकास कार्यालय, उद्योग वाणिज्य संघ, जिल्ला सहकारी संस्था तथा उद्यमीसंग समन्वय गरिनेछ । (ग) उपयुक्त प्रविधि हस्तान्तरण तथा बजारीकरणमा सहयोग गरिनेछ । (घ) कृषि, पशु, माछामा आधारित उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी उद्योगको स्थापना र संचालन गरिनेछ । (ङ) युवालाई लक्षित गरी सीप र उद्यमशिलता विकास सम्बन्धी तालिम कार्यक्रम संचालन गरिनेछ । (च) युवालाई रोजगारको अवसर जुटाउनका लागि वृति विकास तथा रोजगार मेला आयोजना गरिनेछ । (छ) स्थानीय समुदायलाई उद्योगको लागि आवश्यक कच्चा पदार्थको उत्पादनमा आधारित सचेतना, सीप र प्रविधि हस्तान्तरण गरिनेछ । (ज) स्थानीय उत्पादनको संकलन र प्रसोधनमा आधारित साना उद्योगको स्थापनामा जोड दिइनेछ ।
१.४.२ औद्योगिक विकासको आधार तयार गर्ने ।	(क) बीरगंज महानगरपालिका वडा नं ३१ इस्लामपुरमा गुठीको नाउँमा रहेको करीब पाँच सय विघा जग्गामा औद्योगिक क्षेत्र स्थापना गर्न संघीय र प्रदेश सरकारसंग जग्गा उपयोगको लागि पहल गरिनेछ । (ख) संघ तथा प्रदेश सरकारसँग समन्वय गरी औद्योगिक विकासको लागि आवश्यक सडक र अन्य

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
	पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरिनेछ।
१.५ श्रम र रोजगारी	
युवा लक्षित उत्पादनमूलक कार्यक्रम सञ्चालन गरी रोजगारी तथा आयमा बृद्धि गर्ने।	(क) वेरोजगार युवालाई प्राथमिकता दिई कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन तथा निर्माण व्यवसायमा आधारित उद्यम, व्यावसाय र आयोजना संचालन गरिनेछ। (ख) वैदेशिक रोजगारीबाट फर्केका र जान लागेका युवालाई कृषि, पशुपालन, वन, माछा र पर्यटनमा आधारित उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरण सम्बन्धी साना उद्योग व्यवसाय संचालनको लागि उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, परामर्श सेवा र सहयोगको एकीकृत प्याकेज कार्यक्रम संचालन गरिनेछ।
१.६ बैंक तथा वित्तिय संस्था	(क) सहकारी संस्थाहरूको पहँच वृद्धि गरी साना बचत तथा ऋण परिचालन, उद्यमशिलताको विकास, कृषि मलको बिक्री वितरणको आवश्यक प्रबन्ध मिलाइने छ।
सामाजिक विकास	
२.१ शिक्षा तथा सीप विकास	
व्यावसायिक शिक्षाको माध्यमबाट आत्मनिर्भर तथा अनुशासित जनशक्ति उत्पादन गर्ने।	(क) सबै बालबालिकालाई शिक्षामा पहुँच सुनिश्चित गर्न विद्यालय भर्ना अभियानलाई सफल बनाई विद्यालय जाने उमेरका सबै बालबालिकाहरूलाई विद्यालयमा भर्ना गरिनेछ। (ख) सम्भावना अध्यनबाट कृषि तथा पशुसम्बन्धी प्राविधिक शिक्षालयको स्थापना गरी प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन गरिनेछ।
मानव संसाधन, पूर्वाधार तथा प्रविधिको विकास गरी प्राथमिक तह देखि माध्यमिक तहको शिक्षामा गुणस्तर सुधार ल्याउने।	(ग) शैक्षिक क्यालेण्डर प्रकाशन, शिक्षक डायरी तथा विद्यार्थी लगबुक वितरण गरिनेछ। (ख) शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धिका लागि नियमित अनुगमन तथा भर्ना अभियानलाई निरन्तरता दिइनेछ। (ग) योग्य सहजकर्ता तथा शिक्षकबाट बालविकास केन्द्र तथा विद्यालय शिक्षामा योगदानको व्यवस्था मिलाइने छ। (घ) नतिजामा आधारित विद्यालय सुधार कार्ययोजना कार्यान्वयनमा ल्याइने छ। (ङ) शिक्षण सिकाइमा टेवा पुऱ्याउने डिजिटल पाठ्यसामाग्रीको विकास गरिनेछ। (च) सम्भावना अध्ययनबाट कृषि तथा पशुसम्बन्धी प्राविधिक शिक्षा सञ्चालनका लागि उपयुक्त स्थलको तय गरिनेछ। (छ) एक वर्ष अवधिको प्रारम्भिक बाल विकास शिक्षा कार्यक्रमलाई विद्यालय शिक्षाको अभिन्न अङ्गको रुपमा विकास गरी अनिवार्य गरिनेछ। (ज) योग विद्यालय मार्फत ३२ वटै वडामा योग शिविर सञ्चालन गरिनेछ। (झ) विद्यालयहरूको भौतिक संरचनामा आमुल परिवर्तन गरी प्रविधि मैत्री, अपाङ्गमैत्री, छात्रामैत्री शौचालय बनाइने छ। (ञ) विद्यालयहरूमा विद्युतीय हाजिरी र सिसिटीभी क्यामेरा जडान गरिने छ। (ट) सामुदायिक विद्यालयहरूमा छात्राहरूलाई टिकाई राख्न रजस्वलाको उमेर पुगेका छात्राहलाई सेनिटरी प्याड निशुल्क उपलब्ध गराइने छ।

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
२.२ स्वास्थ्य तथा पोषण	
२.२.१ स्थानीय वासीको आधारभूत स्वास्थ्य तथा पोषणमा पहुँच तथा गुणस्तरमा सुधार गर्ने ।	(क) आधारभूत स्वास्थ्य सेवालाई गुणस्तरीय सेवाको मापदण्ड अनुसार आम नागरिक र लक्षित वर्ग, बालबालिका र आमाहरूलाई प्रभावकारी रुपमा उपलब्ध गराइने छ । (ख) आमा सुरक्षा कार्यक्रम तर्फ नारायणी अस्पतालबाट प्रसुती सेवा लिंदा विपन्न वर्गका महिलालाई ब्लड बैंकबाट निशुल्क रगत उपलब्ध गराउने कार्यक्रमलाई निरन्तरता दिइनेछ । (ग) स्वास्थ्य संस्था र समुदायस्तरमा नियमित रुपले विशेष कार्यक्रम मार्फत कुपोषित बालबालिकाहरूको पहिचान र उपयुक्त व्यवस्थापन गरिनेछ । (घ) नगर क्षेत्र भित्र गैह्र कानूनी रुपमा सञ्चालित निजी अस्पताल, स्वास्थ्यसंग सम्बन्धित संस्थाहरू र क्लिनिकहरू तथा औषधि पसलहरूलाई अनुगमन गरी मापदण्ड पूरा नगरेका संस्थालाई कानुनको दायरामा ल्याइने छ । (ङ) नेपाल सरकारबाट विभिन्न स्वास्थ्य इकाईमा औषधि तथा बजेट विनियोजन गर्दा जनसंख्याको आधारमा गरिनेछ । (च) स्वास्थ्य क्षेत्रको व्यवस्थित तथा गुणस्तरीय विकासका लागि सार्वजनिक तथा निजी क्षेत्रको सहकार्यमा सञ्चालन गरिनेछ । (छ) गुणस्तरीयता वृद्धिका लागि आवश्यक जनशक्ति व्यवस्थापन गरिनेछ । (ज) सबै स्वास्थ्य संस्थामा भएका तथ्याङ्कलाई एकीकृत गरी अद्यावधिक गरिनेछ ।
२.२.२ स्थानीय खाद्य उत्पादनको प्रयोग गरी पोषणको गुणस्तरमा अभिवृद्धि गर्ने ।	(क) स्वास्थ्य तथा पोषण जस्ता आधारभूत सेवाहरूको कार्यक्रमलाई महानगरपालिकाले अपनत्व लिने गरी प्रभावकारी रुपले कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । (ख) मातृ शिशु, नवशिशु, खोप, पोषण र प्रजनन स्वास्थ्य सेवालाई निरन्तरता दिंदै आधारभूत तथा आकस्मिक सेवाका लागि औषधि आपूर्ति गरिनेछ । (ग) जंकफुडको दुरुत्साहन र स्थानीय उत्पादनमा आधारित पोषणयुक्त सन्तुलित भोजनको सम्बन्धमा संचार माध्यम र सडक नाटक मार्फत सुसुचित गरिनेछ । (घ) पाँच वर्ष मुनिका बालवालिकालाई कम तौल हुन नदिन पोषण सुधारका गतिविधिलाई निरन्तरता दिइनेछ । (ङ) बहुक्षेत्रीय पोषण योजनालाई समन्वय र साझेदारी मार्फत अभिवृद्धि गरिनेछ । (च) महिला तथा बालबालिकाको कुपोषण न्यूनीकरण, रोकथाम र नियन्त्रणका लागि चेतनामूलक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ । (छ) वृद्धि अनुगमन गरी कुपोषणको एकीन तथ्याङ्क संकलन गरिनेछ ।
२.३ खानेपानी तथा सरसफाई	
२.३.१ आधारभूत खानेपानी तथा सरसफाई सेवाबाट बञ्चित रहेका समुदायलाई खानेपानी तथा सरसफाई सेवा पुऱ्याउने ।	(क) आर्सेनिक युक्त पानीको कारण जोखिम देखिएका ग्रामीण क्षेत्रमा चापाकलको विकल्पमा खानेपानी ट्यांकी निर्माणकालागि संघीय तथा प्रदेश सरकारसंग प्रस्ताव पेश गरिनेछ । (ख) चापाकल वितरण प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न उपभोक्ता समिति मार्फत कार्य सम्पन्न गर्ने गरी सार्वजनिक स्थलमा चापाकल जडान गरिने छ । (ग) नेपाल खानेपानी संस्थानबाट सञ्चालन भएका सार्वजनिक धाराहरूलाई आवश्यक मर्मत सम्भार गरी पूनः सञ्चालन गर्न लगाइनेछ । (ग) खानेपानी व्यवस्थापनका लागि बोरीङ्गबाट पानी तान्ने प्रविधि कम गरी खानेपानी संस्थान संग

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
	सहकार्य र समन्वय गरिनेछ । (घ) भान्साघरबाट निस्कने फोहरलाई घरभित्र व्यवस्थापन गर्न टोल विकास संस्था, निजी साझेदारी अवधारणा अनुसार कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । (ङ) सार्वजनिक स्थान, सडक, बाटो पेटी बसपार्क जस्ता स्थलहरूमा फोहर फाल्ने र सडकपेटी र सार्वजनिक स्थलहरूमा फोहर गर्नेलाई कडाइकासाथ नियन्त्रण गर्न यस्ता कार्य गर्नेलाई कानून अनुसार दण्डित गरिने छ । (च) हरेक घरधुरीमा डस्टबीन तथा कम्पोष्टबीन उपलब्ध गराई वितरण कुहिने र नकुहिने फोहरको वर्गीकरण गरिनेछ । (छ) अस्पतालजन्य फोहर व्यवस्थापनका लागि आधुनिक इन्सिनेटर जडान/निर्माण गरि फोहरको व्यवस्थापन गरिनेछ । (ज) एक घर एक धाराको अवधारण अनुरुप खानेपानी आयोजना निर्माण गरिनेछ । (झ) फोहरको व्यवस्थापन सार्वजनिक, निजी तथा साझेदारी अवधारणा अनुसार गरिनेछ ।
२.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशिकरण	
२.४.१ सबै प्रकारका हिंसा, शोषण र भेदभाव अन्त्य गर्न निरोधात्मक, संरक्षणात्मक उपाय अपनाई न्यायमा पहुँच अभिवृद्धि गर्ने ।	(क) लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई विकास योजनाको सबै चरणमा सहभागी गराइने छ । (क) महिला माथि हुने सबै प्रकारका हिंसा अन्त्यका लागि लैङ्गिक हिंसा विरुद्धको कार्यक्रम वार्षिक रुपमा सञ्चालन गरिनेछ । (ख) बालबालिका र किशोर किशोरी उपर हुने सबै प्रकारका भेदभाव, शोषण, दुव्यवहार र हिंसा अन्त्यका लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । (ग) बालविबाह नियन्त्रण गर्न जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन गर्ने र बालविवाहमा संलग्न हुनेहरूलाई स्थानीय प्रशासनसंग समन्वय गरी कार्वाही गरिने छ (घ) बालमैत्री नगर निर्माणमा देखा परेका बालश्रमिक र सडक बालबालिकाको समस्यालाई बाल हेल्प लाइन मार्फत उद्धार गरी उनीहरूको शिक्षा र स्वास्थ्यको उचित प्रबन्ध मिलाइने छ । (ङ) फरक क्षमता भएका बालबालिकाको लागि विशेष कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । (च) साक्षर वडा घोषणाको लागि प्रत्येक घरमा कोही निरक्षर नरहेका र विद्यालय जाने उमेरका कुनै बालबालिका बाँकी नरहेको घोषणा सम्बन्धी आवश्यक कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ । (छ) सरकारी तथा गैर सरकारी संस्थाहरूसंगको सहकार्यमा अपाङ्गअपाङ्गता भएका व्यक्तिहरूको पहिचान गरी उनीहरूको आर्थिक, सामाजिक सशक्तिकरण र पुनर्स्थापना गर्ने कार्यलाई प्रभावकारी बनाइनेछ । (ज) सामाजिक सुरक्षा लाभग्राही(अशक्त)हरूलाई सम्बन्धित वडामा गई सुरक्षा भत्ता वाडिने छ । (झ) ज्येष्ठ नागरिकहरूलाई सम्मानजनक ढंगले जीवनयापन गर्ने वातावरण सृजना गरिनेछ । (ञ) हिंसा पिडित तथा प्रभावितको राहत र उद्दारको लागि आपतकालिन पुनस्थापना कोष स्थापना गरिनेछ । (ट) लैससास सम्बन्धी क्षेत्रगत नीति, कानुन तथा कार्यक्रम तर्जुमा गरी लैङ्गिक उत्तरदायी बजेटलाई वृद्धि गर्दै लैङ्गिक लेखापरीक्षण पद्धती लागू गरिनेछ । (ठ) सार्वजनिक क्षेत्रमा बालमैत्री तथा अपाङ्गमैत्री पूर्वाधार निर्माणलाई प्रोत्साहित गरिनेछ ।

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
	(ङ) सकारात्मक विभेद तथा लक्षित बजेट विजियोजन नीति अवलम्बन गरिनेछ।
२.४.२ लक्षित वर्गको आत्मनिर्भरता तथा सुरक्षाका लागि अवसर सृजना गर्ने।	(क) लक्षित वर्गको लागि बजार मागमा आधारित वस्तु तयार गर्न हस्तकला, अचार उत्पादन र नर्सरी व्यवसाय जस्ता उत्पादनमूलक क्षेत्रमा सीप तथा श्रोत हस्तान्तरण गरी उत्पादित वस्तुको बजारीकरणलाई सुनिश्चित गरिनेछ। (ख) स्थानीय पहिचान सहितको उत्पादित वस्तुको गुणस्तर सुनिश्चित गरी राष्ट्रिय बजार केन्द्रमा आर्कषक वस्तुका रुपमा स्थापित गरीनेछ। (ग) जेष्ठ नागरिक र अपाङ्गता भएका व्यक्तिको सुरक्षा र सहजताका लागि सामाजिक सुरक्षा सेवालाई सहज र प्रभावकारी गराइने छ। (घ) समान रुपमा अवसर, पहुँच, प्रतिफल र लाभ सुनिश्रित गर्न लैससास नीति अवलम्बन गरिनेछ। (ङ) जेष्ठ नागरिक तथा अपाङ्गता भएका व्यक्तिका लागि सार्वजनिक सेवामा सहुलियत तथा विशेष व्यवस्था गरिनेछ।
२.५ खानेपानी तथा सरसफाई	
२.५.१ खानेपानी तथा सरसफाईका लागि आनीबानी परिवर्तनको अभ्यासलाई दिगो तथा संस्थागत गर्ने।	(क) सबै घरपरिवारमा स्वच्छ शौचालय, स्वच्छ खानेपानी, फोहोर व्यवस्थापन र व्यक्तिगत सरसफाईका अभ्यासलाई प्रभावकारी गराइनेछ। (ख) हरेक परिवारमा प्लास्टिक सामाग्रीको उपयोग दुरुस्साहन र फोहोरको व्यवस्थापनलाई व्यवस्थित गर्न टोलस्तरमा आफ्नै कोष रहने खानेपानी तथा सरसफाई समिति गठन गरी कार्यान्वयन र दिगोपनाको सुनिश्चितता गरिनेछ। (ग) स्वस्थ खानेपानीको उपयोग र सरसफाइको क्षेत्रमा कृयाशिल टोलस्तरीय समितिलाई आवश्यक सीप तथा सामग्री उपलब्ध गरिनेछ। (घ) खानेपानी र सरसफाईको क्षेत्रमा अन्य स्थानका सफल अनुभवलाई अनुसरण गर्न सरसफाईको क्षेत्रमा उत्कृष्ट ठहरिएको समितिलाई अध्ययन भ्रमणको व्यवस्था मिलाइने छ। (ङ) खानेपानीको गुणस्तर परीक्षण र सुधारका लागि आवश्यक कार्य सञ्चालन गरिनेछ।
२.६ युवा तथा खेलकुद	
२.६.१ युवापिडीमा स्वरोजगार र आत्मविश्वासको भावना अभिवृद्धि गर्ने।	(क) प्रत्येक वडामा युवा क्लब गठन गरी सो क्लबको लागि भवन निर्माण गर्न सार्वजनिक जग्गा व्यवस्थापन गरिने छ। (ख) आप्रवासी स्रोत केन्द्र स्थापना गरी वैदेशिक रोजगारमा जाने युवा तथा सम्बद्ध पक्षहरूलाई अभिमुखीकरण गरिने छ। (ग) सरकारी सेवामा प्रवेश गर्न चाहने युवा तथा विद्यार्थीहरूलाई लक्षित गरी विभिन्न संस्थाहरूसंग समन्वय गरी लोक सेवा तयारी कक्षा सञ्चालन गरिनेछ। (घ) लागू पदार्थ दुर्व्यसन विरुद्ध विभिन्न संघसंस्थाहरूको सहभागितामा जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन तथा सुधार गृहहरूको नियमित अनुगमनको व्यवस्था मिलाइने छ। (ङ) युवाहरूको खेलकुद, सीप तथा उद्यमशिलताको विकास र सामुदायिक विकासमा संलग्न गराई युवाहरूलाई क्रियासिल र सृजनसिल बनाइने छ। (च) बेरोजगार युवाहरूलाई लक्षित गरी स्वरोजगारमूलक प्राविधिक शिक्षालय (अमिन, जेटिए, भेटनरी, बिजुली, डकर्मी, सिकर्मी, धारा मिस्त्री) सञ्चालन गर्न संघीय सरकार र ऋत्भ्ख्त संग

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
	समन्वय गरिनेछ।
२.६.२ खाडीको पहिचान, क्षमता विकास र प्रोत्साहनको व्यवस्था गर्ने।	(क) युवाहरूको खेलकुद, सीप तथा उद्यमशिलताको विकास र सामुदायिक विकासमा संलग्न गराई युवाहरूलाई क्रियासिल र सृजनसिल बनाइने छ। (ख) बीरगंज महानगरलाई निजी क्षेत्रको सहकार्यमा शैक्षिक तथा खेलकुद हबको रुपमा विकास गरिनेछ। (ग) नारायणी रंगशाला लगायत अन्य खेलकुद पूर्वाधारहरूलाई महानगरपालिका मातहतमा ल्याउन संघीय सरकारसंग पहल गरिनेछ। (घ) अक्षयकोषको स्थापना गरी खेलाडीको राष्ट्रिय खेलाडीको सामाजिक सुरक्षा सुनिश्चित गरिनेछ। (क) स्थानीयस्तरमा नियमित रुपमा खेल प्रशिक्षणको व्यवस्था मिलाइने छ। (ख) जिल्ला, प्रदेश, राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय क्षेत्रमा पदक प्राप्त गर्ने खेलाडीलाई सम्मान तथा नगद प्रोत्साहनको व्यवस्था मिलाइने छ। (ग) स्थानीय स्तरमा अन्तर वडा तथा अन्तर विद्यालय खेल आयोजना नियमित रुपमा सञ्चालन गरिनेछ। (घ) अन्तर विद्यालय मेयर रनिङ्ग शिल्ड प्रतियोगिता आयोजना गरी विविध विधामा खेल सञ्चालन गरिने छ।
२.७ संस्कृति तथा सम्पदा	
२.७.१ स्थानीय भाषा कला तथा भेषभुषाहरूको संरक्षण गर्ने।	(क) भोजपुरी भाषा, साहित्य, कला र संस्कृतिको विकास एवं सम्वर्द्धनका लागि भोजपुरी प्रतिस्थान स्थापना गरिने छ। (ख) कला, साहित्य, संस्कृतिलाई समृद्ध बनाउन बीरगंज महोत्सव सञ्चालन गर्न स्थानीय, राष्ट्रिय तथा अन्तरराष्ट्रिय संघसस्थाहरूसंग समन्वय र सहकार्य गरिने छ। (ग) सामाजिक कुरिती र विभेदहरूको अन्त्यका लागि जनचेतना वृद्धि गराउँदै सबै भाषा, धर्म लिङ्ग र संस्कृतिका समुदायका मानिसहरूलाई मुल प्रवाहीकरण गरिनेछ।
३ पूर्वाधार विकास	
३.१ सडक तथा यातायात	
३.१.१ शिक्षा, स्वास्थ्य, कृषि, पर्यटन तथा ढुवानी सेवालाई प्रत्यक्ष फाइदा पुग्ने गरी गुणस्तरीय पूर्वाधार तथा यातायात सेवा सञ्चालन गर्ने।	(क) निर्माणाधिन सडकहरूको यथाशिघ्र सम्पन्न गर्दै अन्य सडकहरूको स्तरोन्नती तथा मर्मत संभार गरिनेछ। (ख) ग्रामीण क्षेत्रका वडाहरूमा रहेका सडकहरूलाई शहरी क्षेत्रको सडकसंग जोड्ने कार्य गरिनेछ। (ग) पुरानो बसपार्कमा निजी क्षेत्रसंगको साझेदारी मा पार्किङ समेतको उपयुक्त संरचना निर्माण गरिने छ। (घ) सबै सडकहरूमा नियमित रुपमा मर्मत संभारको व्यवस्था मिलाइनेछ। (ङ) सडकहरू स्तरोन्नति गर्दा अनिवार्य रुपमा नाली सहितको बनाइनेछ।
३.१.२ सडकको मापदण्ड, वर्गीकरण, नामाकरण र प्राथमिकताक्रम किटान गरी	(क) सडक निर्माण गर्दा नगर यातायात गुरुयोजना अनुसार सडकको प्रकृति अनुसार मापदण्ड निर्धारण, वर्गीकरण तथा प्राथमिकता निर्धारण गरिनेछ। (ख) ग्रामिण क्षेत्रका वडाहरूमा रहेका सडकहरूको स्तर तथा मापदण्ड अनुसार सडकहरूको लगत

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
सडक सञ्जाल विस्तार गर्ने	कट्टा गर्न पहल गरिनेछ। (ग) जीर्ण अवस्थामा रहेका झोलुङ्गे पुलहरू, कल्भर्टको मर्मत तथा संभार नियमित रुपमा गरिनेछ।
३.२ आवास भवन तथा शहरी विकास	
३.२.१ सुरक्षित, व्यवस्थित आवास तथा एकीकृत वस्तीको विकास गर्ने	(क) आवासीय क्षेत्रमा रहेको विद्युतको हाइटेन्सन तार व्यवस्थित गर्न विद्युत प्राधिकरणसंग समन्वय गरिनेछ। (ख) अतिथि सदनहरूको पूनर्निर्माण गर्दा सार्वजनिक निजी साझेदारीमा गरिने छ। (ग) उपयुक्त स्थानमा वनभोज स्थल, मनोरञ्जन पार्क र चिडियाखाना निर्माणका लागि विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयार गरिनेछ। (घ) अवस्थित रुपमा बसोबास गर्ने अतिविपन्न गरीब र दलित समुदायको लागि आवास निर्माणका लागि पहल गरिने छ। (ङ) बस्ती विकास बढ्दै जाने संभावित ग्रामीण क्षेत्रहरूमा योजनाबद्ध विकासका लागि एकीकृत शहरी विकास योजना तयार गरी कार्यान्वयन गरिनेछ। (च) सार्वजनिक तथा ऐलानी जग्गा खोजविन समिति गठन गरी आवश्यक प्रक्रियाबाट उक्त जग्गाहरू प्राप्त गरी सार्वजनिक कामको लागि उपयोग गरिदै लगिनेछ। (छ) सुरक्षा निकाय, बीरगंज उद्योग वाणिज्य संघ र बीरगंजसंग समन्वय गरी शहरको मुख्य स्थानहरूमा सी.सी. क्यामेरा जडान गरी सुरक्षा निगरानीको व्यवस्थालाई निरन्तरता दिइनेछ। (झ) भुउपयोग नीति तर्जुमा गरी लागू गरिनेछ।
३.२.२ ग्रामीण क्षेत्रको बजार उन्मुख क्षेत्रमा बजार व्यवस्थापनका लागि भौतिक पूवार्धारको विकास गर्ने	(क) बजार व्यवस्थापनका लागि ग्रामीण क्षेत्रमा क्षेत्रीय शहरी विकास आयोजना सञ्चालन गरिने छ। (ख) बजार व्यवस्थापनका लागि खानेपानी, ढल निकास, बाटो तथा पार्किङ्ग सुविधा जस्ता पूर्वाधारहरूको निर्माण गरिनेछ। (ग) महानगर क्षेत्रमा रहेका सार्वजनिक, ऐलानी, तथा जग्गाको अभिलेख तयार गरी अतिक्रमित सार्वजनिक जग्गामा वस्ती विकासका लागि भौतिक पूर्वाधार निर्माण गरिनेछ।
३.२.३ सुविधा सम्पन्न बजारको व्यवस्था गर्ने।	(क) बजार व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पूर्वाधारहरूको निर्माण गरिनेछ। (ख) सडक तथा फुटपाथमा माछा, मासु, फलफूल तथा तरकारी बेचबिखन गर्न रोक लगाइने छ। त्यसको कडाइका साथ अनुगमन गर्न नगर प्रहरीलाई जिम्मेवार बनाइने छ।
३.३ विद्युत तथा वैकल्पिक उर्जा	
३.३.१ महानगरका सबै घर तथा सार्वजनिक स्थानहरूमा भरपर्दो विद्युत सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने	(क) महानगर क्षेत्रका विद्युतका पोलहरूमा रहेका अव्यवस्थित तारलाई सम्बन्धित सरोकारवालासंग समन्वय गरी व्यवस्थित गर्न लगाइनेछ। (ख) सार्वजनिक चोक, वनभोज स्थल, मनोरञ्जन पार्क तथा धार्मिक स्थलहरूमा बत्ती जडान गरिनेछ। (ग) सूर्यको प्रकाशमा सेन्सर भएको स्वचालित स्वीचिङ्ग सहितका डिजिटल लाइटको निर्माण गरी साँझ पर्दा आफै बत्ती बल्ने विहान आफै निभ्ने गरी उज्यालो बीरगंज कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ।
३.३.२ नवीकरणीय ऊर्जाको	(क) दाउराको प्रयोगलाई कम गर्दै लैजान बायोग्यास तथा सुधारिएको चुलो, बायोब्रिकेट जस्ता

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
विस्तार गर्ने ।	किफायती जैविक ऊर्जा प्रविधिहरूको प्रवर्द्धन एवम् विस्तार गरिनेछ । (ख) गरिब तथा विपन्न वर्गसम्म नवीकरणीय ऊर्जा प्रविधिको सुलभ र सरल पहुँच पुऱ्याउन प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ ।
३.४ सूचना तथा सञ्चार	
३.४.१ इन्टरनेट सेवाको पहुँच अभिवृद्धि गर्ने	(क) सार्वजनिक चोक, वनभोज स्थल, मनोरञ्जन पार्क तथा धार्मिक स्थलहरूमा निशुल्क वाइफाईको व्यवस्था गरिनेछ । (ख) महानगरपालिका कार्यालय, वडा कार्यालय, विद्यालय र स्वास्थ्य संस्था मुख्य बजारमा सिसिटिभी क्यामेरा जडान गरिनेछ ।
३.४.२ सूचना तथा सेवा प्रवाहलाई आधुनिक सूचना प्रविधियुक्त बनाउने	(क) नेपाल टेलिकम तथा अन्य सेवा प्रदायक संस्थाहरूसंग समन्वय तथा सहकार्य गरी गुणस्तरीय भरपर्दो मोबाइल तथा इन्टरनेट सेवाको सुनश्चितता गरिनेछ । (ख) विद्यालय लगायत सरकारी कार्यालयहरूमा ल्याण्डलाइन टेलिफोन जडानका लागि सेवा प्रदायक संस्थासंग पहल गरिनेछ । (ग) महानगरको आफ्नै एफ. एम रेडियो स्थापना गरी सञ्चारको पहुँच बढाइनेछ ।
३.४.३ सूचनाको हकको प्रत्याभूति गर्न उचित व्यवस्था मिलाउने ।	(क) स्थानीय संचार माध्यम र संचारकर्मीका क्षमता विकास गरी महानगरलाई मिडियामैत्री बनाइने छ । (ख) महानगरपालिकाबाट सम्पादित योजना तथा कार्यक्रम र गतिविधिहरू यस क्षेत्रमा रहेका सामुदायिक रेडियो समेतको सञ्चार माध्यमहरूलाई प्रवर्द्धन र प्रोत्साहित गरिने छ । (ग) स्थानीयस्तरमा पत्रकार उत्पादनका लागि पत्रकारिता तालिम सञ्चालन गरिनेछ ।
४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन	
४.१ वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन	
ज्ञ। वनको संरक्षण तथा गुणस्तर वृद्धि गर्दै आम्दानीको स्रोतका रुपमा समेत स्थापित गर्ने ।	(क) ऐलानी, पर्ती तथा खुल्ला जग्गामा वृक्षारोपण गरी पार्क तथा उद्यान बनाई आय आर्जन वढाउने उपायको खोजी गरिनेछ । (ख) वडा नं १६ देखी ३२ को बीच पायक स्थानमा वनसंग सम्बन्धित समन्वय कार्यालय स्थापना गर्न संबन्धित पक्षसंग पहल गरिने छ । (ग) एक घर दुइ विरुवा कार्यक्रम लागू गरी वडा समितिका पदाधिकारी र टोल विकास संस्थालाई जिम्मेवार बनाइने छ ।
जडीबुटी खेती सञ्चालन गरी आयआर्जनसँग आबद्ध गर्ने ।	(क) जडीबुटी खेतीको लागि क्षेत्र पहिचान, क्षमता अभिवृद्धि तालिम, संकलन केन्द्र, बजार पहुँच तथा व्यवस्थापन गरी जडीबुटी उत्पादन पकेट क्षेत्रहरू निर्धारण गरिनेछ । (ख) युवा पिंढीलाई आकर्षित गरी आधुनिक, व्यावसायिक रुपमा जडीबुटी खेतीमा संलग्न गराइनेछ । (ग) जडीबुटी खेतीका लागि आयुर्वेद कार्यालय तथा अन्य सम्बन्धित सरोकारवाला निकायहरूसँग समन्वय गरिनेछ ।
४.२ वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिर्वतन अनुकूलन	
वातावरण संरक्षण	(क) वडास्तरीय विपद् व्यवस्थापन समितिहरूलाई परिचालन गरी समुदाय र टोल सरसफाइका

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन सम्बन्धी जनचेतना अभिवृद्धि गर्ने	कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ । (ख) वायु, ध्वनि प्रदुषणको स्तर चेक जाँच गरी मापदण्ड बनाइ चेतना अभिवृद्धि गर्दै प्रदुषण नियन्त्रण गर्न सरोकारवालासंग छलफल अघि वढाइने छ । (ग) परम्परागत दाहसंस्कार विधिलाई सरल, सहज र सुविधाजनक बनाई वनजंगलको संरक्षण र वातावरणमैत्री बनाउन बीरगंज क्षेत्रमा विद्युतीय शवदाह गृह निर्माणका लागि निजी क्षेत्र तथा प्रदेश र संघीय सरकारसंग पहल गरिने छ । (घ) कुहिने र नकुहिने फोहरको स्रोतमै वर्गीकरण गरी ल्याण्डफिल्ड साइटमा फोहरमैलाको दिगो व्यवस्थापन गरिनेछ । (ङ) ग्रामिण वडामा फोहरमैला व्यवस्थापनमका लागि वायोग्यास प्लाण्ट स्थापना गर्न अनुदानको व्यवस्था मिलाइने छ ।
४.३ विपद् जोखिम व्यवस्थापन	
४.३.१ स्थानीय समुदाय तथा सरोकारवालाहरूसँगको साझेदारी र सहकार्यमा विपद् पूर्वतयारी, सचेतना तथा विपद् जोखिम न्यूनीकरण गर्ने क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	(क) स्थानीय विपद् व्यवस्थापन संयन्त्रहरूलाई स्थानीय सामाजिक संरचना अनुरुप लैंगिक तथा जातीय दृष्टिकोणले समावेशी बनाइनेछ । (ख) न्यूनतम आवश्यक सामग्रीको व्यवस्था सहित सम्पूर्ण वडामा विपद् व्यवस्थापन समिति तथा कार्य दल गठन तथा तालिमको व्यवस्था गरी विपद व्यवस्थापन कोष स्थापना गरी जिम्मेवार बनाइने छ । (ग) आवश्यक पूर्वाधारसहितका प्रत्येक वडामा सामुदायिक आश्रयस्थलहरू निर्माण गरी प्राकृतिक विपद्को बेलामा राहत तथा उद्धारका सामग्रीको व्यवस्था गरी प्रयोगमा ल्याइनेछ । (घ) वारुणयन्त्र सेवालाई प्रभावकारी बनाउन उद्योग, कलकारखानालाई आवश्यक परेको बेला तत्काल प्रयोग गर्न सहज हुने स्थानमा राख्न बीरगंज उद्योग वाणिज्य संघसंग समन्वय गरिनेछ । (ङ) विपद् व्यवस्थापनका लागि स्थानीय प्रशासन लगायत विभिन्न निकायसंग समन्वय गरी उद्धार, खोज, राहतका कार्यलाई एकीकृत ढंगले सञ्चालन गरी प्रभावकारी रुपले सञ्चालन गर्न आवश्यक व्यवस्था गरिनेछ । (च) निजी क्षेत्रको सहकार्यमा शववाहन सञ्चालन गर्न औद्योगिक प्रतिष्ठान तथा अन्य निकायसंग समन्वय गरिनेछ ।
४.४ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन	
४.४.१ जैविक तथा स्थानीय प्रविधिलाई प्रवर्द्धन गरी बाढी नियन्त्रण गर्ने ।	(क) नदी कटान भई भुक्षय हुने ठाउँमा बाँस, निगालो खेती तथा बायोइञ्जिनियरिङ विधि प्रवर्द्धन गरी नदी कटान न्यूनीकरणमा दिगोपन सुनिश्चित गर्ने प्रयास गरिनेछ । (ख) स्थानीयस्तरमा नर्सरी व्यवस्थापन गरी वृक्षारोपण कार्यक्रम विस्तार गरी खाली जमिन तथा नदी किनारमा वृक्षारोपण गरिनेछ । (ग) विभिन्न कल कारखानाबाट उत्सर्जन भएका केमिकल जन्य फोहर मैला सिर्सिया नदीमा फाल्ने कार्यलाई बन्देज लगाइनेछ ।
५ संस्थागत विकास र सुशासन	
५.१ संगठन तथा क्षमता विकास	
स्थानीय सेवा	(क) दीर्घकालिन योजनाका लागि समपुरक बजेटको व्यवस्था गरी प्रदेश तथा संघ सरकारसँग

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
प्रवाहलाई सरल, सहज र सेवाग्राही तथा प्रविधि मैत्री बनाउने ।	सहकार्य गरी सञ्चालन गरिनेछ । (ख) सेवा प्रवाहलाई सूचना प्रविधिमा आधारित बनाउन गैसस, निजी क्षेत्र तथा सामुदायिक संस्थासँग साझेदारी गरिनेछ । (ग) दिगो विकास लक्ष्यलाई आन्तरिकिकरण गरिनेछ । (घ) उद्योग तथा व्यवसाय, पर्यटन, खानेपानी तथा सरसफाई क्षेत्रमा शाखा वा केन्द्र स्थापना गरी सेवा संचालन गरिनेछ । (ङ) सरकारी जग्गा, भवन, संरचनाको अभिलेख तयार गरी संरक्षण र उपयोग गरिनेछ । (च) सामाजिक सुरक्षा भत्ता सम्बन्धित वडाको पायक पर्ने बैंक मार्फत उपलब्ध गराउन बैंक तथा वडा कार्यालयसंग समन्वय गरिनेछ । (छ) डिजिटल डिस्प्ले स्थापना गर्ने स्थानहरूमा बिजुली तथा इन्टरनेटको व्यवस्था मिलाइनेछ ।
संगठन संरचना अनुसार आवश्यक दक्ष जनशक्तिको व्यवस्था गरी, कार्यरत जनशक्तिको क्षमता अभिवृद्धि गर्ने	(क) सबै कर्मचारी तथा जनप्रतिनिधिहरूको विषय क्षेत्र अनुसारको रुची तथा कामको प्रकृति अनुसार तालिम प्रदान गरिने छ । (ख) राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रिय शहरहरू र स्थानीय सरकारका संगठनहरूसंग सम्बन्ध स्थापित गरिनेछ ।
५.२ कानून, नीति तथा सुशासन	
५.२.१ कार्यसम्पादन र सेवा प्रवाहलाई स्थानीय कानून, नीति/नियम अनुसार पारदर्शी, जवाफदेही र प्रभावकारी बनाउने ।	(क) विषयगत समितिलाई सक्रिय सहभागितामा आवधिक योजनाको लक्ष्य उद्देश्य पूरा हुने गरि वार्षिक योजना तर्जुमा गरिने छ । (ख) विधायन समितिलाई कृयाशिल बनाई आवश्यक नीति, नियम, निर्देशिका तथा कानूनहरूको निर्माण गरिने छ । (ग) सेवाग्राहीसँग सार्वजनिक सुनुवाई तथा सामाजिक परीक्षणबाट महानगरपालिकाको नीति, निर्णय, सेवा प्रवाह र कार्यसम्पादनको प्रभावकारिताको बारेमा पृष्ठपोषण र सुझाव प्राप्त गरिनेछ । (घ) न्यायिक समितिलाई क्षमतावान र क्रियाशिल बनाई जनतालाई छिटो छरितो तथा सर्वसुलभ रुपमा न्याय पाउने व्यवस्था मिलाइनेछ । (ङ) प्रत्येक वडामा मेलमिलाप समिति गठन गर्ने र उक्त समितिले समाधान गर्न नसकेका विवाद मात्र न्यायिक समितिले हेर्ने व्यवस्था मिलाइने छ । (च) आम सञ्चारका माध्यमबाट महानगरको कानूनलाई नगरवासीको घर घरमा पुऱ्याउन कानूनी साक्षरता अभियान सञ्चालन गरिनेछ । (छ) स्थानीय सरकारबाट प्रवाह गरिने सेवामा सरलता, विकास निर्माणका कार्यमा गुणस्तरीयता एवं परिणाममुखी बनाई स्थानीय शासन प्रक्रियालाई जनमुखी, जवाफदेही, पारदर्शी, उत्तरदायी र सहभागितामूलक बनाइने छ । (ज) महानगरले स्वीकृत गरेका नीति तथा कार्यक्रमहरूको अर्धवार्षिक एवं वार्षिक रुपमा समिक्षा गरिनेछ ।
५.२.२ स्थानीय तहबाट सञ्चालित योजना तथा सेवा प्रवाहको नियमित रुपमा अनुगमन तथा	(क) विकास निर्माणको कार्यलाई तोकिएको समयमा निर्धारित मापदण्ड र गुणस्तर बमोजिम सम्पन्न गर्न प्रभावकारी अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रबन्ध गरिनेछ । (ख) महानगरपालिकाबाट खरिद गरिने भौतिक सामग्री र उपकरणको गुणस्तरीयतालाई सूनिश्चित

विषयगत क्षेत्र/उपक्षेत्र तथा रणनीति	कार्यनीति
मूल्याङ्कन गर्ने	गरिनेछ । (ग) वडा कार्यालयलाई तोकिएको जिम्मेवारी पूरा गरे वा नगरेको विषयमा एकिन गर्न स्वतन्त्र सार्वजनिक लेखापरीक्षण तोकेर अनुगमन गरिनेछ । (घ) कामको आधारमा निजी क्षेत्र, सेवा प्रदायक तथा सेवा प्रवाहमा खट्ने कर्मचारीलाई कामको मूल्याङ्कनगरी प्रोत्साहनको व्यवस्था गरिनेछ ।
५.३ श्रोत परिचालन तथा व्यवस्थापन	
५.३.१ राजस्व संकलन प्रणालीलाई सूचना प्रविधिमा आधारित गरी व्यवस्थित गर्ने ।	(क) महानगरपालिकामा सेवाग्राहीको लागि सहायता कक्षको स्थापना गरिनेछ ।(ख) करलाई भौगोलिक सूचनाप्रणालीमा आवद्ध गरी वैज्ञानिक कर प्रणाली लागू गरिने छ । (ग) राजस्व व्यवस्थापन सम्बन्धी एकीकृत ऐन, नियम र कार्यविधि तयार गरी प्रभावकारी कार्यान्वयन गरिनेछ । (घ) आन्तरिक आयको संकलन, दाखिला तथा अभिलेखनलाई नियमित र व्यवस्थित गरिनेछ ।
५.३.२ करको दायरा बढाई आन्तरिक राजस्व अभिवृद्धि गर्ने ।	(क) कर तथा गैर कर राजस्व सम्बन्धी ऐन, नियम तथा कार्यविधि बारे जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र करदारताको क्षमता विकास गरिनेछ । (ख) स्थानीय आन्तरिक राजस्व परिचालनको संभाव्यता अध्ययन, विश्लेषण, तथा नियमित छलफल गरिनेछ । (ग) आन्तरिक आय राजस्व संकलनमा वडा कार्यालयलाई जिम्मेबार बनाइने छ । (घ) राजस्व परामर्श समितिको क्रियाशिलता अभिवृद्धि गरिनेछ ।
५.४ विकास व्यवस्थापन	
योजना तर्जुमा, कार्यान्वयनलाई सूचनामा आधारित, सहभागितामूलक तथा नतिजामूलक बनाउने ।	(क) प्रथम चौमासिक देखि नै योजना कार्यान्वयन प्रारम्भ गरी उपभोक्ता समितिलाई तालिम दिई जेष्ठ महिना सम्ममा सम्पूर्ण योजनाहरूको भुक्तानी गरी योजना अनुशासन कायम गरिने छ । (ख) वडा तहमा योजना तर्जुमा गर्दा लक्षित वर्गको सहभागिता सुनिश्चित गरि योजना संचालन जनसहभागितामा गरिनेछ । (ग) आयोजना कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित, गुणात्मक र परिणाममुखी बनाइनेछ । (घ) योजना तर्जुमा, कार्यान्वयन, अनुगमन तथा मूल्याङ्कन प्रणालीलाई व्यवस्थित गर्न कार्यविधि तर्जुमा गरिनेछ ।

परिच्छेद ४ : कार्यान्वयन योजना

४.१.कार्यक्रम तथा योजना

आवधिक योजनाको लक्ष्य प्राप्तिको लागि संचालन गर्ने विषयगत कार्यक्रम तथा योजना, भौतिक लक्ष्य, कार्यक्रम गर्ने स्थान, अनुमानित लागत तथा जिम्मेवारी सहितको कार्यविभाजन देहाय बमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ३ : आवधिक योजनाको नतिजा प्राप्तिको लागि तर्जुमा गरिएका कार्यक्रम तथा योजना

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
१ आर्थिक विकास					
१.१ कृषि					
१.१.१ उत्पादन पकेट विकास कार्यक्रम (कृषि फार्म स्थापना समेत)	संख्या	०	१	२,५००	ग्रामिण वडाहरुमा
१.१.२ कृषि प्राविधिक शिक्षालय स्थापना	संख्या	०	१	४,०००	वडा नं. २४, सारदा मा.वि. (CTEVT)
१.१.३ कृषि उद्यमशिलता विकास कार्यक्रम	संख्या	५	२०	५,०००	गहुँ, च्याउ, कौषि खेती लगायतका तालिमहरू समेत
१.१.४ तरकारी संकलन केन्द्र स्थापना	स्थान	१	५	१,०००	वार्ड नं २९, ३०, ३२
१.१.५ खाद्यान्न तथा बीउ भण्डारण गृह निर्माण	स्थान	१	३	१,८००	वार्ड नं ३, १५, ३२

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
१.१.६ कृषि सेवा केन्द्रको स्थापना	संख्या	०	५	१,५००	वार्ड स्तरीय
१.१.७ कृषि समूह गठन	संख्या	१२	४०	४०	
१.१.८ युवा लक्षित स्वरोजगार मूलक कार्यक्रम	संख्या	२०	६४	१,५००	ग्रामीण वडाका यूवाहरू, विपन्न पिछडिएका दलित महिलाहरूलाई समेत
१.१.९ स्थानीय प्राविधिकहरूलाई क्षमता विकास कार्यक्रम संचालन	जना	०	३२	६,६५६	१ देखि ३२ वडा
१.१.१० शीत भण्डार गृह निर्माण	संख्या	०	२	१५,०००	शहरी वडा, ग्रामिण वडा १
१.१.११ माटो परीक्षण गर्ने प्रविधिको स्थापना	संख्या	१	२	२००	
१.१.१२ उचित प्रविधिको प्रयोगका लागि कृषकलाई अनुदान कार्यक्रम	संख्या	१	११	५०,०००	पम्सेट, स्प्रेटंकी, हर्मेटिक व्याग, सिल पाउलिन त्रिपाल आदी अनुदान
१.१.१३ कृषकहरूलाई ब्याबसायिक योजना तर्जेमा कार्यक्रम	संख्या	०	२०	१,०००	सबै वडाहरूमा
१.१.१४ उपयुक्त प्रविधि (यान्त्रिकरण) र कष्टम हायरिङ्ग सेन्टर स्थापना	संख्या	०	१	१,०००	
१.१.१५ कृषि प्राविधिक सहितको कृषि उपकेन्द्रहरू सञ्चालन	संख्या	१	२	५००	
१.१.१६ तरकारी, फलफूल, माछा, मासु बजार व्यवस्थापन	संख्या	२	४	४,०००	मुर्ली, छपकैया, परवानीपुर
१.१.१८ बहुउद्देश्यीय कृषि नर्सरी स्थापना र संचालन गर्ने	संख्या	०	१	५,०००	
१.१.१९ बीज वृद्धि कार्यक्रम	पटक	०	५	१,०००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
१.१.२० कृषि विमा कार्यक्रम(धान, गहुँ, मकै)	संख्या	०	५	१,०००	
१.१.२१ तरकारी पकेट क्षेत्र निर्माण	संख्या	०	५	५,०००	वडा न २७,२८,२९,३०,३१,३२
कृषि विकासको जम्मा				**१०७,६९६**	
१.२ सिचाई विकास					
१.२.१ डिप बोरिड	संख्या	०	५	५,५००	
१.२.२ लिप्ट व्यवस्थापन गरी तिलावे नदीबाट सिंचाई गर्ने	संख्या	०	१	५,०००	
१.२.३ हेण्डपम्प, विद्युतीय मोटर	संख्या	०	५	३,०००	
१.२.४ साना सिंचाई कार्यक्रम	संख्या	१	३	१,०००	आवश्यकता भएको वडामा
सिंचाई विकासको जम्मा				**१४,५००**	
१.३ पशुपन्छी विकास					
१.३.१ संकलन, प्रशोधन र चिस्यान केन्द्र स्थापना गर्ने	स्थान	०	१	५,०००	
१.३.२ माछापालन प्रवर्द्धनात्मक कार्यक्रम	पटक	३	१०	३,०००	पकेट क्षेत्र हेरी गर्ने
१.३.३ गाई भैंसी फर्म	संख्या	१३	२०	३,०००	
१.३.४ माछा उत्पादन केन्द्र निर्माण	संख्या	०	५	१०,०००	वडा न २७, २८, २९, ३०, ३१ र ३२

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
१.३.५ पशुपालन बाख्रा पकेट कार्यक्रम	संख्या	१०	२०	२,५००	
१.३.६ कुखुरा पालन	संख्या	४०	६०	२,०००	
१.३.७ कृत्रिम गर्भाधारण (नश्ल)	संख्या	१००	५००	१,०००	
१.३.८ रेविज विरुद्धको भ्याक्सीनेशन (छाडा कुकुर)	संख्या	५२०	१५००	७५०	
१.३.९ पशु बधशाला	संख्या	०	५	२,५००	
१.३.१० महामारी जन्य रोगहरू बर्डफ्लु लगायत नियन्त्रण	संख्या	०	१	१००	
१.३.११ पशुपंक्षी तथा मत्स्य उपचार सेवा कार्यक्रम	संख्या	०	५	७५०	
१.३.१२ दुध ऊत्पादन केन्द्र स्थापना	संख्या	०	१	५,०००	वडा २७
१.३.१३ व्यावसायिक कृषक घाँस खेती कार्यक्रम	संख्या	२	१०	३,५००	
पशुपन्छी विकासको जम्मा				**३९,१००**	
१.४ उद्योग र व्यापार					
१.३.१ उद्यमशिलता, सीप विकास तालिम, परामर्श सेवा र सहयोगको एकीकृत प्याकेज कार्यक्रम संचालन	पटक	०	५	५,०००	
१.३.२ कृषि, जडिबुटी र पशुपंक्षीजन्य उपजको प्रशोधन उद्योग स्थापना	संख्या	०	५	२५,०००	
१.३.३ कोशेली घरको स्थापना	संख्या	०	४	१,०००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
उद्योग र व्यापारको जम्मा				३१,०००	
१.५ श्रम र रोजगारी					
१.४.३ विप्रेषण पुँजी परिचालन कार्यक्रम	जना	०	३००	२,०००	
१.४.४ कृषि, पशुपालन, उद्योग, पर्यटन, निर्माण व्यवसाय विकास कार्यक्रम	जना	०	२००	२,०००	
१.४.५ उपयुक्त प्रविधि हस्तान्तरण तथा बजारीकरण	जना	०	३००	३,०००	
१.४.६ उद्योग स्थापना र रोजगारी सृजना	जना	५०००	२५०००	१,०००	आइ एल ओ र श्रम मन्त्रालयसंग मिलर कार्य गर्ने
श्रम र रोजगारीको जम्मा				**८,०००**	
१.५ पर्यटन विकास					
१.५.१ मनोरञ्जन पार्क तथा पिकनिक क्षेत्र निर्माण(विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	०	२	२,०००	विन्दवासिनी गुठी को ८ विगाहा जग्गामा, बौगि खोला
१.५.२ पर्यटन प्रर्वद्धन कार्यक्रम	पटक	१	५	१,०००	खाना महोत्सव, आन्तरीक पर्यटक प्रवर्द्धनात्मक, सास्कृतिक, फोटो प्रदर्शनी
१.५.३ सांस्कृतिक संग्रालय (Cultural Museum)	संख्या	०	१	५,०००	विभिन्न समुदायको संस्कृति झल्कने
१.५.४ खुल्ला चिडियाखाना (सम्भाव्यता अध्ययन)	संख्या	०	१	२,०००	ऐलानी पर्त्ती जग्गा एकिन गरी

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
१.५.५ वाटर पार्क, बाल उद्यान पार्क, फन पार्क मनोरञ्जनात्मक स्थल	संख्या	०	३२	१०,०००	हरेक वडामा कम्तीमा १ बाल उद्यान हुने गरी
१.५.६ मनोरम पोखरी निर्माण(विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	०	१	२,०००	तिलाबे नदीमा ड्याम निर्माण गरी मनोरम तलाउ बनाउने
१.५.७ पर्यटकीय क्षेत्र निमार्णमा सयोजन र सहयोग कार्यक्रम	संख्या	०	१	१०,०००	रामभौरी भाठा
पर्यटन विकासको जम्मा				**३२,०००**	
१.६ बैंक, सहकारी तथा वित्तीय सेवा					
१.६.१ जैविक उत्पादन, प्रसोधन र बजारीकरणका लागि सहकारी विकास कार्यक्रम	वटा	१	५	५,०००	
१.६.२ सहकारी संस्थाको मासिक प्रगतिको अभिलेख	वटा	९०	१८३	१००	
बैक तथा सहकारी तथा वित्तिय सेवाको जम्मा				**५,१००**	
आर्थिक विकास को कुल जम्मा				**२३७,३९६**	
२. सामाजिक विकास					
२.१ शिक्षा तथा सीप विकास					
२.१.१ बीरगंज विश्वविद्यालय संचालन	संख्या	०	१	४०,०००	ठाकुराम बहुमुखी क्याम्पसलाई विकास गर्ने वा ग्रामिण क्षेत्रमा लैजाने

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
२.१.२ इन्जिनियरिङ्ग कलेजको स्थापना	संख्या	०	१	४०,०००	बीरगंज
२.१.३ विद्यालयमा व्यवहारिक कृषि अभ्यास कार्यक्रम	संख्या	८६	१००	२,५००	मा.वि. र आधारभूत विद्यालयमा
२.१.४ प्राविधिक शिक्षालय स्थापना	सख्या	३	६	३०,०००	
२.१.५ शिक्षण अस्पताल स्थापना	संख्या	०	१	५०,०००	
२.१.६ व्यावसायिक तालिम संचालन	संख्या	०	१	५०,०००	
२.१.७ सूचना प्रविधि विस्तार कार्यक्रम	विद्यालय संख्या	१८	३२	४०,०००	विद्युतिय उपकरण (सी.सी.क्यामरा, ई.हाजिरी, मनिटर आदी) जडान ।
२.१.८ महानगरीय तालिम केन्द्र स्थापना	संख्या	०	१	२०,०००	साविक जिल्ला शिक्षा कार्यालयको तालिम भवन
२.१.९ परीक्षा सञ्चालनकालागि मेघा हलको स्थापना	संख्या	०	१	५०,०००	
२.१.१० इ लाइब्रेरी सञ्चालन	संख्या	०	१	२५,०००	
२.१.११ अपाङ्ग मैत्री विद्यालय भवन	संख्या	६	१८	१२६,०००	४ कोठे भवन निर्माण
२.१.१२ वडा साक्षरता कार्यक्रम	कोटा	३२	१६०	७,०००	
२.१.१३ विज्ञान प्रयोगशाला भएका विद्यालय	संख्या	१८	२०	१,६००	
२.१.१४ निशुल्क स्यानीटरी प्याडको व्यवस्था तथा (Menstruaration Hygiene Training)	पटक	३०	३५	२००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
२.१.१५ विद्यालयहरूमा सि.सि.टि.भी जडान	संख्या	८	२०	४,०००	
२.१.१६ स्मार्ट क्लासबाट कक्षा संचालन	संख्या	०	५	२,०००	मातृभाषा सहित अंगैजी, नेपाली भाषामा शव्य दृश्यात्मक अध्यापन गराउने
२.१.१७ विद्युतीय हाजीरी कार्यान्वयन	संख्या	१८	२०	१५०	
२.१.१८ बालविकासका शिक्षिकाकालागि क्षमता विकास कार्यक्रम	पटक	०	७	४००	
२.१.१९ अभिभावक शिक्षा कक्षा सञ्चालन	पटक	०	४	२००	
२.१.२० लैङ्गिक मैत्री शौचालयको व्यवस्थापन	संख्या	०	९०	१८०	
२.१.२१ बालविकास केन्द्रको स्तरोन्नती	संख्या	३०	१३०	२०,०००	
२.१.२२ आधारभूत विद्यालय विषयगत शिक्षक तालिम	पटक	१	२	१,४००	७०० शिक्षक
२.१.२२ उत्कृष्ट र न्यून नतिजा ल्याउने विद्यालय बीचमा अन्तरक्रिया	संख्या	०	२५	२००	
२.१.२३ PTA / SMC का पदाधिकारीलाई अन्तरक्रिया	संख्या	०	१००	२००	
२.१.२४ वडाध्यक्ष, प्रधानाध्यापक अन्तरक्रिया कार्यक्रम	पटक	०	१०	१०००	
२.१.२५ साक्षर महानगर घोषणा कार्यक्रम	पटक	०	१	१०००	
२.१.२६ पोलिटेक्निकल इन्टिच्यूट स्थापना	संख्या	१	२	५,०००	सिभिल इन्जिनियरिंग
२.१.२७ कक्षा कोठा बसाई व्यवस्थापन	पटक	०	५	१,०००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
शिक्षा तथा सीप विकासको जम्मा				**५१९,०३०**	
२.२ स्वास्थ्य तथा पोषण					
२.२.१ नर्सिङ्ग पारामेडिकल इन्स्टिच्युट सञ्चालन	संख्या	७	१०	१,२००	
२.२.२ सुरक्षित मातृत्व (प्रोटोकल अनुसार चौथो पटक)	प्रतिशत	९.३	८०	१,३००	
२.२.३ पूर्ण खोप कार्यक्रम	प्रतिशत	८१.३	९८	१३,५००	केन्द्र स्थापना, सचेतना र दिगोपना सम्बन्धी कियाकलाप
२.२.४ सुत्केरी महिलालाई निशुल्क ब्लड उपलब्ध गर्ने	जना	०	५००	५००	
२.२.५ मोतिया विन्दु शल्याक्रियामा सहयोग	जना	०	१०००	२,०००	
२.२.६ जेष्ठ नागरिक स्वास्थ्य सेवामा सहयोग	जना	०	१०००	२,०००	
२.२.७ स्वास्थ्य चौकीहरूको स्तरोन्नती गर्ने	निरन्तर	०	१२	२००,०००	
२.२.८ सुनौला हजार दिन कार्यक्रमको निरन्तरता	वडा	३२	तज/ज□/	५०,०००	
२.२.९ कुपोषणको अवस्था न्यूनीकरण	प्रतिशत	८	३	३३,०००	
२.२.१० कडा कुपोषणको व्यवस्थापन केन्द्र (इत्म्र)	संख्या	३	५	५,०००	सोलखपुर, हरपतगंज, विन्दवासीनी, भवानीपुर
२.२.११ प्रजनन स्वास्थ्य (परिवार नियोजनका साधन प्रयोग गर्ने)	प्रतिशत	७.३	३५	२,५००	
२.२.१२ पूर्ण स्तनपान	प्रतिशत	१५.५	८०	२,०००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
२.२.१३ सरुवा रोग (क्षयरोग तथा कुष्ट रोगी पत्ता लगाउने)	प्रतिशत	१५	४०	३,०००	
२.२.१४ महामारी रोगको व्यवस्थापन	पटक	०	१५	२,५००	
२.२.१५ घुम्ती स्वास्थ्य सेवा		४	२५	५,०००	निरन्तर
२.२.१६ स्वास्थ्य सेवा विस्तार कार्यक्रम	सेवा संख्या	२	५	२,०००	ल्याव सेवा सहितको स्वास्थ्य सेवा,
२.२.१७ वर्थिङ्ग सेन्टर विस्तार	संख्या	१	५	२,०००	निरन्तर
२.२.१८ एम्बुलेन्स सेवा सञ्चालन	संख्या	१	१०	१५,०००	
२.२.१९ वास्थ्य संस्थाको भवन (मापदण्ड अनुसार ६, जिर्ण ९)	संख्या	६	१५	२०,०००	
२.२.२० नसर्ने रोगहरूको सचेतना तथा पहिचान कार्यक्रम	वटा	०	३२	५,०००	वडास्तरमा
२.२.२१ स्वास्थ्यसंग सम्बन्धित दिवस	पटक	०	१०	१,०००	
२.२.२२ विद्यायल स्वास्थ्य शिक्षा कार्यक्रम	संख्या	०	२५०	२,५००	
२.२.२३ स्वास्थ्यसंग सम्बन्धित सूचना सामग्रीको उत्पादन तथा वितरण	पटक	०	५	२,५००	
२.२.२४ स्थानीय सञ्चार माध्यमबाट स्वास्थ्य सूचना प्रसारण	पटक	०	५	२,५००	
२.२.२५ स्वास्थ्य संस्थामा अनलाइन डाटा प्रविष्ट, रिपोटिंग, तथा तथ्याङ्क २.२.२६ व्यवस्थापन कम्प्युटर सफ्टवेयर तालिम	वटा	०	३०	५,०००	
२.२.२७ कडा कुपोषितको लागि पुनर्स्थापनाको सहयोग	जना	०	३००	३,०००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
२.२.२८ वडास्तरीय स्वास्थ्य परीक्षण(घर घरमा)	वडा	०	३२	१०,०००	
स्वास्थ्य तथा पोषणको जम्मा				**३९४,०००**	
२.३ खानेपानी तथा सरसफाई					
२.३.१ ढल व्यवस्थापन तथा सरसफाई	कि.मी.	४५	११०	७,७००	रामवन कुना टोल, दश विगाह जोड्ने नदीमा (निर्मित नाला सरसफाई समेत)
२.३.२ स्वस्थ घर कार्यक्रम	संख्या	०	५	२,०००	
२.३.३ खानेपानी सुविधा विस्तार कार्यक्रम	प्रतिशत	९३	९९	१०,०००	
२.३.४ खानेपानी पाइप विस्तार	कि.मी.	०	१००	६,०००	
२.३.५ सामुदायिक विद्यालयहरूमा शुद्ध खानेपानीको व्यवस्था गर्ने	संख्या	५४	१००	७,२००	विभिन्न सामुदायिक विद्यालय हरूमा
२.३.६ फोहरमैला व्यवस्थापन प्लान्ट(विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	०	१	२,०००	फोहोर मैलाबाट मल उत्पादन गर्ने
२.३.७ सार्वजनिक शौचालय निर्माण	संख्या	११	५०	३,०००	
२.३.८ खानेपानीको मेघा प्रोजेक्ट सञ्चालन(विस्तृत परियोजना अध्ययन प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	०	१	२,०००	
खानेपानी तथा सरसफाईको जम्मा				**३९,९००**	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
२.४ लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण					
२.४.१ अपाङ्गअपाङ्गता भएका बालबालिकाहरूकालागि आवासीय सुविधा सहितको केन्द्र निर्माण	संख्या	०	१	५,०००	
२.४.१ लागु पदार्थ दुर्व्यसन विरुद्ध जनचेतनामूलक कार्यक्रम सञ्चालन	पटक	१	३२	३,२००	वडा स्तरीय कार्यक्रम गर्न प्रत्येक वर्ष
२.४.२ सामाजिक कुरीति र विभेद विरुद्ध जनचेतनामूलक कार्यक्रम	पटक	२	६४	१६,०००	वडा स्तरीय कार्यक्रम गर्न
२.४.३ लक्षित वर्ग स्वरोजगार कार्यक्रम	जना	२	५००	२५,०००	
२.४.४ लक्षित वर्ग प्रवर्द्धन कार्यक्रम	संख्या	१	५०	४५०	
२.४.५ बालविबाह नियन्त्रण कार्यक्रम	वडा	१	३२	१०,०००	वडा स्तरीय कार्यक्रम गर्न
२.४.६ भेदभाव, शोषण, दुव्यवहार र हिंसा नियन्त्रण कार्यक्रम	पटक	१	३२	२५,०००	वडा स्तरीय कार्यक्रम गर्ने
२.४.७ वृद्ध वृद्धा आश्रय स्थल निर्माण	संख्या	०	१	५,०००	विन्दवासिनी
२.४.८ विद्यलय विभुख किशोरीहरूको बहु आयामिक विकास प्रर्वद्धन	संख्या	०	१००	५,०००	तालिम, परामर्श, शैक्षिक एवं स्वास्थ्य उपचार सहयोग
२.४.९ बाल मैत्री नगर प्रर्वद्धन कार्यक्रम	वडा	०	३२	३२०,०००	
२.४.१० लैङ्गिक हिंसा निवारण कोष	रकम	०		२०,०००	
२.४.११ बाल संरक्षण कोष स्थापना	रकम	०	१	१०,०००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
२.४.१२ बाल पुनर्स्थापना केन्द्र निर्माण तथा परिचालन	पटक			१०,०००	
२.४.१३ बाल श्रम विरुद्धका अभियान संचालन	पटक			२०,०००	
लैङ्गिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणको जम्मा				**४७४,६५०**	
२.५ युवा तथा खेलकुद					
२.५.१ युवा उद्यमशीलता तथा सीप विकास कार्यक्रम	जना	०	५	१,५००	
२.५.२ युवा क्लब गठन तथा तालिम	संख्या	०	३	५००	
२.५.३ खेलकुद विकास कार्यक्रम	पटक	१	७	१,३६५	खेलकुद प्रोत्साहनका लागि विद्यालय स्तरमा कार्यक्रम
२.५.४ खेल मैदान निर्माण	संख्या	१	४	१५०,०००	३ खेल मैदान लगायत निर्माण
युवा तथा खेलकदको जम्मा				**१५३,३६५**	
२.६ कला तथा साहित्य					
२.६.१ भोजपुरी साहित्य प्रतिष्ठान स्थापना	संख्या	०	१	३,०००	
२.६.२ भोजपुरी भाषा साहित्य कला प्रवर्द्धन	पटक	१	५	१,०००	
२.६.३ स्थानीय बाजा गाजा संरक्षण तथा प्रवर्द्धन	संख्या	०	१	४००	
कला तथा साहित्यको जम्मा				**४,४००**	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
सामाजिक विकास कूल जम्मा				**१,५८५,३४५**	
३ पूर्वाधार विकास					
३.१ सडक तथा यातायात					
३.१.१ कालोपत्रे सडक	कि.मी.	९९	१२०	२३,८००,०००	१२० कि.मी. थप्ने
३.१.२ ग्राभेल सडक	कि.मी.	१२०	१९६	१,०००,०००	
३.१.३ पक्की सडक (ढलान)	कि.मी.	१०	६०	१,८००,०००	
३.१.४ कच्ची सडक	कि.मी	१९५	१०	५०,०००	
३.१.५ झोलुङ्गे पुल निर्माण	संख्या	५	१०	१५,०००	
३.१.६ पक्की पुल	संख्या	१०	१०	१५०,०००	
३.१.७ कल्भर्ट ट्रस	संख्या	०	१५	६,०००	
३.१.८ नियमित मर्मत संभार गरिने सडक	कि..मी.	०	५०	४,०००	
३.१.८ चक्रपथ निर्माण (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	कि..मी.	०	५०	२,०००	
सडक तथा यातायातको जम्मा				**२६,८२७,०००**	
३.२ आवास, भवन तथा शहरी विकास					
३.२.१ सार्वजनिक शौचालयको निर्माण	संख्या	११	५०	५०,०००	थप २० वटा प्रत्येक वर्ष

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
३.२.२ औद्योगिक क्षेत्र स्थापना(विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	०	१	२,०००	वडा नं ३१ इस्लामपुरमा गुठीको नाउँमा रहेको जग्गामा बेल्वा, राम वन
३.२.३ बीरगंज पथलैया औद्योगिक करिडोर निर्माण(विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	कि.मी	०	२५	२,०००	अन्तर स्थानीय तह समन्वय गर्ने
३.२.४ ट्रान्सपोर्ट नगर निर्माण(विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	०	१	२,०००	परवानीपुर २१ नं. वडा धम्म तराई को पछाडी)
३.२.५ अतिविपन्न गरीब र दलित समुदायको लागि आवास निर्माण (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	स्थान	१	११	२,०००	बेल्वा (मुशहर बस्ती),
३.२.६ बजार व्यवस्थापन (कृषि बजार)	संख्या	२	४	२००,०००	(मिना बजार, वित्र्ता), मुर्ली, नगवा, आलौ भैसी बजार
३.२.७ राष्ट्रिय स्तरको नगर सभाहल (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	१	३	२,०००	बीरगंज सभाहल त्यधल ज्र्वा, रातो बंगला भएको स्थानमा, मेघाहल त्रिजुद्ध
३.२.८ व्यापारिक तथा कृषि प्रर्दशनी केन्द्र	संख्या	०	२	१०,०००	२१ नं. वडा परवानीपुर, ल्बतष्यलबा त्चबमष्लन ऋभलतभच
३.२.९ व्यापारीक कम्लेक्स निर्माण	संख्या	१	१	५०,०००	बीरगंज कारागारको भएको स्थानमा
३.२.१० सिर्सिया करिडोर निर्माण(विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	०	१	२,०००	ट्रान्सपोर्ट करिडोर बनाउने

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
३.२.११ नगर क्षेत्रमा जग्गा विकास कार्यक्रम(ीबलम एर्गाष्लिन)	संख्या	०	१	४००,०००	
३.२.१२ वडा कार्यालय भवन (मापदण्ड अनुसार)	संख्या	२	३२	४८०,०००	
३.२.१३ महानगर क्षेत्रका महत्वपूर्ण स्थानहरूमा सि.सि.टि.भि.जडान	स्थान	१००	१०००	५०,०००	
३.२.१४ सम्मेलन केन्द्र निर्माण(बजार व्यवस्थापन (कृषि बजार)	स्थान	०	१	०	म्एच निर्माण भएको
३.२.१५ सार्वजनिक भवनलाई अपाङ्गमैत्री बनाउने	स्थान	१५	५०	५०,०००	
३.२.१६ विपद् व्यवस्थापन भवन निर्माण	स्थान	०	५	१,२००,०००	
३.२.१७ स्मार्ट सीटी निर्माण (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	स्थान	०	१	२,०००	
३.२.१९ यातायत व्यवस्थापन	वटा	०	१	३०,०००	सूचनाबोर्ड, ट्राफिक लाइट
३.२.२० आकासे पुल निर्माण	स्थान	०	१०	८०,०००	
३.२.२१ भ्युटावर निर्माण (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	स्थान	०	१	२,०००	आठविगाहा
३.२.२२ बि पी पार्क निर्माण (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	स्थान	०	१	२,०००	
३.२.२३ कोल्ड स्टोर/रष्टिक स्टोर/सेलार स्टोर	संख्या	०	२	२०,०००	
३.२.२५ ब्यापारिक प्रर्दशनी क्षेत्र	स्थान	०	१	१००,०००	
३.२.२६ व्यापारिक केन्द्र निर्माण	स्थान	०	१	१५०,०००	पुरानो वस पार्क
३.२.२७ औद्योगिक वाटर ट्रिटमेन्ट प्लाण्ट	स्थान	०	१	५००,०००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
३.२.२८ पशु बधशाला निर्माण	स्थान	६४	१००	१०,०००	प्रतेक टोलमा
३.२.२९ सार्वजनिक भवन निर्माण	स्थान	०	१	१०,०००	
३.२.३० प्रशासनिक सेवा केन्द्र	स्थान	०	१	७५०,०००	
आवास, भवन तथा शहरी विकासको जम्मा				**४,१५८,०००**	
३.३ विद्युत तथा उर्जा					
३.३.१ प्रत्येक टोल तथा सडकमा सौर्य बत्तीको व्यवस्था गर्ने	संख्या	७०२	७०२	५,०००	मर्मत मात्र गर्ने नया नथप्ने
३.३.२ उज्यालो बीरगंज कार्यक्रम (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	०	१४०००	२,०००	१४००० विद्युतीय पोलमा
विद्युत तथा उर्जाको जम्मा				**७,०००**	
३.४ सूचना तथा संचार					
३.४.१ फ्री वाइफाई क्षेत्र निर्धारण	संख्या	१०	२०	१२,०००	महानगरको समग्र क्षेत्र
३.४.२ एफ.एम.रेडियो सञ्चालन	संख्या	०	१	१०,०००	महानगरमा निजी एम.रेडियोहरू सञ्चालन
३.४.३ महानगर विकास वुलेटिन प्रकाशन	संख्या	०	२	१०,०००	
३.४.४ जनप्रतिनिधि सेवाग्राही संवाद कार्यक्रम	संख्या	०	५	२,५००	
सूचना तथा संचारको जम्मा				**३४,५००**	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
पूर्वाधार विकास कूल जम्मा				**३१,०२६,५००**	
४ वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थापन					
४.१ वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन					
४.१.१ वन वाटिका निर्माण (बाल उद्यान)	संख्या	१	४	१,५००	२७ नं वडामा
४.१.२ वृक्षारोपण कार्यक्रम	हेक्टर	१	२	५०,०००	महानगरको विभिन्न स्थानमा २ लाख विरुवा रोप्ने
४.१.३ हरियाली प्रर्वद्धन कार्यक्रम	पटक	१	५	२,५००	
४.१.४ प्राकृतिक चिडियाखाना निर्माण(विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	संख्या	०	१	२,०००	वडा नं ३१ र ३२ मिलन चोकदेखि उत्तरतर्फ
४.१.५ सडकको दुवै किनारामा वृक्षारोपण	कि..मी.	५	२५	५,०००	
वैज्ञानिक वन व्यवस्थापनको जम्मा				**६१,०००**	
४.२ वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिर्वतन अनुकूलन					
४.२.१ कुहिने नकुहिने फोहोर व्यवस्थापनका लागि प्लाष्टिक डस्टबिन वितरण	संख्या	१२०००	२४०००	४८,०००	प्रत्येक घरधुरीमा वितरण गरिने
४.२.२ फोहरको स्रोतमै वर्गीकरण गर्ने तालिम	पटक	०	३२	१,७००	
४.२.३ मनोरञ्जन, उद्यान, पार्क र हरित क्षेत्र	हेक्टर	०	३	४०,०००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
४.२.४ विद्युतीय शवदाहस्थल निर्माण	स्थान	०	१	७,०००	रानीघाट
४.२.५ वातावरणमैत्री स्थानीय शासन कार्यक्रम	संख्या	०	१	१,५००	सबै वडा(3R- Reduce, Reuse, Recycle) अवधारणाबारे जनजागरण अभियान, कार्बन व्यापारबाट महानगरपालिकालाई लाभान्वित बनाउने)
४.२.६ अस्पतालजन्य फोहोरमैला प्रशोधन केन्द्र स्थापना	संख्या	०	१	१००,०००	ल्याण्डफिल्ड साइटको हाता भित्र
४.२.७ सार्वजनिक जग्गाको संरक्षण(ऐलानी प्रति)		०		५०,०००	१०० विगाह जमिन का संरक्षण गरी १ लाख ९ हजार विक्षारोपण गर्ने
४.२.८ खुल्ला पार्क निमाण तथा खुल्ला क्षेत्र घोषणा	संख्या	०	६	३५०,०००	वि.पी उद्यान, बाल उद्यान, लक्ष्मनिया पार्क, आदर्शनगर रंगशाला, अमौनी फिल्ड, विन्दवासिनी ८ विगाहा जमिनमा
४.२.९ टोल सरसफाइ तथा वातावरण संरक्षण कार्यक्रम	संख्या	०	१	५००	सामुदायिक नेतृत्वमा
वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवतन अनुकूलनको जम्मा				**५९८,७००**	
४.३ विपद् जोखिम व्यवस्थापन					
४.३.१ दमकल खरीद	थान	४	२०	१५०,०००	२ केमिकल दमकल, १३ तल्ला सम्म पानी पुग्ने दमकल २ थान, अन्य

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
४.३.२ विपद् व्यवस्थापन सामाग्री सेट	पटक	०	५	२०,०००	प्रत्येक वडा कार्यालय तथा महानगरपालिकामा
४.३.३ विपद् व्यवस्थापन आकस्मीक कोषको स्थापना	वडा	३२	३२	१६,०००	३२ वटै वडामा
४.३.४ विपद् जोखिम व्यवस्थापन समिति तथा कार्यदलहरू गठन	वडा	०	३२	१६०	सबै वडाहरूमा
४.३.५ आपत्कालीन उद्दार सामग्री भण्डारण र अद्यावधिकरणको व्यवस्था	स्थान	१	५	१०,०००	ड्राईपोर्ट,(ICP) , नगवा, परवानीपुर, बेलवा, आदर्शनगर
४.३.६ सामुदायिक आश्रयस्थल तथा सम्बन्धित पूर्वाधार निर्माण	स्थान	०	६४	७०,०००	३२ वटै वडामा आवश्यक स्थानमा
४.३.७ समिति तथा कार्यदलहरूलाई तालिम, कृत्रिम अभ्यास लगायत क्षमता अभिवृद्धिका कार्यक्रम	पटक	०	१०	२,३००	सबै वडा
४.३.८ तलिम संचालन केन्द्र (च्भकयगचअभ त्चबष्लष्लन ऋभलतचभ)	संख्या	०	१	३,१००	महानगरपालिका
४.३.९ विपद् व्यवस्थापन सम्बन्धी तालिमहरू	संख्या	०	१०	२,०००	
विपद् जोखिम व्यवस्थपनको जम्मा				**२७३,५६०**	
४.४ भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन					
४.४.१ नदि तटबन्धन निर्माण एवं संरक्षण (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	कि.मी.	०	१२	२,०००	तिलाबे तटबन्धन ३ कि.मि. १९ नं २६ न १७ नं सिर्सिया तटबन्धन ३ कि.मी (दुवै साईड) क्याम्पसको पछाडिदेखि छपकैया पुल सम्म भेडाहा तटबन्धनः बगहिमा २ कि.मि. सिंगाहा तटबन्धनः सवदाह

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
					स्थल १५ नं वडा देखि दक्षिण तर्फ २ कि.मि. एक तर्फी
४.४.१ सिर्सिया करिडोर संरक्षण (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	कि.मी.	०	**३८**	२,०००	रामराजा पुल देखि हुलाकी सडक सम्म २ कि.मि.(दुवै साईड) नेपाल भारत अन्तर्राष्ट्रिय सीमाना देखि रामवन सम्म सिर्सिया करिडोर निर्माण
४.४.२ पोखरी संरक्षण कार्यक्रम	संख्या	५	**३०**	२०,०००	विभिन्न वडा तथा नगरमा रहेका ऐतिहासिक पोखरीहरूको संरक्षण
४.४.३ सामुदायिक नर्सरी निर्माण	संख्या	०	१	२,१००	५ लाख विरुवा उत्पादन (परवनीपुर विपश्यना ध्यान केन्द्र)
४.४.४ सार्वजनिक पूर्वाधार संरक्षण कार्यक्रम	कि.मी.	०	५	२,५००	(विद्यालय, स्वास्थ्य चौकी, महानगरपालिका तथा वडा कार्यालयहरू, सामुदायिक भवन तथा अन्य सरकारी कार्यालय भवनहरू)
४.४.५ नदी व्यवस्थापन तथा नहर निर्माण	संख्या	०	१	४,०००	राप्ती नदीको पानीलाई तिलाबे नदीमा नहर बनाई ल्याउने (म्एच तयार गर्ने)
४.४.६ नदि तटबन्धन निर्माण एवं संरक्षण (विस्तृत परियोजना प्रतिवेदन तयारी)	कि.मी.	०	२०	२,०००	भेडाहा खोलामा तटबन्धन गरी दुवै तर्फ २२ फिटको फराकिलो

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
					बनाउने
४.४.७ पोखरी शौन्दर्यीकरण	संख्या	१	२	५००	माइधिया पोखरी
भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापनको जम्मा				**३५,१००**	
वन, वातावरण तथा विपद् व्यवस्थपन कुल जम्मा				**९६८,३६०**	
५ संस्थागत विकास तथा सुशासन					
५.१ संगठन विकास					
५.१.१ बाल तथा अपाङ्गमैत्री पक्की भवन	संख्या	३	९	२९,०००	
५.१.२ सुविधायुक्त वडा कार्यालय स्थापना	संख्या	१०	३२	४८०,०००	सबै वढा कार्यालयहरू
५.१.३ सहायता कक्षको स्थापना	संख्या	०	१	१००	महानगरपालिका भित्र
५.१.४ जनप्रतिनिधिहरूको क्षमता विकास	पटक	१	५	२,५००	सबै जनप्रतिनिधिहरूको लागि
५.१.५ कर्मचारीहरूको क्षमता विकास	पटक	१	५	२,५००	कर्मचारीहरूको लागि
५.१.६ अवलोकन भ्रमण (जनप्रतिनिधि र कर्मचारी)	पटक	१	५	४,०००	जनप्रतिनिधिहरू र कर्मचारीको संयुक्त
५.१.७ वार्षिक रुपमा कर्मचारीहरूको Peer Evaluation (कार्यविधि निर्माण र मूल्यांकन)	पटक	१	५	१,०००	विभिन्न तहमा कार्यरत कर्मचारीहरूको समूहगत मूल्यांकन

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
५.१.८ उत्कृष्ट कर्मचारीलाई पुरस्कृत	पटक	१	५	२५०	वार्षिक रुपमा तीन तहका कर्मचारीहरू मध्ये एक एक जना
५.१.९ स्तनपान कक्ष र बच्चा स्याहार क्षेत्र स्थापना	वटा	०	१	६००	महानगरपालिका परिसर
५.१.१० सेवाग्राहीको लागि सुविधा (खानेपानी, वाईफाई, प्रतिक्षालय, शौचालय, टोकन प्रणाली)	पटक	०	१	२,५००	महानगरपालिका परिसर
संगठन विकासको जम्मा				**५२२,४५०**	
५.२ संस्थागत विकास					
५.२.१ संगठन विकास सर्भेक्षण	पटक	०	२	१,१००	महानगर र वडा कार्यालयमा कार्यरत कर्मचारीहरूबीच
५.२.२ क्षमता विकास योजना **तर्जु**मा तथा कार्यक्रम संचालन	पटक	०	३	२,०००	जनप्रतिनिधि, संस्थागत
५.२.३ महाशाखा शुदृढिकरण (जिम्मेवारी वाडँफाड, पदिय कार्यविवरण तयार, क्षमता विकास, महाशाखागत Citizen Charter को व्यवस्था)	पटक	०	२	५००	सबै महाशाखाहरूमा
५.२.४ ICT मा आधारित तथ्याङ्क तथा अभिलेख शाखा स्थापना	वटा	०	१	१०,०००	महानगरपालिकाको कार्यालयमा
५.२.५ मध्यकालिन खर्च संरचना निर्माण	वटा	०	५	१,०००	महानगर स्तरीय
५.२.६ स्थानीय संघ संस्थाहरूको विकास (क्षमता विकास र पूर्वाधारमा सहयोग)	वटा	०	५	१०,०००	महानगर क्षेत्रमा क्रियाशिल संस्थाहरू
५.२.७ न्क्ष्क दबकभम च्भखभलगभ क्थकतभ्फ स्थापना	संख्या	०	१	५,०००	

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
५.२.८ अपाङ्ग मैत्री कार्यालय सुधार	पटक	०	१	१,०००	महानगरपालिका परिसर
संस्थागत विकासको जम्मा				**३०,६००**	
५.३ सुशासन					
५.३.१ सार्वजनिक सुनुवाई	पटक	२	१५	४,५००	महानगरपालिका स्तरीय
५.२.२ सार्वजनिक परीक्षण	पटक	नियमित		१,८००	नियमित
५.२.३ सामाजिक परीक्षण	पटक	१	५	२,५००	वार्षिक
५.२.४ वित्तिय व्यवस्थापन सुधार कार्यक्रम (राजश्व सुधार, खर्च व्यवस्थापन सुधार, करदाता शिक्षा)	पटक	नियमित	५	५,०००	
५.२.५ प्रगती समीक्षा	पटक	१	१०	१,५००	वर्षमा २ पटक
५.२.६ महानगर बुलेटन (इबुलेटिन, एफ.एम. र टिभी समेत)	पटक	०	१०	१,०००	अर्ध वार्षिक
५.२.७ नागरिक बडापत्र स्थापना	वडा	०	३२	७,५००	सम्पूर्ण वडाहरूमा
५.२.८ तेस्रो पक्षबाट अनुगमन	वटा	०	२५	५,०००	प्रत्येक वर्ष ५ वटा मुख्य परियोजनाहरूको
५.२.९ उत्कृष्ट करदाता सम्मान कार्यक्रम	पटक	०	५	२५०	वार्षिक रुपमा
५.२.१० गुनासो व्यवस्थापन सुदृढिकरण (कार्यविधि निर्माण, अभिलेख व्यवस्थापन)	पटक	०	१	२००	महानगरपालिका तह

विषय क्षेत्रगत प्रतिफल अनुसारका रणनीतिक कार्यक्रम तथा आयोजना	इकाई	योजनाको लक्ष्य		अनुमानित लागत (रु. हजार)	स्थानगत र कार्यक्रम विवरण
		आधार वर्ष (०७६/०७७)	कूल लक्ष्य (२०८१/८२)		
५.२.११ घर नम्बर प्रदान गर्ने	वडा	१६	३२	२,०००	वडा नं १७ देखि ३२ सम्म
शुसासनको जम्मा				**३१,२५०**	
५.३ विकास व्यवस्थापन					
५.३.१ भुउपयोग योजना तर्जुमा	वटा	०	१	२,०००	
५.३.२ विस्तृत परियोजना अध्ययन	वटा	०	१०	१०,०००	परियोजनाको आवश्यकता अनुसार
५.३.३ सडक गुरुयोजना तर्जुमा	वटा	०	१	१,५००	
विकास व्यवस्थापनको जम्मा				**१३,५००**	
संस्थागत विकास तथा सुशासन कूल जम्मा				**५९७,८००**	
कूल जम्मा				**३४,४१५,४०१**	

४.२ स्रोत अनुमान तथा बजेट प्रक्षेपण

आवधिक विकास योजना अनुसार विषय क्षेत्रगत ५ बर्षको बजेट प्रक्षेपण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ। जसमा ५ वर्षको कुल वजेट रु ४२ अर्व १२ करोड ७० लाख ९६ हजार अनुमान गरिएको छ। गत आ.व. २०७५।७६ को यथार्थ आय ३ अर्ब ३५ करोड २५ लाख ५१ हजार रहेको मा चालू आ.व. २०७६।७७ को अनुमानित आय रु. ६ अर्ब ७८ करोड ५ लाख ६९ हजार मात्र गरिएको छ। आ.व. २०७७।७८ मा प्रस्ताव गरिएको बजेट रु ६ अर्व ६३ करोड ८४ लाख २८ हजार अनुमान गरिएको छ। गत वर्षको यथार्थ, चालु आ.व.को अनुमानित र आ.व. २०७७।७८ को प्रस्तावित बजेटको आधारमा बजेटको वृद्धि दर अनुमान गरी आगामी ५ वर्षकालागि बजेट प्रक्षेपण गरिएको छ। कुल आन्तरिक आयको २० प्रतिशत लागत सहभागितामा कार्यक्रम सम्पन्न गर्ने गरी बजेट अनुमान गरिएको छ।

तालिका ४ : आवधिक योजनाको बजेट प्रक्षेपण

शिर्षकहरू	वार्षिक प्रक्षेपण (आर्थिक बर्ष अनुसार रकम (रु. हजारमा)							
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	कूल
जम्मा राजश्व	**३,१५२,५९२**	**४,२७७,२९९**	**३,४९८,३९२**	**३,८८८,२६७**	**४,३२९,७२६**	**४,८२७,९६३**	**५,३८९,६३७**	**२१,९३३,९८४**
आन्तरिक आय	**३५६,८७५**	**४८६,६००**	**५९७,५००**	**६५७,२५०**	**७२२,९७५**	**७९५,२७३**	**८७४,८००**	**३,६४७,७९७**
राजश्व बाँडफाँड	**२७९,९४९**	**३५८,८०४**	**३९२,६१५**	**४४६,८७७**	**५०९,५६४**	**५८२,१२१**	**६६६,२५३**	**२,५९७,४२९**
क) संघिय सरकार	१६२,५७८	२६७,४००	२११,२११	२३२,३३२	२५५,५६५	२८१,१२२	३०९,२३४	१,२८९,४६४
ख) प्रदेश सरकार	३७,३७१	३१,४०४	३१,४०४	३४,५४४	३७,९९९	४१,७९९	४५,९७९	१९१,७२५
ग) मालपोत रजिट्रेशन दस्तुर	८०,०००	६०,०००	१५०,०००	१८०,०००	२१६,०००	२५९,२००	३११,०४०	१,११६,२४०
संघिय सरकारबाट प्राप्त अनुदान	**९३३,०५९**	**१,१०६,१००**	**१,३९८,९००**	**१,५७६,३७०**	**१,७७७,२२४**	**२,००४,६४६**	**२,२६२,२६५**	**९,०१९,४०५**
वित्तिय समानीकरण अनुदान	४२१,७००	४४१,४००	४२८,८००	४७१,६८०	५१८,८४८	५७०,७३३	६२७,८०६	२,६१७,८६७
सर्शत अनुदान	५०८,८१९	६१२,३००	७५१,६००	८६४,३४०	९९३,९९१	१,१४३,०९०	१,३१४,५५३	५,०६७,५७४
विशेष अनुदान	–	२०,०००	१७८,०००	१९५,८००	२१५,३८०	२३६,९१८	२६०,६१०	१,०८६,७०८
समपुरक अनुदान	२,५४०	३२,४००	४०,५००	४४,५५०	४९,००५	५३,९०६	५९,२९६	२४७,२५७
प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान	**२७,८८९**	**४१,५७३**	**६४,६२०**	**७३,१६३**	**८२,८७२**	**९३,९१२**	**१०६,४६८**	**४२१,०३५**
वित्तियि समानीकरण अनुदान	७,७९९	११,५७३	११,६२०	१३,३६३	१५,३६७	१७,६७३	२०,३२३	७८,३४६
सर्शत अनुदान	२०,०९०	३०,०००	३०,०००	३४,५००	३९,६७५	४५,६२६	५२,४७०	२०२,२७१
विशेष अनुदान	–	–	१०,०००	११,०००	१२,१००	१३,३१०	१४,६४१	६१,०५१

शिर्षकहरू	वार्षिक प्रक्षेपण (आर्थिक बर्ष अनुसार रकम (रु. हजारमा)							
	२०७५/७६	२०७६/७७	२०७७/७८	२०७८/७९	२०७९/८०	२०८०/८१	२०८१/८२	कूल
समपुरक अनुदान	–	–	१३,०००	१४,३००	१५,७३०	१७,३०३	१९,०३३	७९,३६६
RUDP	४९०,९५४	१,५५२,७७६	९८९,८४१	१,०८८,८२५	१,१९७,७०८	१,३१७,४७८	१,४४९,२२६	६,०४३,०७८
STIUEIP	९६७,१८७	६५३,७३४	४५,८१०	४१,२२९	३७,१०६	३३,३९५	३०,०५६	१८७,५९७
सडक वोर्ड			**१०,०००**	**११,०००**	**१२,१००**	**१३,३१०**	**१४,६४१**	**६१,०५१**
जिसस			**५०,०००**	**५५,०००**	**६०,५००**	**६६,५५०**	**७३,२०५**	**३०५,२५५**
यूनिसेफ			**४,५००**	**४,९५०**	**५,४४५**	**५,९९०**	**६,५८८**	**२७,४७३**
ऋण प्राप्ति	**९६,६७९**	**७७,७१२**	**९,१०६**	**४,५५३**	**२,२७७**	**१,१३८**	**५६९**	**१७,६४३**

४.३ विषय क्षेत्र अनुसार प्रस्तावित बजेट

विषय क्षेत्रगत रुपमा वृहत कार्यशाला गोष्ठीको छलफल, प्रचलित अभ्यास, प्राविधिक विश्लेषण र प्रति इकाई लागतका आधारमा आवधिक विकास योजनामा ५ वर्षको कुल वजेट रु.४७ अर्व ४६ करोड २३ लाख ०१ हजार अनुमान गरिएको छ । यसर्थ आवधिक योजनाको प्राथमिकताका आधारमा प्रस्तावित क्रियाकलापहरूको कार्यान्वयनका लागि प्रभावकारी समन्वय एवं व्यवस्थापन गर्नुपर्ने देखिन्छ । आवधिक विकास योजनाअनुसार विषय क्षेत्रगत ५ बर्षको बजेट प्रक्षेपण देहाय अनुसार प्रस्तुत गरिएको छ ।

तालिका ५ : विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट

विषय क्षेत्र	कुल अनुमानित लागत (रु. हजार)	प्रतिशत
१. आर्थिक विकास	**२३७,३९६**	**०.६९**
प्रतिफल १.१ (कृषि विकास) जम्मा	१०७,६९६	०.३१
प्रतिफल १.२ (सिंचाई) जम्मा	१४,५००	०.०४
प्रतिफल १.३ (पशु विकास) जम्मा	३९,१००	०.११
प्रतिफल १.४ (उद्योग र व्यापार) जम्मा	३१,०००	०.०९
प्रतिफल १.५(श्रम, आय र रोजगारी) जम्मा	८,०००	०.०२
प्रतिफल १.६ (पर्यटन विकास) जम्मा	३२,०००	०.०९
प्रतिफल १.७ (सहकारी तथा वित्तीय सेवा) जम्मा	५१००	०.०१
२. सामाजिक विकास	**१५८५३४५**	**४.६१**
प्रतिफल २.१ (शिक्षा तथा सीप विकास) जम्मा	५१९०३०	१.५१
प्रतिफल २.२ (स्वास्थ्य तथा पोषण) जम्मा	३९४०००	१.१४
प्रतिफल २.३ (खानेपानी तथा सरसफाई) जम्मा	३९९००	०.१२
प्रतिफल २.४ (लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरण) जम्मा	४७४६५०	१.३८
प्रतिफल २.५ (युवा तथा खेलकुद) जम्मा	१५३३६५	०.४५
प्रतिफल २.६ (कला तथा संस्कृति	४४००	०.०१
३ पूर्वाधार विकास	**३१०२६५००**	**९०.१५**
प्रतिफल ३.१ (सडक तथा यातायात) जम्मा	२६,८२७,०००	७७.९५
प्रतिफल ३.२ आवास, भवन तथा शहरी विकासको जम्मा	४,१५८,०००	१२.०८
प्रतिफल ३.३ विद्युत तथा उर्जाको जम्मा	७,०००	०.०२
प्रतिफल ३.४ सूचना तथा संचारको जम्मा	३४,५००	०.१०
४.वन, वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन	**९६८३६०**	**२.८१**

प्रतिफल ४.१: (वैज्ञानिक वन व्यवस्थापन) जम्मा	६१,०००	**०.१८**
प्रतिफल ४.२: (वातावरण संरक्षण तथा जलवायु परिवर्तन अनुकूलन) जम्मा	५९८,७००	**१.७४**
प्रतिफल ४.३: (विपद् जोखिम व्यवस्थापन) जम्मा	२७३,५६०	**०.७९**
प्रतिफल ४.४ (भूसंरक्षण तथा जलाधार व्यवस्थापन) जम्मा	३५,१००	**०.१०**
५. सुशासन तथा संस्थागत विकास	**५९७८००**	**१.७४**
प्रतिफल ५.१ (संगठन विकास) जम्मा	५२२,४५०	**१.५२**
प्रतिफल ५.२ (संस्थागत विकास) जम्मा	३०,६००	**०.०९**
प्रतिफल ५.३ (सुशासन) जम्मा	३१,२५०	**०.०९**
प्रतिफल ५.४ (विकास व्यवस्थापन) जम्मा	१३,५००	**०.०४**
कुल बजेट	**घद्धद्धज्ञछद्धण्ज्ञ**	**ज्ञण्ण**

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन

आवधिक नगर विकास योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा संचालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिने छ। प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी नगर कार्यपालिकाको हुनेछ भने यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गर्नेछ । महानगरपालिकाको आवधिक विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहायअनुसार रहेको छ।

(क) नगरकार्यपालिका तथा विषयगत समिति
(ख) सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समिति
(ग) जिल्ला समन्वय समिति
(घ) विषयगत शाखा उपशाखा, परियोजना, संघ, संस्था
(ङ) नागरिक समाज संस्था तथा तेश्रो पक्ष

आवधिक नगर विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनका औजार तथा विधि देहायअनुसार रहनेछ।

(क) स्थलगत अनुगमन
(ख) कार्ययोजना (लक्ष्य) र प्रगति बीच तुलना
(ग) नागरिक अनुगमन
(घ) नतिजामा आधारित ढाँचा अनुसार वार्षिक समीक्षा
(ङ) नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक मध्यावधि समीक्षा
(च) नतिजामूलक ढाँचा अनुसार सहभागितामूलक अन्तिम समीक्षा (तेश्रो पक्षबाट मूल्याङ्कन)

आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनप्रक्रिया

आवधिक नगर विकास योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ढाँचामा उल्लेख भए अनुसार प्रतिवेदन तयार गरी समिक्षा तथा पृष्ठपोषण गर्नु पर्नेछ। आवधिक तथा वार्षिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको प्रक्रिया देहायअनुसार हुनु पर्नेछ।

तालिका ६ : आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनप्रक्रिया

के अनुगमन गर्ने ?	कसले अनुगमन गर्ने?	कहिले अनुगमन गर्ने?	कसरी अनुगमन गर्ने?
कार्यक्रम वा प्रक्रिया अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति, वडा समिति, सरकारी र गैसस, परियोजना	पटके, मासिक, चौमासिक र वार्षिक	▪ स्थलगत अनुगमन गर्ने ▪ चौमासिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने
प्रतिफल अनुगमन	नगर कार्यपालिका, सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति	चौमासिक, अर्धवार्षिक, वार्षिक र मध्यावधि	▪ स्थलगत अनुगमन गर्ने ▪ वार्षिक कार्ययोजनाको लक्ष्य र प्रगति विवरणको तुलना गर्ने ▪ नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने
असर तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	वार्षिक, मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	▪ सहभागितामूलक छलफल गर्ने ▪ नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने ▪ नमूना सर्वेक्षण गर्ने
प्रभाव तह अनुगमन	सुपरिवेक्षण तथा अनुगमन समिति र तेश्रो पक्ष	मध्यावधि र अन्तिम बर्ष	▪ नतिजामूलक अनुगमन खाका अनुसार नतिजा मापन गर्ने ▪ सहभागितामूलक छलफल गर्ने ▪ अध्ययन तथा सर्वेक्षण गर्ने

४.५ आवधिक योजनाको अनुगमन तथा मूल्यांकन प्रक्रिया

आवधिक योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा मुल्याङ्कन गर्दा सूचकमा आधार रेखा सूचनाको आधारमा पुष्ट्याईका आधारहरू सहित गर्नुपर्ने छ। अनुगमन गर्न आवश्यक पर्ने साधनहरू, समयावधी तथा जिम्मेवारी सहितको ढाँचा तलको तालिकामा दिइएको छ।

तालिका ७: आवधिक योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
लक्ष्य : औद्योगिक, व्यापारिक र समृद्ध बीरगंजको आधार तयार हुनेछ।	मानव विकास सूचकाङ्क (आवधिक योजना प्रदेश नं. २)	मान	०.५८३	०.६	०.६१	०.६२४	१	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ अध्ययन प्रतिवेदन ▪ मूल्याङ्कन प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ अन्तिम ▪ मध्यावधि	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ तेश्रो पक्ष
	प्रति व्यक्ति आय	अमेरीकी डलर	१०४७	११००	१३००	१५९५	१.१			
	गरिबीको रेखा मुनीको जनसंख्या	प्रतिशत	१८.७	१६	१२	११	१.२.१			
	बहुआयमिक गरिबीको दर	प्रतिशत	२८.६	२५	२०	१३	१.२.२.			
	बेरोजगारी	प्रतिशत	११.४	१०	५	३	८.६			
	औषत आयु	वर्ष	६९.७	७०	७१	७२	३			
	लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	मान	०.९३१	९४०	९५३	०.९६३	५.१			
	अपेक्षित आयु ४० वर्ष भन्दा कम	प्रतिशत	५.३	१०	१५	२०				
असर १ : औद्योगिक उत्पादन, रोजगारी र	उद्योग र व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार	प्रतिशत	९.६७	१०	१२	१५	८.६	▪ नगर वस्तुस्थिति	▪ अन्तिम	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
आयमा दिगो वृद्धि हुनेछ।	कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा रोजगार	जना	४३.३७	४४	४५	४६	८.६	विवरण ▪ अध्ययन प्रतिवेदन ▪ मूल्याङ्कन प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक	समिति ▪ विषयगत समिति ▪ कृषि, पशु, घरेलु तथा सहकारी शाखा ▪ तेश्रो पक्ष
	आर्थिक वृद्धिदर (औषत, प्रतिशत)	प्रतिशत	६.८	८	९.६	१०				
	आर्थिक रुपले सक्रिय जनसंख्या	प्रतिशत	$#=(!	४५	४८	५०				
	प्रति व्यक्ति आय	अमेरीकी डलर	१०४७	११००	१३००	१५९५				
	वैदेशिक रोजगारीमा गएका व्यक्ति	प्रतिशत	१.३४	१.२	१.१५	१				
	बेरोजगार जनसंख्या	प्रतिशत	११.४	९	८	६				
	उन्नत बिउ, जैविक मल, विषादी र आधुनिक कृषि प्रविधि प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३४.९१	३५	३६	४०	२.३			
	कुल आर्थिक क्रियाकलाप दर	प्रतिशत	४३.९१	४५	४७	४९				
प्रतिफल १.१: व्यावसायिक, अर्गानिक एवं प्रतिस्पर्धी कृषि उत्पादनमा वृद्धि भएको हुनेछ।	कृषि, वन र माछापालन सम्बन्धी कामदार	प्रतिशत	५७.४९	५८	६०	६२		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ अध्ययन प्रतिवेदन ▪ मूल्याङ्कन प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक	▪ विषयगत समिति ▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति
	व्यावसायिक कृषि फार्म	संख्या	५४	५७	६०	६५	२.४.१			
	सक्रिय व्यावसायिक कृषक समूह	संख्या	५४	५५	५८	६२	२.४.१			

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	सक्रिय व्यावसायिक कृषक समूहमा आवद्ध परिवार	संख्या	९५०	१२००	१२५०	१३००	२.४.१	▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ चौमासिक	▪ कृषि शाखा
	धानको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	३.१३	३.२	३.२५	४	२.४.१			
	मकैको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	३.७	३.८	३.९	४	२.४.१			
	गहुँको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	२.९	३	३.१	४	२.४.१			
	तेलहनको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	०.९२५	१	१.१	१.२	२.४.१			
	दलहनको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	१.३१	३.३५	३.८	३.४	२.४.१			
	कोल्ड स्टोर/रष्टिक स्टोर/सेलार स्टोर	संख्या	०	०	१	२	२.४.१			
	प्रवर्द्धित कृषि उपज संकलन तथा बजार केन्द्र	संख्या	०	०	१	२	२.४.१			
	कृषि संकलन केन्द्र	संख्या	०	०	१	२	२.४.१			
प्रतिफल १.२: खेतीयोग्य भूमिमा वर्षै भरी भरपर्दो एवं व्यवस्थित तवरले सिंचाई सुविधा पुगेको हुनेछ।	बाह्रै महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	प्रतिशत	८.११	९	१०	१२		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ विषयगत समिति ▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ सिंचाई कार्यालय वा ईकाईहरू
	सुचारु नयाँ प्रविधिमा आधारित सिंचाई आयोजना (पोखरी, ड्रिप, लिफ्ट आदि)	प्रतिशत	२३.१५	२५	२७	३०				
	सुचारु कूलो तथा नहर आयोजना	प्रतिशत	३४.२१	३५	३६	३७				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
प्रतिफल १.३ पशुजन्य वस्तुको उत्पादन औद्योगिक एवं व्यावसायिक स्तरमा भएको हुनेछ।	व्यावसायिक पशुपालन फर्म	संख्या	५४	६०	६५	७०	२.४.१	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ विषयगत समिति ▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ पशु विकास शाखा
	सक्रिय पशुपालन समूह	संख्या	५४	६०	६५	७०	२.४.१			
	चालु उद्योग	संख्या	१२८	१३०	१४०	१५०				
	उद्योग तथा व्यवसायमा संलग्न	संख्या	३२९१०	३३८१९	३३९५७	३४९८९				
	व्यावसायिक प्राविधिक सीपयुक्त दक्ष व्यक्ति	संख्या	६५८९	६५१०	६५५०	७००	२.४.१			
प्रतिफल १.४: सुन्दर, व्यवस्थित र आकर्षक पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास भएको हुनेछ।	व्यवस्थित पर्यटकीय स्थल	संख्या	६	७	१०	१२		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ विषयगत समिति ▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ सम्बन्धित शाखा
	व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	०	१	३	५				
	पर्यटकीय स्तरका होटेल तथा रिष्टुरेण्ट	संख्या	३५	३५	३७	४०				
	कृषि पर्यटन संचालन स्थान	संख्या	०	१	३	५				
	स्तरोन्नति गरिएका पर्यटकीय सम्पदा	संख्या	४	७	९	१३				
प्रतिफल १.५: सबै नगरवासीमा बैंक तथा वित्तिय सेवाको सहज पहुँच पुगेको हुनेछ।	व्यवस्थित पर्यटकीय स्थल	संख्या	६	७	१०	१२		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक	▪ विषयगत समिति ▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति
	व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	०	१	३	५				
	पर्यटकीय स्तरका होटेल तथा	संख्या	३५	३५	३७	४०				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	रेष्टुरेण्ट							प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ चौमासिक	▪ सहकारी र वित्तिय संस्था सम्बन्धित छाता संगठन
	कृषि पर्यटन संचालन स्थान	संख्या	०	१	३	५				
	स्तरोन्नति गरिएका पर्यटकीय सम्पदा	संख्या	४	७	९	१३				
	सहकारी संस्थाबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	१०.०७	१५	१८	२०	१.४.१			
	कृषि विकास बैंकबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	१२.९७	१५	१८	२०	१.४.१			
	वाणिज्य बैंकबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	२२.५३	२५	३०	३५	१.४.१			
	कृषक समूहबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	५.९८	६	८	१०				
	महिला समूहबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	१३.६५	१२	१०	८				
	मासिक अभिलेख राखिएको सहकारी संस्था	संख्या	९०	१५०	१८३	१८३				
	वार्षिक लेखा परीक्षण तथा साधारण सभाको प्रतिलिपीहरूको अभिलेख राखिएको सहकारी संस्थाहरू	वटा	७८	१५०	१८३	१८३				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	सेवा सुचारु वैक शाखा	संख्या	२९	२९	२९	२९				
	सेवा सुचारु सहकारी संख्या	संख्या	१७२	१७५	१८०	१८५				
असर २: स्वस्थ, आत्मनिर्भर र शिक्षित सुसंस्कृत जनशक्ति तयार हुनेछ।	सामाजिक सुरक्षाबाट लाभान्वित लक्षित वर्ग	संख्या	१२८४३	१२८६०	१२९००	१३०००		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ अन्तिम ▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ शिक्षा, स्वास्थ्य, महिला बालबालिका र सम्बन्धित अन्य शाखा ▪ तेश्रो पक्ष
	स्नातकोत्तर वा सो सरह	प्रतिशत	०.५१	१	२	३	४.३			
	स्नातक तह उतीर्ण जनसंख्या	प्रतिशत	२.३९	५	७.५	१०	४.३			
	माध्यमिक तह	प्रतिशत	६.५६	१०	१५	२०				
	प्रौढ निरक्षरता दर	प्रतिशत	८.२२	६	५	५				
	पुरुषहरूको विवाह गर्ने औषत उमेर	वर्ष	१९.५	२०	२२	२५				
	महिलाहरूको विवाह गर्ने औषत उमेर	वर्ष	१७.१	२०	२२	२३				
	बालबालिकाको आर्थिक क्रियाकलाप दर	प्रतिशत	४.५१	४	३	०				
	बाल मृत्यु दर (प्रति हजार जिवित जन्ममा)	जना	३९	३०	२५	२०	३.२.१			
	मातृ मृत्यु दर(प्रति लाख जिवित जन्ममा)	जना	२३९	१८९	८९	६०	३.१.१			

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	पाँच वर्ष मूनिका कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	२७	२०	१५	१०	२.२.२			
	महिलाहरूकै नाममा घर र जग्गा भएका घरपरिवार	प्रतिशत	११.४५	२०	२५	३३	५ क २			
	महिलाहरूकै नाममा जग्गा मात्र भएका घरपरिवार	प्रतिशत	८.६	९	२०	२५	३३			
प्रतिफल २.१: पूर्व प्राथमिक तथा प्राविधिक शिक्षामा पहुँच तथा शिक्षाको गुणस्तरमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	साक्षर जनसंख्या(१५ वर्ष भन्दा माथि)	प्रतिशत	६८	८०	९०	९५	४.६	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ अन्तिम ▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ शिक्षा, स्वास्थ्य, महिला बालबालिका र सम्बन्धित अन्य शाखा
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात आधारभूत (१–५)	अनुपात	१:३५	१:३०	१:२८	१:२५	४.ग			
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात आधारभूत (६–८)	अनुपात	१:६८	१:५०	१:४०	१:२५	४.ग			
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात मा.वि. (९–१२)	अनुपात	१:५४	१:४०	१:३०	१:२५	४.ग			
	शिक्षक विद्यार्थी अनुपात बालविकास केन्द्र	अनुपात	१:२१	१:२०	१:२०	१:२०	४.ग			
	कुल भर्ना दर (बालविकास)	प्रतिशत	७५	९०	९५	९८				
	विद्यार्थी लैगिंक अनुपात (बालविकास)	अनुपात	१.२	१.१	१	१				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	विद्यार्थी लैगिंक अनुपात (१–५)	अनुपात	१.२	१.१	१	१				
	विद्यार्थी लैगिंक अनुपात(६–८)	अनुपात	१	१	१	१				
	विद्यार्थी लैगिंक अनुपात(९–१२)	अनुपात	०.७	०.८	०.९	१				
	कुल भर्ना दर कक्षा १	प्रतिशत	१६३.१	१४०	१२०	१००				
	खुद भर्ना दर कक्षा १	प्रतिशत	७५	९०	९५	९८				
	कुल भर्ना दर .(१–५)	प्रतिशत	१३६.७	१२५	११५	१००				
	खुद भर्ना दर .(१–५)	प्रतिशत	९४.३	९५	९६	९९.५				
	कुल भर्ना दर .(६–८)	प्रतिशत	६३.१	७०	७५	८५				
	खुद भर्ना दर .(६–८)	प्रतिशत	७५	८०	९०	९५				
	कुल भर्ना दर .(९–१२)	प्रतिशत	३७.१	४५	५५	६०				
	खुद भर्ना दर .(९–१२)	प्रतिशत	४६	६५	७०	७५				
	उच्च शिक्षामा कुल भर्ना दर	प्रतिशत	९.५	१२	२२	४०				
	विद्यालयबाट वञ्चित बालबालिका	प्रतिशत	१०	७	५	०				
	पर्खाल र प्रयाप्त कक्षा कोठा भएको	संख्या	५०	६०	७५	१००	१०.२			

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	खेल मैदान भएका विद्यालय	संख्या	१०	१५	२०	२५				
	लैङ्गिक मैत्री शौचालय	संख्या	३०	५०	७०	१००				
	कम्प्युटर, इन्टरनेट र सूचना प्रविधियुक्त सुविधा उपलब्ध विद्यालय	संख्या	१८	३१	५०	९०	४.७			
	मा.वि.मा विद्युतिय उपकरण (सी.सी.क्यामरा, ई.हाजिरी, मनिटर आदी) जडान भएका विद्यालय	संख्या	१८	३१	५०	९०	४.७			
	विद्युतिय पुस्तक,स्मार्ट बोर्ड वितरण	संख्या	८	१८	३१	९०				
	विद्यालयमा सेनेटरी प्याडको व्यवस्था	संख्या	३१	५०	७५	१००				
	विद्यालयमा वि.व्य.स. गठन	प्रतिशत	८०	९०	१००	१००				
	विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका	संख्या	१८	२५	३०	५०				
	प्राविधिक विद्यालय	संख्या	२	४	६	१०				
	प्राविधिक डिप्लोमा विद्यालय	संख्या	२	४	६	१०				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	पोलिटेक्निक कलेज	संख्या	०	०	०	१				
	इन्जिनियरिङ्ग	संख्या	०	०	०	१				
	विश्व विद्यालय	संख्या	०	०	०	१				
	शुद्ध खानेपानी भएको विद्यालय	संख्या	५५	९०	१००	१२५				
प्रतिफल २.२: आधारभूत चिकित्सकिय स्वास्थ्य सेवामा सहज पहुँच तथा गुणस्तरीयता अभिवृद्धि भएको हुनेछ।	स्वास्थ्य सेवा भवन (मापदण्ड अनुसारको)	संख्या	६	८	१२	१५		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ अन्तिम ▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ शिक्षा, स्वास्थ्य, महिला बालबालिका र सम्बन्धित अन्य शाखा
	चिकित्सकीय सेवाका लागि लाग्ने औसत समय	मिनेट	६०	४५	४५	३०				
	पूर्व प्रसूति सेवा ४ पटक प्राप्त गर्ने गर्भवती	प्रतिशत	९.३	५०	७०	८०	३.८.१			
	एम्बुलेन्स सेवा	संख्या	१	५	१५	२०	३.८.१			
	शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक	पटक	६	१०	१५	१५	३.८.१			
	स्वास्थ्य कर्मीको संख्या	जना/१० हजारमा	४	५	८	१०	३.८.१			
	परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत	७.३	१५	३०	३५	३.७.१			
	घुम्ती स्वास्थ्य सेवा	पटक	१	२	३	४				
	पूर्ण स्तनपान	प्रतिशत	१५.५	४०	६०	८०				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	आधारभूत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्थिङ्ग वडा र परामर्श केन्द्र आदि) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	संख्या	१	३	५	७	३.८.१			
प्रतिफल २.३: स्वच्छ खानेपानीको सहज उपलब्धता र पूर्ण सरसफाइ हासिल भएको हुनेछ।	ट्यूबवेलको पानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७७.७७	७५	७०	७०		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ जिल्ला स्वास्थ्य समन्वय ईकाई ▪ स्वास्थ्य शाखा
	पाइपलाइनबाट वितरित पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	१८.८८	२०	२५	३०	६.१.१			
	उपचार गरिएको/सुरक्षित खानेपानी सुविधा उपयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	९३	९५	९८	१००	६.३.१			
	सार्वजनिक शौचालय	संख्या	११	२०	४०	५०	६.२			
प्रतिफल २.४: निर्णय प्रक्रियामा लक्षित वर्गको सहभागिता, सामाजिक मर्यादा र आत्मनिर्भरतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ।	नेतृत्वदायी पदमा महिला र अन्य लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व भएका स्थानीय समिति/संरचना	प्रतिशत	१७	२०	२५	३०	५.५.१	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ जिल्ला बाल कल्याण समिति ▪ महिला, बालबालिका तथा
	महानगरपालिकामा निर्वाचित महिला प्रतिनिधी	प्रतिशत	४०.३७	४१	४२	४५	५.५.१			
	घर, जग्गा र पाल्तु चौपायामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवारको विवरण	प्रतिशत	२०.०५	२२	२३	२५	५.४.१			

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	व्यावसायिक सीपमूलक तालिम प्राप्त महिला	संख्या	४३१८	४५००	४६००	४७००				समाजकल्याण शाखा
	महिलाको नाममा घर जग्गा हुने घरपरिवार	प्रतिशत	११.४५	२०	२५	३३				
	महिलाहरूको आर्थिक क्रियाकलाप दर	प्रतिशत	२१.६२	२५	३०	३५	५.५.२			
	महानगरमा महिला कर्मचारी	प्रतिशत	१८	२०	३०	३३				
	संरक्षण प्राप्त अनाथ बालवालिका	संख्या	१३२	१३५	१३८	१४०				
प्रतिफल २.५: युवाका लागि खेलकुद व्यावसायिकता तथा आत्मनिर्भरताका अवसर सृजना भएको हुनेछ ।	क्लब, सञ्जाल र संस्थामा आवद्ध युवा वाल क्लब समेत	संख्या	१०७	११२	११५	१२०		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ जिल्ला बाल कल्याण समिति ▪ महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण शाखा
	खेलकुद मैदान	संख्या	२	३	४	५				
	राष्ट्रिय स्तरको नगर सभाहल	संख्या	०	०	१	२				
प्रतिफल २.६: स्थानीय	संरक्षित कला, सँस्कृति र सम्पदा	संख्या	६	६	६	७	११.४	▪ नगर वस्तुस्थिति	▪ मध्यावधि	▪ अनुगमन तथा

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
भाषा, कला तथा संस्कृतिको संरक्षण तथा सम्बर्द्धन भएको हुनेछ।	स्थानीय संस्कृति, कला, सम्पदा र साहित्य संबन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान	संख्या	०	१	१	२	११.४	विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ जिल्ला बाल कल्याण समिति ▪ महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण शाखा
	स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन	संख्या	०	१	२	२	११.४			
असर ३: भौतिक पूर्वाधार तथा संरचना निर्माण व्यवस्थित, सुरक्षित, गुणस्तरीय र दिगो हुनेछ।	पक्की सडकमा पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	३०	२५	१५	१०	११.२	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ जिल्ला बाल कल्याण समिति ▪ महिला, बालबालिका तथा समाजकल्याण शाखा
	बाह्रै महिना यातायात सुचारु सडक लम्बाई	कि.मि.	२२९	२५०	३००	३७६	९.१.१			
	आधारभूत पूर्वाधारयुक्त तथा व्यवस्थित कृषि बजार	स्थान	१	२	३	४				
	भवन आचारसंहिताको मापदण्ड अनुसार निर्मित आवासमा बसोबास गर्ने परिवार	प्रतिशत	३७.८	४०	५०	६०	११.१			
प्रतिफल ३.१: सबै वडाहरूका वस्तीहरूमा यातायातका साधनहरू	कालोपत्रे सडक	कि.मि.	९९	१२५	१६०	२००	९.१	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण	▪ मध्यावधि	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण
	ग्राभेल सडक	कि.मि.	१२०	१४०	१७०	२००				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
नियमित भई आवागमन सहज भएको हुनेछ।	कच्ची सडक	कि.मी.	१९५	२२५	२४०	२७०		▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	समिति ▪ विषयगत समिति ▪ योजना र प्राविधिक शाखा
	सडक घनत्व	कि.मी/व.कि.मी.	३.१३	३.७१	४.३२	५.०७				
	झोलुङ्गे पुल	संख्या	५	७	९	१०				
	पक्की पुल	संख्या	२२	२४	२६	२८				
	नियमित मर्मत संभार भएको सडकको लम्बाई	कि.मि.	१२	१५	२०	२५				
प्रतिफल ३.२ सबै वर्गका लागि व्यवस्थित तथा सुरक्षित आवास र वस्ती विकास भएको हुनेछ।	आधारभूत पूर्वाधारयुक्त तथा व्यवस्थित बजार	स्थान	२	२	४	४		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ योजना र प्राविधिक शाखा
	मापदण्ड अनुसार बनेका आवास घर(सिमेन्ट ढलान)	प्रतिशत	३१.१४	४५	५०	५५	११.१			
	भूकम्प प्रतिरोधी भवन निर्माणसम्बन्धी दक्ष व्यक्ति	जना	२००	२००	२५०	३००				
प्रतिफल ३.३ स्वच्छ ऊर्जाको उपलब्धता र उपयोगमा विस्तार भएको हुनेछ।	आधारभूत विद्युत सेवा उपलब्ध घरधुरी	प्रतिशत	९५	९५	१००	१००	७.१.१	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ सूचना तथा प्रविधि शाखा
	घरयासी बायोग्याँस प्लान्ट	संख्या	२००	२२०	२३०	२५०				
	विद्युतबाट चल्ने सवारी साधन	संख्या	११००	१२००	१३००	१४००	७.३.१			
	परम्परागत उर्जा (दाउरा) प्रयोग	प्रतिशत	५८	३०	२०	१०	७.१.२			

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	गर्ने घरधुरी									
प्रतिफल ३.४: आधुनिक सूचना तथा संचार प्रविधिको पहुँचमा अभिवृद्धि भएको हुनेछ।	इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	५५	७५	८५	९०	१७.८.१	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ सूचना तथा प्रविधि शाखा
	टेलिफोन/मोबाइल प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	७१	७५	८५	९०				
	फ्री वाइफाई सुविधा	स्थान	१०	१२	१७	२०				
असर ४ : वन, जैविक विविधता, जमिन र जलश्रोतको दिगो उपयोग भएको हुनेछ।	जैविक विविधतायुक्त क्षेत्र	व.कि.मी.	१५	१६	१८	२०	१५.१.२	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ जि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ वातावरण शाखा ▪ सम्बन्धित वन ईकाई
	रुख विरुवाले ढाकेको वा हरियाली क्षेत्र	बिघा	१००	१५०	२००	२५०	१५.१			
प्रतिफल ४.१: वन क्षेत्रको उचित व्यवस्थापन र उत्पादन तथा उत्पादकत्व	व्यवस्थित सामुदायिक वन क्षेत्र	व.कि.मि.	१५	१५	१५	१५	१५.२	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति
	दर्ता धार्मिक वन क्षेत्र	हेक्टर	१२	१२	१२	१२	१५.२			
	बिरुवा उत्पादन र वितरण	हजार	२५	१००	३००	५००	१५.२			

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
वृद्धि भएको हुनेछ।	जैविक विविधतायुक्त क्षेत्र	व.कि.मी.	१५	१६	१८	२०	१५.१.२	▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ जि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन ▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन	▪ चौमासिक	▪ विषयगत समिति ▪ वातावरण शाखा ▪ सम्बन्धित वन ईकाई
	वनमा आधारित उद्योग तथा व्यवसाय (जडीबुटी संकलन प्रशोधन, फर्निचर, प्लाइउड)	संख्या	२२२	२२५	२३०	२३५				
प्रतिफल ४.२: भू तथा जलाधार क्षेत्रको संरक्षण र बाढीको प्रकोप न्यून भएको हुनेछ।	भू-क्षय र बाढी जोखिम वस्ती	संख्या	१	०	०	०		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ जि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ वातावरण शाखा ▪ सम्बन्धित वन ईकाई
	संरक्षित र व्यवस्थित तालतलैया र सिमसार क्षेत्र	संख्या	५	१०	२०	३०	१५.१.२			
	मनोरञ्जनस्थल, पार्क र हरित क्षेत्र	हेक्टर	४	६	८	१०	१५.१.२			
	नदि तटबन्धबाट संरक्षित क्षेत्र	लम्बाई	२	५	१२	१६	१५.३,१			
प्रतिफल ४.३ : जलवायु परिवर्तनको असर तथा विपद जोखिम न्यूनीकरण भएको हुनेछ।	स्थानीय विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा	भएको	भएको	भएको	भएको	भएको	१३.२.१	▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ जि.व.का.को प्रगति प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ वातावरण शाखा ▪ सम्बन्धित वन ईकाई
	नदि कटानबाट प्रभावित क्षेत्र	कि.मी.	७	५	३	२				
	अग्नि नियन्त्रक यन्त्र	संख्या	४	५	७	८				
	विपद् व्यवस्थापन स्थानीय कोष रकम (वार्षिक)	हजारमा	५००	१०००	१५००	२०००				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	विपद् व्यवस्थापनमा क्रियाशील संघ/संस्थाहरू	संख्या	४	४	४	४	१३.३.२	▪ दिगो विकासका लक्ष्य सम्बन्धी प्रतिवेदन		
	फायर मेन	संख्या	२०	२६	३२	४०				
	व्यवस्थित खुला क्षेत्र	संख्या	१	२	३	४				
असर ५: स्थानीय सेवा प्रवाह, कार्य सम्पादन र जवाफदेहिताको स्तरमा बृद्धि भएको हुनेछ ।	वार्षिक आन्तरिक आय (आ.व.२०७५/०७६ को यथार्थ)	(रु हजारमा)	३५६८७५	५९७५००	१३८०२२५	१६७००७२		▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति
	जम्मा राजश्वमा आन्तरिक आयको हिस्सा	प्रतिशत	११.३२	१६.९०	१६.७०	१६.२३				
	प्रति व्यक्ति वार्षिक बजेट लगानी	रु. हजारमा	१३०८६	१७७५४	१६१३९	१७९७१				
प्रतिफल ५.१: सेवा प्रवाह तथा कार्यसम्पादन प्रक्रिया स्पष्ट, सहज, पारदर्शी सहभागितामूलक भएको हुनेछ ।	महानगरपालिकाले स्वीकृत गरेका ऐन	संख्या	२०	२३	२४	२५		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ प्रशासन शाखा, मानव संशाधन विकास शाखा
	महानगरपालिकाले स्वीकृत गरेका नियमावली	संख्या	७	१०	१२	१५				
	महानगरपालिकाले स्वीकृत गरेका कार्यविधि , निर्देशिका	संख्या	२९	३२	३५	४०				
	क्रियाशिल नीतिगत समिति तथा संयन्त्र (विधायन, सुशासन,	संख्या	६	६	६	६				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	लेखा, राजस्व, योजना तथा बजेट तर्जुमा, अनुगमन आदि)									
	स्थानीय कानून, नीति तथा योजना तर्जुमा प्रक्रिया नागरिक पृष्ठपोषण तथा सुझाव लिने माध्यमहरू (संचार माध्यम, सूचना पाटी, अन्तरक्रिया, लिखित प्रतिक्रिया, सुझाव पेटिका, सामाजिक सञ्जाल आदी)	संख्या	१०	१२	१५	१५				
	इ विडिङ्ग	प्रतिशत	१००	१००	१००	१००				
	गुनासो सुनुवाई	प्रतिशत	८०	१००	१००	१००				
प्रतिफल ५.२: नगरकार्यपालिका र विषयगत निकायको संगठन विकास र व्यवस्थापन क्षमतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ ।	महानगरपालिकामा कार्यरत जम्मा कर्मचारी	संख्या	६०९	६५०	६५०	६५०		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ प्रशासन शाखा, मानव संशाधन विकास शाखा
	महानगरपालिकामा कार्यरत प्राविधिक मानव संशाधन	संख्या	२११	२५०	२५०	२५०				
	उपलब्ध कार्यालय भवन (नगर कार्यपालिका भवन, वडा कार्यालय)	संख्या	३	१२	२२	३३				
	सेवा सुचारु विषय क्षेत्र (स्वास्थ्य, कृषि, पशु सेवा, शिक्षा, पूर्वाधार)	संख्या	६८	६८	६८	६८				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभान्वित जनप्रतिनिधि, कर्मचारी र नागरिक समाज	जना	५००	८००	१५००	३२००				
	संगठन विकास सम्बन्धी अनुसन्धान/परामर्श	संख्या	३	५	७	९				
	सशक्तिकरण र क्षमता विकास कार्यक्रमबाट लाभन्वित विपन्न र पिछडिएको वर्ग	संख्या	५०	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर				
	महानगरपालिकाबाट संचालित स्थानीय शासन, योजना तर्जुमा तथा सेवाप्रवाह सम्बन्धी क्षमता विकास कार्यक्रम (वार्षिक)	संख्या	४०	निरन्तर	निरन्तर	निरन्तर				
प्रतिफल ५.३: आन्तरिक राजश्व संकलन तथा वाह्य श्रोत परिचालन क्षमतामा अभिवृद्धि भएको हुनेछ।	वार्षिक आन्तरिक आय रकम (हजारमा)	रु. हजारमा	३५६८७५	५९७५००	१३८०२२५	१६७००७२		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण ▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ वित्तीय प्रतिवेदन	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक ▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण समिति ▪ विषयगत समिति ▪ स्थानीय राजश्व परामर्श समिति ▪ आलेप शाखा तथा समिति
	जम्मा राजश्वमा आन्तरिक आयको हिस्सा	प्रतिशत	११.३२	१६.९०	१६.७०	१६.२३				
	राजस्व बाँडबाँड प्राप्त कुल रकम	रु. हजारमा	३५८८०४	३९२६१५	९५६४४१	१२४८३७३				
	संघ सरकारबाट अनुदान	रु. हजारमा	११०६१००	१३९८९००	३३५३५९४	४२६६९११				

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
	प्रदेश सरकारबाट प्राप्त अनुदान	रु. हजारमा	६४६२०	६४६२०	१५६०३५	२००३८०				
	गैसस, अगैसस, विकास साझेदारबाट संचालित आयोजना/कार्यक्रममा लगानी रकम	रु. हजारमा	२१२८७९८	१०३५५८१	१६२८४५१	११७६५५६				
	नगर विकास कोष अनुदान	रु. हजारमा	२२०६५१०	२२०६५१०	५०९७०३८	६१६७४१६				
	सडक वोर्ड अनुदान	रु. हजारमा	१००००	१००००	२३१००	२७९५१				
	कूल वार्षिक बजेट	रु. हजारमा	४२७७२९९	३४९८३९२	८२१७९९२	१०२१७६००				
	वार्षिक वास्तविक खर्च रकम (प्रतिशत)	प्रतिशत	९०.७२	९५	१००	१००				
	औषत वार्षिक वेरुजु रकम	रु. हजारमा	२००	१५०	१००	५०				
प्रतिफल ५.४: सहभागितामूलक,	महानगरपालिकामा क्रियाशिल गैसस, अगैसस, विकास साझेदार संस्था	संख्या	१७१	१८०	१८५	१९०		▪ नगर वस्तुस्थिति विवरण	▪ मध्यावधि ▪ वार्षिक	▪ अनुगमन तथा सुपरिवेक्षण

नतिजा श्रृङ्खला	सूचक तथा पुष्ट्याईका आधारहरू						दिगो विकासका लक्ष्य	अनुगमनका साधनहरू	समयावधि	जिम्मेवारी
	सूचक		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	लक्ष्य (सम्मको अवस्था)						
	विवरण	इकाई		पहिलो वर्ष	तेश्रो बर्ष	पाँचौ बर्ष				
नतिजामुखी ढंगबाट योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कन भएको हुनेछ।	खण्डीकृत विषय क्षेत्र र श्रोत नक्शा सहित वस्तुगत विवरण तयारी तथा अद्यावधिक	भए/नभएका	नभएको	भएको	भएको	भएको		▪ सर्वेक्षण प्रतिवेदन ▪ प्रगति/अनुगमन प्रतिवेदन ▪ वित्तीय प्रतिवेदन	▪ अर्धवार्षिक ▪ चौमासिक	समिति ▪ विषयगत समिति ▪ स्थानीय राजश्व परामर्श समिति ▪ आलेप शाखा तथा समिति
	स्थानीय गौरवका आयोजना सूची	भए/नभएका	भएको	भएको	भएको	भएको				
	तर्जुमा भएका रणनीतिक योजनाको विषय क्षेत्र (पर्यटन, यातायात, भूउपयोग, भौतिक विकास आदी)	संख्या	०	३	४	५				
	नतिजामूलक ढाँचामा आवधिक योजना तर्जुमा	भए/नभएका	नभएको	भएको	भएको	भएको				
	नतिजामूलक अनुगमन ढाँचामा आधारित अनुगमन तथा मूल्याङ्कन योजना	भए/नभएका	नभएको	भएको	भएको	भएको				
	समयमा सम्पन्न आयोजना/कार्यक्रमको अनुपात	प्रतिशत	८०	८५	९०	९५				
	आयोजना/कार्यक्रम अनुगमन अभ्यास गरिएका विधि (स्थलगत अवलोकन, प्रगति विवरण समीक्षा, नतिजा अनुगमन, प्रभाव मूल्याङ्कन, सामाजिक परीक्षण आदि)	भए/नभएका	भएको	भएको	भएको	भएको				

४.६ एकीकृत वार्षिक योजनाको ढाँचा

आवधिक योजनामा आधारित भई वार्षिक योजना तथा बजेट तर्जुमा गरी आवधिक योजनाको कार्यान्वयन गरिनेछ। यसरी वार्षिक योजना तथा वजेट तर्जुमा गर्दा आवधिक योजनाको समग्र लक्ष्य, रणनीति तथा प्राथमिकता, नीति तथा कार्यनीति एवं कार्यक्रमलाई आधार लिईनेछ। आवधिक योजनाको लक्ष्य प्राप्तिको लागि संचालन गर्ने विषयगत कार्यक्रम तथा योजना, भौतिक लक्ष्य, कार्यक्रम गर्ने स्थान, अनुमानित लागत तथा जिम्मेवारी सहितको कार्यविभाजन देहाय बमोजिमको तालिकामा प्रस्तुत गरिएको छ।

तालिका ८ : एकीकृत वार्षिक योजना तर्जुमाको ढाँचा

योजनाको विषयगत क्षेत्र	आवधिक योजना			वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम							
	नीति तथा कार्यक्रम	लक्ष्य/सूचक		आयोजना/ कार्यक्रम (स्थान समेत)	लक्ष्य		विनियोजन	कार्यान्वयन विधि	लाभान्वित जनसंख्या	प्राथमिकता क्रम	लगानी तथा कार्यान्वयन गर्ने निकाय
		इकाई	परिमाण		इकाई	परिमाण					
आर्थिक विकास											
सामाजिक विकास											
पूर्वाधार विकास											
वातावरण तथा विपद व्यवस्थापन											

योजनाको विषयगत क्षेत्र	आवधिक योजना			वार्षिक बजेट तथा कार्यक्रम							
	नीति तथा कार्यक्रम	लक्ष्य/सूचक		आयोजना/ कार्यक्रम (स्थान समेत)	लक्ष्य		विनियोजन	कार्यान्वयन विधि	लाभान्वित जनसंख्या	प्राथमिकता क्रम	लगानी तथा कार्यान्वयन गर्ने निकाय
		इकाई	परिमाण		इकाई	परिमाण					
संस्थागत विकास तथा सुशासन											

४.७ निकायगत श्रोत संभाव्यता तथा प्रक्षेपण

आवधिक नगर विकास योजनाका अपेक्षित लक्ष्य, उद्देश्य तथा प्रतिफल हासिल गर्न स्थानीय निकाय, विषयगत कार्यालय, विकास साझेदार तथा सहयोगी निकायहरू, गैसस, निजी क्षेत्र तथा व्यावसायिक प्रतिष्ठान, समुदाय र समुदायमा आधारित संस्थाहरूको श्रोत लगानी समेत परिचालन गरिनेछ । सम्बन्धित निकाय तथा संघ सस्थाहरूको विगतमा उपलब्ध बजेट र परिवर्तित अवस्थालाई आधार मानी विभिन्न निकाय र साझेदारबाट योजना अबधिमा उपलब्ध हुन सक्ने श्रोत अनुमान गरिएको छ । जस अनुसार ५ वर्षको लागि आवश्यक पर्ने बजेट रु ४७ अर्व ४१ करोड ८८ लाख १ हजार हुन आउँछ भने ५ वर्षमा आन्तरिक एवं वाह्य स्रोत गरी जम्मा रु ४२ अर्व १२ करोड ७० लाख ९६ हजार राजश्व प्राप्त हुने देखिन्छ । यी दुई बजेटलाई तुलना गर्दा रु ५ अर्व २९ करोड १७ लाख ५ हजार नपुग हुने देखिन्छ ।

तालिका ९: विषयगत क्षेत्र अनुसारको आवश्यक, उपलब्ध तथा अपुग बजेट

विषयगत क्षेत्र	पाँच बर्षको लागि आवश्यक बजेट	उपलब्ध वजेट (५ बर्षको अनुमानित)	अपुग स्रोत (रु. ०००
	(रु. हजारमा)	रु. हजारमा	
आर्थिक विकास	२३७,३९६	१५१,३००	(८६,०९६)
सामाजिक विकास	१,५८५,३४५	१,०१०,३८९	(५७४,९५६)
भौतिक विकास	३१,०२६,५००	१९,७७४,१३४	(११,२५२,३६६)
वन तथा जैविक विविधता	९६८,३६०	६१७,१६५	(३५१,१९५)
संस्थागत विकास	५९७,८००	३८०,९९६	(२१६,८०४)
कूल जम्मा	**३४,४१५,४०१**	**२१,९३३,९८४**	**(१२,४८१,४१७)**

अपुग श्रोत विश्लेषण तथा अपुग श्रोत परिचालन रणनीति

प्रथम ५ वर्षे आवधिक विकास योजना कार्यान्वयन गर्दा कुल वजेट रु ४७ अर्व ४१ करोड ८८ लाख १ हजार अनुमान गरिएको छ । गत आ.व.२०७५।७६ को यथार्थ र चालू आ.व.को अनुमानित र आ.व. २०७७।७८ को प्रस्तावित आयका आधारमा आगामी ५ वर्षको यस महानगरपालिकाको अनुमानित आय रु ४२ अर्व १२ करोड ७० लाख ९६ हजार अनुमान गरिएकोमा अपुग रु ५ अर्व २९ करोड १७ लाख ५ हजार देखिएको छ । प्रतिशतमा भन्दा नपुग बजेट ११.१६ देखिन्छ ।

तालिका १० विषयक्षेत्र अनुसार कुल प्रस्तावित बजेट

क्र.सं.	अनुमानित श्रोत	रकम (रु. हजारमा)	प्रतिशत
ज्ञ	आवधिक योजनाको लागि आवश्यक अनुमानित श्रोत	३४,४१५,४०१	१००
द	आवधिक योजना अवधिमा उपलब्ध हुन सक्ने श्रोत	२१९३३९८४	६३.७३
	अपुग श्रोत	**-१२,४८१,४१७**	३६.२७

स्रोत परिचालन रणनीति

प्रति इकाई लागतका आधारमा योजनाको प्रगति मापनका सूचक अनुसारको लक्ष्य प्राप्त गर्न ५ वर्षका लागि प्रमुख कार्यक्रम तथा आयोजनालाई आवश्यक बजेट तयार गरिनेछ । उक्त अनुमानित श्रोत मध्ये महानगरपालिकाको २ आ.व.को वार्षिक बजेटको आधारमा उपलब्ध हुन सक्ने बजेट र योजना कार्यान्वयन गर्दा

आवश्यक पर्ने बजेट विश्लेषण गरिनेछ । महानगरपालिकाको आन्तरित श्रोत तथा केन्द्रिय अनुदान, विषयगत निकायमा उपलब्ध बजेट, विकास साझेदार तथा सहयोगी निकायबाट उपलब्ध हुने रकम, गैसस, निजी क्षेत्र, समुदायमा आधारित संस्था तथा समुदायको नगद र वस्तुगत योगदानसमेत महानगरपालिकामा उपलब्ध श्रोतको विगत वर्षहरूको प्रवाहको आधारमा योजना अवधिमा उक्त श्रोतहरूबाट प्रवाह हुन सक्ने रकमको आधारमा उपलब्ध हुने सक्ने बजेट प्रक्षेपण गरिनेछ । योजनाको लक्ष्य तथा उद्देश्य प्राप्तिका लागि संभाव्य र नियमति श्रोतबाट अपुग हुने बजेट परिचालनकालागि तपशिलमा बमोमिका रणनीतिहरू तय गरिनेछ :

(क) ठूला र विशेष परियोजनाहरूका लागि प्रदेश तथा संघीय सरकारसँग अनुदान रकम बढाउन पैरवी गरिने छ ।

(ख) महानगरको बजेट तर्जुमा गर्दा समपुरक कोषको व्यवस्था गरी संघ तथा प्रदेश सरकारसँग मिलेर ठूला आयोजनाहरू सञ्चालन गरिने छ ।

(ग) उत्पादनमूलक आयोजनामा नेपाल सरकारको स्वीकृति लिई ऋण परिचालन गरिने छ ।

(घ) स्थानीय सरकार सञ्चालन ऐन २०७४ मा प्रदान गरेका राजश्व असुली सम्बन्धी अधिकारको प्रयोग गर्दै करको दायरामा वृद्धि गरी आन्तरिक आय अभिवृद्धि गरिने छ ।

(ङ) निजी क्षेत्र तथा गैससको समन्वय, सहकार्य तथा र साझेदारीमा कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।

(च) स्थानीय स्तरमा कार्यरत राष्ट्रिय/अन्तर्राष्ट्रिय संघसंस्थालाई आवधिक योजनाको लक्ष्य उद्देश्यमा योगदान पुग्ने गरी कार्यक्रम/परियोजना तर्जुमा गरी सोहीअनुसार कार्यान्वयन गर्न लगाइने छ ।

(छ) पर्यटन प्रवर्द्धनलगायतका सम्भाव्य क्षेत्रमा निजी क्षेत्रको योगदान आकर्षित गर्ने खालका नीति तथा कार्यक्रमहरू ल्याइने छ ।

(ज) नागरिक प्रत्यक्ष लाभान्वित हुने क्रियाकलापमा नागरिकको न्यूनतम आर्थिक हिस्सा सुनिश्चित गरिने छ ।

(झ) गैरआवासीय नेपालीसँग समन्वय गरी विशेष कार्यक्रम/आयोजनामा लगानी गर्न प्रोत्साहन गरिन छ ।

(ञ) महोत्सवलगायतका कार्यक्रम गरी थप रकम जुटाउने

(ट) संसद विकास कोषबाट प्राप्त हुने रकमलाई आविधक योजनाको कार्यक्रममा खर्च गर्न पहल गरिनेछ ।

(ठ) संघीय सरकारको स्वीकृतिमा दातृ निकायसंग ऋण सहयोग लिएर ठूला आयोजना सञ्चालन गरिनेछ ।

(ड) अन्य स्थानीय तहसंग समन्वय तथा सहकार्य गरी कार्यक्रम सञ्चालन गरिने छ ।**अनुगमन तथा मूल्याङ्कन**

संस्थागत विकास तथा सुशासन क्षेत्रको उद्देश्य, उपलब्धि, प्रतिफल, लक्ष्य, विगतको लगानी प्रवृत्ति र जोखिम पक्षलाई मूल आधार मानी सो प्राप्त गर्ने प्रमुख आधारका रुपमा अनुगमन तथा मूल्याङ्कनलाई लिइनेछ । कार्यान्वयन योजनामा प्रमुख कार्यक्रम/आयोजना, ५ वर्षको लक्ष्य, कार्यान्वयन वर्ष तथा वार्षिक लक्ष्य र बजेटको संभाव्यता लगाएतका विषयवस्तुलाई कार्यान्वयन गर्न सहजीकरण गर्नका लागि यो विषयवस्तुलाई प्रमुख आधारका रुपमा हेरिनेछ ।

अनुगमन तथा मूल्याङ्कन पद्धति

आवधिक नगर विकास योजनाको प्रभाव, असर, प्रतिफलको नतिजा मापन तथा संचालित कार्यक्रमको प्रक्रिया अनुगमन गरिनेछ । प्रक्रिया अनुगमन तथा प्राप्त नतिजाको मापन गर्ने जिम्मेवारी नगर कार्यपालिकाको हुनेछ भने यस कार्यमा सुपरीवेक्षण तथा अनुगमन समितिलाई परिचालन गर्नेछ । महानगर विकास योजनाको अनुगमन तथा मूल्याङ्कनको जिम्मेवारी तथा विधि देहाय अनुसार रहेकोछ । आवधिक नगर विकास योजनाको नतिजामूलक अनुगमन तथा मूल्याङ्कन ढाँचा तयार पारिनेछ ।

तालिका ११.: आवधिक नगर विकास योजनाको नतिजामूलक अनुगमन खाका

नतिजा श्रृङ्खला	अनुगमनका साधनहरू	अनुगमनको समय	अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी
लक्ष्य			
असर १ :			
प्रतिफल १.१ :			
प्रतिफल १.२			
प्रतिफल १.३			
प्रतिफल १.४:			
प्रतिफल १.५:			
प्रतिफल १.६:			
असर २:			
प्रतिफल २.१:			
प्रतिफल २.२:			
प्रतिफल २.३:			
प्रतिफल २.४:			
प्रतिफल २.५:			
प्रतिफल २.६:			
असर ३:			
प्रतिफल ३.१:			
प्रतिफल ३.२ :			
प्रतिफल ३.३:			
प्रतिफल ३.४:			
असर ४:			
प्रतिफल ४.१:			
प्रतिफल ४.२:			
प्रतिफल ४.३:			
प्रतिफल ४.४ :			
असर ५:			

नतिजा श्रृङखला	अनुगमनका साधनहरू	अनुगमनको समय	अनुगमन गर्ने जिम्मेवारी
प्रतिफल ५.१:			
प्रतिफल ५.२ :			
प्रतिफल ५.३: प्रतिफल ५.४			

अनुसूचीहरूः

अनुसूची १ : आयोजना बैंक सारांश

क्र. स.	आयोजनाको नाम	स्थान	उद्देश्य	मुख्य क्रियाकलाप	लाभान्वित जनसंख्या वा क्षेत्र	विकास तथा निर्माण लागत (लाखमा)	वित्तिय श्रोत
१.	उज्यालो बीरगंज	बीरगंजका सवै वडाहरू	अधिकांश बस्ति तथा चौकहरूमा उज्यालो बनाई सुरक्षा तथा सौन्दर्यमा बृद्धि गर्ने	१४ हजार बत्तीको व्यवस्था ३०१ वटा स्टेशन स्थापना	चार लाख	२४००	राष्ट्रिय योजना आयोग
२.	एकीकृत औषधीजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन प्लान्ट स्थापना	बीरगंज-१६	स्वास्थ्य केन्द्रहरूबाट निस्कने औषधीजन्य फोहर व्यवस्थापन गर्ने	एकीकृत औषधीजन्य फोहरमैला व्यवस्थापन प्लान्ट स्थापना	चार लाख	३४००	नगर विकास कोष
३.	ठोस फोहर व्यवस्थापन प्लान्ट स्थापना र मल तथा मिथेन ग्याँस उत्पादन	बीरगंज, १६	ठोस फोहर व्यवस्थापन प्लान्ट स्थापना गर्ने फोहरबाट ग्याँस उत्पादन गर्ने	सरसफाई, मल उत्पादन तथा मिथेन ग्याँस उत्पादन तथा विक्री	१५० स्वास्थ संस्था	२२००	बैकल्पिक उर्जा प्रवर्द्धन केन्द्र, विश्व बैक र निजी क्षेत्र
४.	भेडाहा खोलाको दुवै किनारामा २२-२२ फिटको बाँध निर्माण	अलौ देखि मिलनचौक सम्म	नदि कटान रोकथाम गरी जमिनको संरक्षण गर्ने	ट्याक खोल्ने, बाध निर्माण तथा ग्राभल गर्ने	एक लाख पचास हजार	२०००	आन्तरिक, संघ तथा प्रदेश सरकार
५.	विशेष खेलकुद विकास कार्यक्रम	बीरगंज	बीरगंज नगरलाई खेलकुद हव बनाउने मौलिक खेलकुद पहिचान तथा विकास गर्ने	खेलकुद मैदान निर्माण, प्रतियोगिताहरुको आयोजना	एक लाख	२०००	आन्तरिक, संघ तथा प्रदेश सरकार
६.	बृक्षारोपण कार्यक्रम	वडा ३१ र अन्य सार्वजनिक जग्गा	वातावरणको संरक्षण गर्ने	सार्वजनिक जग्गालाई घेरेर १०० विघामा वृक्षारोपण	दुइ लाख	५०	राष्ट्रिय योजना आयोग

क्र. स.	आयोजनाको नाम	स्थान	उद्देश्य	मुख्य क्रियाकलाप	लाभान्वित जनसंख्या वा क्षेत्र	विकास तथा निर्माण लागत (लाखमा)	वित्तिय श्रोत
७.	सिर्सिया कोरिडरमा ४०-४० फिटको सडक निर्माण	सिर्सिया देखि रामवन सम्म		रिटेनिङ वाल, ट्र्याक खोल्ने, बाध निर्माण तथा ग्राभल गर्ने	चार लाख	१२००००	नेपाल सरकार, एसियाली विकास बैक
८.	प्राविधिक जनशक्ति उत्पादन	बीरगंज	प्राविधिक युवा जनशक्ति तयार गर्ने	पोलि टेक्निकल ईन्स्टिच्युटको स्थापना	दश हजार	२५००	नेपाल सरकार, भारत सरकार
९.	खुल्ला पार्क निर्माण	विपि उद्यान घण्टाघर	शहरी क्षेत्रमा खुल्ला पार्क निर्माण गर्ने	घण्टाघरको १० विघा जग्गामा खुल्ला पार्क निर्माण (मास्टर प्लान तयार भएको)	चार लाख	३५००	नेपाल सरकार,दातृ निकाय
१०.	बीरगंज विशेष सरसफाई कार्यक्रम	शहरी क्षेत्र	महानगरका क्षेत्रलाई सफा शहर बनाउने	नगरका सम्पूर्ण खुल्ला ड्रेन छोप्ने काम कच्ची नालालाई पक्की बनाउने	एक लाख	१५००	नेपाल सरकार,दातृ निकाय
		ग्रामिण क्षेत्र		प्रत्येक घरमा दुईवटा डस्टवीन वितरण	१.५ करोड	१५०	
११.	वडा केन्द्र सहज पहुँच कार्यक्रम	सवै वडाहरू	सम्पूर्ण वडाहरूबाट बीरगंज नगरसम्म पहुँच पुऱ्याउने	प्रत्येक ग्रामीण वडामा एउटा सडक		६०००	संघ तथा प्रदेश सरकार
१२.	विद्यालय विशेष सुधार कार्यक्रम	बाँकी विद्यालयहरू	सम्पूर्ण विद्यालयहरूमा शैक्षिक गुणस्तर अभिवृद्धि गर्ने	विद्यालयहरूमा शुद्ध पिउने पानी,	९० विद्यालय	२०००	रायोआ
		सम्पूर्ण मा.वि.		स्यानिटरी प्याड,	५४ विद्यालय	२००	
		सम्पूर्ण		विद्युतिय हाजिरी	३१ विद्यालय	३१	
		प्रत्येक वडामा		ICT in Education को व्यवस्था		९०	

क्र. स.	आयोजनाको नाम	स्थान	उद्देश्य	मुख्य क्रियाकलाप	लाभान्वित जनसंख्या वा क्षेत्र	विकास तथा निर्माण लागत (लाखमा)	वित्तिय श्रोत
		कम्तीमा एउटा मा.वि.					
		आवश्यक विद्यालयहरू		विद्यालयमा अपुग कक्षा कोठाहरूका निर्माण		२४००	
				विद्यालय जान नसकेका बालबालिका भर्ना तथा सहयोग	दश हजार	१००	
१३	नगर खानेपानीको व्यवस्था	शहरी क्षेत्रहरू	नगर क्षेत्रवासीहरूलाई शुद्ध पिउने पानीको व्यवस्था गर्ने	तिलावे नदीको पानीबाट नगर खानेपानीको व्यवस्था	१ लाख		जापान सरकार तथा नेपाल सरकार
१४	उद्योग स्थापना र रोजगारी	उद्योगिक क्षेत्रहरु	उद्योग स्थापना गरी रोजगारी बढाउने	गुठीको ५०० विघा जग्गा भाडामा लिई औद्योगिक ग्राम स्थापना गर्ने	६ वडाहरु	५००	आइएलओ र श्रम मन्त्रालय
		सबै वडाहरु	सीप तथा क्षमता विकास गर्ने	महानगरका ५ हजार बेरोजगारलाई रोजगार प्रदान			
१५	स्वास्थ्य सुधार विशेष कार्यक्रम	सवै स्वास्थ्य केन्द्र	स्वास्थ्य क्षेत्रको सेवा सुधार र विस्तार गर्ने	स्वास्थ्य चौकीहरूको स्तर उन्नति	१ लाख	२००	आन्तरिक, संघ तथा प्रदेश सरकार तथा दातृ निकाय
		५ वटा स्वास्थ्य केन्द्र		द्यष्चतजष्लन ऋभलतचभ को स्थापना	बीस हजार	६०	संघ तथा प्रदेश सरकार तथा दातृ निकाय
		सुत्केरी सेवा भएका अस्पताल		सुत्केरी महिलाको लागि निःशुल्क रगत प्रदान	बीस हजार	१५	

क्र. स.	आयोजनाको नाम	स्थान	उद्देश्य	मुख्य क्रियाकलाप	लाभान्वित जनसंख्या वा क्षेत्र	विकास तथा निर्माण लागत (लाखमा)	वित्तिय श्रोत
				मोतियाविन्दु ँचभभ श्यलभ बनाउने	बीस हजार	२०	
१६	चिडिया खाना	रामबन क्षेत्र	पर्यटकीय क्षेत्रको विकास गर्ने	चिडियाखानाको स्थापना र विकास	३ लाख	५०	संघ तथा प्रदेश सरकार तथा दातृ निकाय
१७	चक्रपथ निर्माण	नगर क्षेत्र	सवारी पहुच तथा यातायातलाई सहज बनाउने	सडक क्षेत्राधिकार कायम गर्ने तथा निर्माण गर्ने	४ लाख	३००००	संघ तथा प्रदेश सरकार तथा दातृ निकाय
१८	पिकनिक स्पट तथा फन पार्क निर्माण	विन्दवासीनी	ग्रामिण क्षेत्रमा पर्यटकीय आकर्षण बढाउने	गुठी संस्थानको जग्गा प्राप्ति, गुरु योजना निर्माण तथा संरचनाको विकास	१० लाख	५०००	संघ तथा प्रदेश सरकार तथा दातृ निकाय
१९	प्रवेश द्वार विकास विशेष कार्यक्रम	भारतिय सीमा , भन्सार क्षेत्र	भारतबाट प्रवेश गर्ने यात्रीलाई नेपालका प्रति सकारात्मक संदेश प्रवाह गर्ने	गुरु योजना निर्माण, पार्क, हरियाली, भौतिक संरचना निर्माण	१० लाख	५०००	आन्तरिक, संघ तथा प्रदेश सरकार तथा दातृ निकाय

अनुसूची २ : आवधिक योजनासंग सूचकहरू र दिगो विकास लक्ष्यका सूचकहरूको बीचको ब्याख्या

आवधिक योजनाका सूचकहरू		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पाँचौ बर्षको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्यको व्याख्या
विवरण	इकाई				
मानव विकास सूचकाङ्क (आवधिक योजना प्रदेश नं. २)	मान	०.५८३	०.६२४	१	हरेक क्षेत्रमा रहेको सबै स्वरूपहरूको गरिबीको अन्त्य गर्ने
प्रति व्यक्ति आय	अमेरीकी डलर	१०४७	१५९५	१.१	सन् २०३० सम्ममा जहाँसुकै रहेका भएपनि सबै जनताको चरम गरिबी उन्मूलन गर्ने (हाल प्रतिदिन १.२५ डलरभन्दा कम आम्दानीमा जीवन निर्वाह गरिरहेका जनताको रुपमा मापन गरिएको
गरिबीको रेखा मुनीको जनसंख्या	प्रतिशत	१८.७	११	१.२.१	लिङ्ग र उमेरअनुसार राष्ट्रिय गरिबी रेखामुनि रहेका जनसङ्ख्याको अनुपात
बहुआयामिक गरिबीको दर	प्रतिशत	२८.६	१३	१.२.२.	बहुआयामिक गरिबी सूचकाङ्क बास्तविक गणना
बेरोजगारी	प्रतिशत	११.४	४	८.६	सन् २०२० सम्ममा रोजगारी नपाएका, शिक्षा वा तालिम नलिएका युवाहरूको अनुपात उल्लेख्य रूपमा घटाउने
औषत आयु	वर्ष	६९.७	७२	३	सबै उमेर समूहका व्यक्तिका लागि स्वस्थ जीवनको सुनिश्चितता गर्दै समृद्ध जीवनस्तर प्रवर्द्धन गर्ने
लैङ्गिक विकास सूचकाङ्क	मान	०.९३१	०.९६३	५.१	सबै महिला, किशोरी तथा बालिकाहरूविरुद्ध जुनसुकै क्षेत्र र स्थानमा हुने सबै प्रकारका विभेदहरूलाई अन्त्य गर्ने
उद्योग र व्यवसाय क्षेत्रमा रोजगार	प्रतिशत	९.६७	१५	८.५.१	पेसा, उमेर र अपाङ्गताअनुसार महिला र पुरुष कर्मचारी/कामदारहरूको घण्टाको औसत आम्दानी

आवधिक योजनाका सूचकहरू		आधार रेखा		दिगो विकासको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्यको व्याख्या
विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पाँचौ बर्षको लक्ष्य		
कृषि तथा पशुपालन क्षेत्रमा रोजगार	जना	४३.३७	४६	८.६	सन् २०२० सम्ममा रोजगारी नपाएका, शिक्षा वा तालिम नलिएका युवाहरूको अनुपात उल्लेख्य रूपमा घटाउन
उन्नत विउ, जैविक मल, विषादी र आधुनिक कृषि प्रविधि प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	३४.९१	४०	२.४	सन् २०३० सम्ममा दिगो खाद्यान्न उत्पादन प्रणाली/पद्धतिहरू सुनिश्चित गर्ने साथै उत्थानशील कृषि अभ्यासहरू जसले उत्पादकत्व र उत्पादन वृद्धि गर्दछन्, जलवायु परिवर्तन (विषम मौसम, सुख्खा, बाढी र अरू विपद्हरूसँग अनुकूलनको निम्ति क्षमता बढाउँछन् र जमिन र माटोको गुणस्तर अग्रगामी रूपमा अभिवृद्धि गर्दछन् त्यस्ता अभ्यासहरू कार्यान्वयन गर्ने
व्यावसायिक कृषि फार्म	संख्या	५४	६५	२.४	
सक्रिय व्यावसायिक कृषक समूह	संख्या	५४	६२	२.४	
सक्रिय व्यावसायिक कृषक समूहमा आवद्ध परिवार	संख्या	९५०	१३००	२.४	
धानको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	३.१३	४	२.४	
मकैको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	३.७	४	२.४	
गहुँको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	२.९	४	२.४	
तेलहनको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	०.९२५	१.२	२.४	
दलहनको उत्पादकत्व	मे.ट/हे	१.३१	३.४	२.४	
कोल्ड स्टोर/रष्टिक स्टोर/सेलार स्टोर	संख्या	०	२	२.४	
प्रवर्द्धित कृषि उपज संकलन तथा बजार केन्द्र	संख्या	०	२	२.४	

आवधिक योजनाका सूचकहरू		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पाँचौ बर्षको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्यको व्याख्या
विवरण	इकाई				
कृषि संकलन केन्द्र	संख्या	०	२	२.४	
व्यावसायिक पशुपालन फर्म	संख्या	५४	७०	२.४	
सक्रिय पशुपालन समूह	संख्या	५४	७०	२.४	
बाह्रै महिना सिंचाई हुने क्षेत्र	प्रतिशत	८.११	१२	२.४.१	कुल खेतीयोग्य भूमिमध्ये वर्षैभरि सिचाइ सुविधा पुगेको भूमि
चालु उद्योग	संख्या	१२८	१५०	८.३.१	कुल गार्हस्थ्य उत्पादनमा लघु, साना र मझौला उद्योगहरूको योगदान
उद्योग तथा व्यवसायमा संलग्न	संख्या	३२९१०	३४९८९	८.३.१	लिङ्गअनुसार गैरकृषि रोजगारीमा अनौपचारिक रोजगारीको अनुपात
व्यावसायिक प्राविधिक सीपयुक्त दक्ष व्यक्ति	संख्या	६५८९	७००	४.४.१	प्राविधिक तथा व्यावसायिक तालिम प्राप्त युवा तथा वयस्कहरू
व्यवस्थित पर्यटकीय स्थल	संख्या	६	१२	८.९	सन् २०३० सम्ममा दिगो पर्यटन जसले रोजगारी सिर्जना गर्दछ र स्थानीय संस्कृति र उत्पादनलाई प्रवर्द्धन गर्छ, त्यसलाई प्रवर्द्धन गर्न योजना/नीतिहरू निर्माण गरी कार्यान्वयन गर्ने
व्यवस्थित होमस्टे र ग्रामीण पर्यटकीय गाउँ	संख्या	०	५	८.९	
पर्यटकीय स्तरका होटेल तथा रेष्टुरेण्ट	संख्या	३५	४०	८.९	
कृषि पर्यटन संचालन स्थान	संख्या	०	५	८.९	
सहकारी संस्थाबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	१०.०७	२०	१.४.१	औपचारिक वित्तीय सेवाहरूबाट समेटिएका परिवार (कुल परिवारको प्रतिशत)
कृषि विकास बैंकबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	१२.९७	२०	१.४.१	

आवधिक योजनाका सूचकहरू		आधार रेखा	पाँचौ बर्षको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्यको व्याख्या
विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)			
वाणिज्य बैंकबाट ऋण लिने घरपरिवार	प्रतिशत	२२.५३	३५	१.४.१	
स्नातकोत्तर वा सो सरह	प्रतिशत	०.५१	१०	४.३	सन् २०३० सम्ममा क्षमताले धान्न सकिने तथा गुणस्तरीय प्राविधिक, व्यावसायिक र विश्वविद्यालयसम्मको शिक्षामा सबै महिला र पुरुषहरूको समान पहुँचको सुनिश्चितता गर्ने
स्नातक तह उतीर्ण जनसंख्या	प्रतिशत	२.३९	१५	४.३	
महिलाहरूको विवाह गर्ने औषत उमेर	वर्ष	१७.१	२३	५.३	सबै प्रकारका हानिकारक प्रचलनहरू अन्त्य गर्नु जस्तै बालविवाह, कम उमेर र जबर्जस्ती विवाह र महिला जनेन्द्रीय अङ्गभङ्ग गर्ने
बाल मृत्यु दर (प्रति हजार जिवित जन्ममा)	जना	३९	२०	३.२.१	पाँच वर्षमुनिका बाल मृत्युदर
मातृ मृत्यु दर(प्रति लाख जिवित जन्ममा)	जना	२३९	६०	३.१.१	मातृ मृत्युदर
पाँच वर्ष मुनीका कम तौल भएका बालबालिका	प्रतिशत	२७	१०	२.२.२	पाँच वर्षमुनिका कम तौल हुने बच्चाहरूको तौल
महिलाहरूकै नाममा घर र जग्गा भएका घरपरिवार	प्रतिशत	११.४५		५ क २	महिलाहरूको सम्पत्तिमाथिको स्वामित्व (जमिन र घर)
साक्षर जनसंख्या	प्रतिशत	६६.५२	१००	४.६	सन् २०३० सम्ममा सबै युवा र कम्तीमा ९५ प्रतिशत वयस्कहरू (दुवै पुरुषहरू र महिलाहरू) लाई साक्षरता र साङ्ख्यिक (सामान्य गणित) ज्ञान हासिल गर्न सक्षम तुल्याउने
शिक्षक विद्यार्थी अनुपात आधारभूत (१–५)	अनुपात	०१:३१	०१:३१	४.ग.१	न्यूनतम रूपमा सङ्गठित/व्यवस्थित शिक्षक तालिम प्राप्त गरेका आधारभूत शिक्षा क्षेत्रमा कार्यरत
शिक्षक विद्यार्थी अनुपात आधारभूत (६–८)	अनुपात	०.०८	०.०८४	४.ग.१	

आवधिक योजनाका सूचकहरू		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पाँचौ बर्षको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्यको व्याख्या
विवरण	इकाई				
शिक्षक विद्यार्थी अनुपात मा.वि.(९–१२)	अनुपात	०१:४७	०१:४७	४.ग.२	शिक्षकहरूको अनुपात
शिक्षक विद्यार्थी अनुपात बालविकास केन्द्र	अनुपात	०१:२१	०१:२१	४.ग	
खुद भर्ना दर .(१–५)	प्रतिशत	९४.३	९९.५	४.१.१	प्राथमिक तहमा खुद भर्नादर (प्रतिशत)
खुद भर्ना दर .(९–१२)	प्रतिशत	४६	६५	४.१.१-७	माध्यमिक शिक्षा (कक्षा ९ देखि १२ सम्म) को कुल भर्नादर (प्रतिशत)
लैङ्गिक मैत्री शौचालय	संख्या	०	९०	४.क.१	(क) विद्युत्, (ख) अध्यापन शास्त्रसम्बन्धी उद्देश्यहरूका निम्ति इन्टरनेट, (ग) शैक्षणिक कार्यहरूका लागि कम्प्युटर, (घ) अपाङ्गता भएका विद्यार्थीहरूको निम्ति बनाइएका पूर्वाधार तथा सामग्रीहरू,(ङ) आधारभूत खानेपानी, (च) छात्राहरूका लागि छुट्टै शौचालय लगायत सरसफाईका सुविधाहरू, र (छ) हात धुनका लागि आधारभूत सुविधाहरू (वास सूचकका परिभाषाअनुरूप) भएका विद्यालयहरूको अनुपात
कम्प्युटर, इन्टरनेट र सूचना प्रविधियुक्त सुविधा उपलब्ध विद्यालय	संख्या	१८	२०	४.क.१	
मा.वि.मा विद्युतिय उपकरण (सी.सी.क्यामरा, ई.हाजिरी, मनिटर आदी) जडान भएका विद्यालय	संख्या	१८	२०	४.क.१	
विद्युतिय पुस्तक,मार्ट बोर्ड वितरण	संख्या	८	२०	४.क.१	
विद्यालयमा सेनेटरी प्याडको व्यवस्था	संख्या	३०	३५	४.क.१	
विज्ञान र कम्प्युटर प्रयोगशाला भएका	संख्या	१८	२०	४.क.१	
चिकित्सकीय सेवाका लागि लाग्ने औसत समय	मिनेट	६०	३०	३.८.१-झ	घरबाट स्वास्थ्य संस्थामा पुग्न ३० मिनट वा सोभन्दा कम समय लाग्ने परिवारहरूको प्रतिशत
पूर्व प्रसूति सेवा ४ पटक प्राप्त गर्ने गर्भवती	प्रतिशत	९.३	८०	३.८.१	क) प्रोटोकल अनुसार चारपटक पूर्वप्रसूति सेवा प्राप्त गर्ने महिलाहरूको प्रतिशत (जीवित जन्ममा)
एम्बुलेन्स सेवा	संख्या	१	२०	३.८.१	

आवधिक योजनाका सूचकहरू		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पाँचौ बर्षको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्यको व्याख्या
विवरण	इकाई				
शहरी स्वास्थ्य क्लिनिक	पटक	६	१५	३.८.१	
आधारभूत सुविधा (खानेपानी, शौचालय, वर्थिङ्ग वडा र परामर्श केन्द्र आदि) उपलब्ध स्वास्थ्य संस्था	संख्या	१	७	३.८.१	
स्वास्थ्य कर्मी जनसंख्या अनुपात	संख्या	१.६५	१.०८	३.ग.१	स्वास्थ्यकर्मीहरूको जनघनत्व र वितरण (हरेक १ लाख जनसङ्ख्यामा)
परिवार नियोजनका साधनको प्रयोग दर	प्रतिशत	७.३	३५	३.७.१	परिवार नियोजनको साधन प्रयोग दर (आधुनिक विधि)(प्रतिशत)
ट्यूबवेलको पानी प्रयोग गर्ने घरपरिवार	प्रतिशत	७७.७७	७०	६.१.१-३	आधारभूत खानेपानी सेवामा पहुँच (प्रतिशत)
पाइपलाइनबाट वितरित पानी प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	१८.८८	३०	६.१.१-२	पाइपबाट वितरण गरिएको पानीमा पहुँच भएका परिवार (प्रतिशत)
उपचार गरिएको/सुरक्षित खानेपानी सुविधा उपयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	९३	१००	६.१.१-१	सुरक्षित खानेपानी प्रयोग गर्ने जनसङ्ख्या (प्रतिशत)
सार्वजनिक शौचालय	संख्या	११	५०	६.२	सन् २०३० सम्ममा सरसफाई र स्वस्थ/आरोग्यपूर्ण अवस्था कायम गर्ने कुरामा सबैको निम्ति पर्याप्त र न्यायोचित पहुँच सुनिश्चित गर्ने साथै महिला एवम् किशोरीहरू र कमजोर/संकटग्रस्त स्थितिहरूमा रहेका व्यक्तिहरूको आवश्यकतालाई विशेष ध्यान दिई खुला रूपमा दिसा-पिसाब गर्ने चलन वा बानीको अन्त्य गर्ने

आवधिक योजनाका सूचकहरू		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पाँचौ बर्षको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्यको व्याख्या
विवरण	इकाई				
नेतृत्वदायी पदमा महिला र अन्य लक्षित वर्गको प्रतिनिधित्व भएका स्थानीय समिति/संरचना	प्रतिशत	१७	३०	५.५.१-३	स्थानीय सरकारका तहहरू (प्रतिशत)
महानगरपालिकामा निर्वाचित महिला प्रतिनिधी	प्रतिशत	४०.३७	४५	५.५.१-३	
घर, जग्गा र पाल्तु चौपायामा महिलाको स्वामित्व अनुसार परिवारको विवरण	प्रतिशत	२०.०५	२५	५.४.१	श्रमशक्तिमा महिला र पुरुषको सहभागिताको अनुपात
महिलाहरूको आर्थिक क्रियाकलाप दर	प्रतिशत	२१.६२	३५	५.५.२-४	व्यावसायिक र प्राविधिक कामदारहरूमा महिला-पुरुषको अनुपात (प्रतिशत)
संरक्षित कला, सँस्कृति र सम्पदा	संख्या	६	७	११.४	विश्वका सांस्कृतिक र प्राकृतिक सम्पदाहरूलाई संरक्षण तथा सुरक्षण दिने प्रयास/प्रयत्नहरूलाई सुदृढ/प्रभावकारी बनाउने
स्थानीय संस्कृति, कला, सम्पदा र साहित्य संबन्धी अध्ययन तथा अनुसन्धान	संख्या	०	२	११.४	
स्थानीय कला, संस्कृति, सम्पदा, भाषा साहित्यमा आधारित प्रकाशन	संख्या	०	२	११.४	
पक्की सडकमा पुग्न लाग्ने औषत समय	मिनेट	३०	१०	११.२.१-२	घरबाट ३० मिनटको पैदलयात्रामा पक्की सडकको पहुँच भएका जनसङ्ख्या (प्रतिशत)
बाह्रै महिना यातायात सुचारु सडक लम्बाई	कि.मि.	२२९	३७६	९.१.१	बाह्रै महिना सञ्चालनयोग्य सडकको २ किलोमिटर दूरीभित्र बसोबास गर्ने ग्रामीण जनसङ्ख्याको अनुपात
भवन आचारसंहिताको मापदण्ड अनुसार	प्रतिशत	३७.८	६०	११.१.१-३	सुरक्षित घरहरूमा बसोबास गर्ने परिवार (प्रतिशत)

आवधिक योजनाका सूचकहरू		आधार रेखा	पाँचौ बर्षको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्यको व्याख्या
विवरण	इकाई	(आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)			
निर्मित आवासमा बसोबास गर्ने परिवार					
कालोपत्रे सडक	कि.मि.	९९	२१९	९.१.२-१	पक्की/कालोपत्रे सडकको घनत्व (कि.मि./वर्ग कि.मि.)
मापदण्ड अनुसार बनेका आवास घर(सिमेन्ट ढलान)	प्रतिशत	३१.१४	५५	११.१	सन् २०३० सम्ममा सुरक्षित र क्षमताले धान्न सक्ने घर र आधारभूत सेवाहरूमा सबैको पहुँच सुनिश्चित गर्ने र गरीब-बस्तीहरू/झुपडपट्टीहरूलाई स्तरान्नति गर्ने
आधारभूत विद्युत सेवा उपलब्ध घरधुरी	प्रतिशत	९५	१००	७.१.१	विद्युत्मा पहुँच भएका जनसङ्ख्याको अनुपात
विद्युतबाट चल्ने सवारी साधन	संख्या	५००	७००	७.३.१-४	सार्वजनिक यातायात प्रणालीहरूमा विद्युत्बाट चल्ने सवारीसाधनहरू
परम्परागत उर्जा (दाउरा) प्रयोग गर्ने घरधुरी	प्रतिशत	५८	१०	७.१.२	खाना पकाउनका निम्ति ऊर्जाको प्राथमिक स्रोतको रूपमा कोइला, दाउरा, गुइँठालगायतका ठोस इन्धन प्रयोग गर्ने परिवार (प्रतिशत)
इन्टरनेट सेवा प्रयोग गर्ने जनसंख्या	प्रतिशत	छछ	८२	१७.८.१	इन्टरनेट प्रयोग गर्ने व्यक्तिहरूको अनुपात
टेलिफोन/मोबाइल प्रयोगकर्ता	प्रतिशत	ठज्ञ	९०	५.ख.१	मोबाइल टेलिफोन हुने व्यक्तिहरूको अनुपात (लिङ्गअनुसार)
जैविक विविधतायुक्त क्षेत्र	व.कि.मी.	ज्ञछ	२०	१५.१.२	संरक्षित क्षेत्रहरूअन्तर्गत रहेका भूपरिधिस्तरीय र स्वच्छ जल-जैविक विविधताको निम्ति महत्वपूर्ण स्थलहरूको अनुपात (पारिस्थिकीय प्रणालीअनुसार)
रुख विरुवाले ढाकेको वा हरियाली क्षेत्र	हेक्टर	ज्ञ	४	१५.१.१	कुल भूक्षेत्रको अनुपातमा वन क्षेत्र

आवधिक योजनाका सूचकहरू		आधार रेखा (आ.व. ०७६/७७ सम्मको अवस्था)	पाँचौ बर्षको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्य	दिगो विकासको लक्ष्यको व्याख्या
विवरण	इकाई				
संरक्षित तथा व्यवस्थित वन क्षेत्र	हेक्टर	ण	२	१५.१.२-१	संरक्षित क्षेत्र (वनसहित, कुल भूभागको प्रतिशत)
व्यवस्थित सामुदायिक वन क्षेत्र	व.कि.मि.	ज्ञछ	१५	१५.१.१-१	समुदायमा आधारित व्यवस्थापनअन्तर्गत रहेको वन (कुल घना वन क्षेत्रको प्रशितको रूपमा)
बिरुवा उत्पादन र वितरण	हजार	ण	५००	१५.२.१-३	थप वृक्षारोपण गरिएको क्षेत्र (प्रतिवर्ष बेर्ना/बिरुवा, १० लाखमा)
जैविक विविधतायुक्त क्षेत्र	व.कि.मी.	ज्ञछ	२०	१५.४.१	पर्वतीय जैविक विविधताको निम्ति संरक्षण गरिएका महत्वपूर्ण संरक्षित क्षेत्रहरू
संरक्षित र व्यवस्थित तालतलैया र सिमसार क्षेत्र	संख्या	छ	३०	१५.१.२-२	ताल, सीमसार र तलाउ/पोखरीहरू(सङ्ख्या)
स्थानीय विपद जोखिम न्यूनीकरण तथा जलवायु अनुकूलन कार्ययोजना तर्जुमा	नभएको	नभएको	भएको	१३.१.३	राष्ट्रिय विपद् जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिहरू अनुरूप स्थानीय जोखिम न्यूनीकरण रणनीतिहरू बनाउने र लागू गर्ने स्थानीय सरकारहरूको अनुपात
विपद् व्यवस्थापनमा क्रियाशील संघ/संस्थाहरू	संख्या	४	४	१३.३	जलवायु परिवर्तनलाई कम गर्न, अनुकूलन गर्न, प्रभाव घटाउन र पूर्वसावधानी गराउन शिक्षा, सचेतना र मानवीय तथा संस्थागत क्षमतामा सुधार गर्ने

अनुसूची ३ : कार्यशाला गोष्ठीका सहभागीहरू

मिति:२०७६/०८/२९ र ३० गते आयोजना भएको कार्यशाला गोष्ठीको उपस्थिति

मिति २०७६/८/२९ र ३० गते यस बिरगंज महानगर पालिकाको आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठी नगर प्रमुख श्री विजय कुमार सरावगी ज्यू को अध्यक्षतामा सम्पन्न गरियो। सो कार्यशाला को उपस्थिती र कार्यतालिका यस प्रकार रहेको छ।

उपस्थिति

क्र.सं.	नाम.थर	पद	कार्यालय/संस्था	हस्ताक्षर ०७६/८/२९	हस्ताक्षर ०७६/८/३०
१	श्री विजय कुमार सरावगी	नगर प्रमुख	बि.म.न.पा.		
२.	श्री शान्ति काकी	नगर उप-प्रमुख	"		
३.	श्री उमेश वसन्त	प्र.प्र.अधिकृत	"		
४.	श्री मनोज कुमार गुप्ता	वडा अध्यक्ष १ नं. वडा	"		
५.	~~श्री प्रदिप चौरसिया~~	~~" २ नं.~~	~~"~~		
६.	श्री बैजु स्वर्णकार	" २ नं. वडा	बि.म.न.पा.		
७.	श्री जगत प्रसाद कानु	" ४ नं. वडा	"		
८	श्री प्रदिप चौरसिया	" ५ नं. वडा	"		
९.	श्री ध्रुव कुमार नेपाल	" ६ नं. वडा	"		
१०.	श्री वसन्त अग्रवाल	" ७ नं. वडा	"		
११	श्री राज किशोर गुप्ता	" ८ नं. वडा	"		
१२.	श्री मनोज कुलवार	" ९ नं. वडा	"		
१३.	श्री राम नगिना प्र. कानु	" १० नं. वडा	"		
१४.	श्री प्रद्युमन संघाइ	" ११ नं. वडा	"		
१५.	श्री राम दरश प्रसाद	" १२ नं. वडा	"		
१६.	श्री तुफान फाकरव अंसारी	" १३ नं. वडा	"		
१७.	श्री भरत प्रसाद कुर्मी	" १४ नं. वडा	"		
१८	श्री राजेन्द्र प्रसाद कुर्मी	" १५ नं. वडा	"		
१९	श्री घाटेलाल साह		"		
१९.	श्री श्याम बाबु चौरसिया	" १६ नं. वडा	"		
२०.	श्री सुखराती देवी यादव	" १७ नं. वडा	"		
२१.	श्री ब्रम्हदेव राउत कुर्मी	" १८ नं. वडा	"		
२२.	श्री संतोष कु० तिवारी	" १९ नं. वडा	"		
२३.	श्री पारस यादव	" २० नं. वडा	"		
२४	श्री हविब मियाँ	" २१ नं. वडा	"		

सि.नं.	नाम.थर	पद	कार्यालय/संस्था	हस्ताक्षर ०६३/८/२९	०६३/८/३०
२५	श्री ज्याबुद्दिन मियाँ	वा.अध्यक्ष, २२ नं.वा	वी.म.न.पा.		
२६	श्री अवध किशोर कुशवाहा	" २३ नं.वा	"		
२७	श्री दशरथ पटेल	" २४ नं.वा	"		
२८	श्री विश्व राज कुर्मी	" २५ नं.वा	"		
२९	श्री शम्भु मिश्र	" २६ नं.वा	"		
३०	श्री प्रदिप यादव	" २७ नं.वा	"		
३१	श्री जिरजा देवी कुर्मी	" २८ नं.वा	"		
३२	श्री धर्मेन्द्र प्र० महतो थारू	" २९ नं.वा	"		
३३	श्री अमानत अन्सारी	" ३० नं.वा	"		
३४	श्री चुमन दास चौधरी	" ३१ नं.वा	"		
३५	श्री रियाजे अहमद	" ३२ नं.वा	"		
३६	श्री अरविन्द गुप्ता	का.प. सदस्य	"		
३७	श्री अनिता कुशवाहा	"	"		
३८	श्री मनोजा चौधरी	"	"		
३९	श्री रेणु देवी	"	"		
४०	श्री सुशील साह कानु	"	"		
४१	श्री निरन्जन प्रसाद साह	"	"		
४२	श्री बैजन्ती माला	"	"		
४३	श्री नरकुनुन नेसा	"	"		
४४	डा. सुरेन्द्रनाथ तिवारी	शिक्षा सल्लाहकार	वी.म.न.पा.		
४५	मोजाहीर				
४६	शंकर राम	इन्जिनियर	डिभिजन वन		
४७	निला कुमारी राम		वीरगंज		
४८	~~चुमन दास चौधरी~~		वा.अध्यक्ष वी.म.न.पा.		
४८	अरुण कुमार महतो	प्रमुख	का.प्र.अधिकृत वी.म.न.पा.		
४९	हरि शिरोमणि प्रसाद		वी.म.न.पा.		
५०	अरविन्द लाल कर्ण	प्रमुख	"		
५१	दुलु साह	अध्यक्ष	गैरसरकारी संस्था महासंघ नेपाल		
५२	इब्राहिम दिवान	अध्यक्ष	N.G.O.C.C.		
५३	नन्दिता लोहनी		वी.म.न.पा.		

सि.नं.	नाम.थर	पद	कार्यालय/संस्था	हस्ताक्षर 06/8/78	06/8/80
४४	[illegible]	अध्यक्ष	[illegible]		"
४५	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
४६	कमला चौधरी	अध्यक्ष	बीरगंज [illegible] समाज		
४७	तबरेज आलम	महासचिव	[illegible]		
४८	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
४९	Rahul Kr. Gupta	Reporter	prahardailycom	Rahul	
६०	Keshav Aryal	Heavy Consultant	D.P.O Parsa		
६१	[illegible]	officer	Birgunj Metropolis		
६२	विनोदकुमार चौधरी	Co-Ordinator VNY 2020	Birgunj-Metropolis		
६३	रीना साह	उद्योग अधिकृत	[illegible]		
६४	सुनिल कर्ण	[illegible]			
६५	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
६६	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
६७	प्रतिज्ञा बैद्य	अधिकृत	[illegible]		
६८	प्रदिप साह	उप-सचिव	नगर बालसंजाल		
६९	सिमरन थापा	सचिव	नगर बालसंजाल		
७०	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
७१	[illegible]	अधिकृत [illegible]	"		
७२	सविता साह	" [illegible]	"		
७३	[illegible]	" [illegible]	"		
७४	[illegible]	अधिकृत [illegible]	[illegible]		
७५	[illegible]	[illegible]	" "		
७६	[illegible]	[illegible]	" "		
७७	[illegible]		[illegible]		

86. MOHAN PRADHAN प्रबन्धक - होटल महालक्ष्मी 9849810182
87. Suresh Kumar Roonji - Birganj Chamber of com. 9802...

क्र.सं.	नाम, थर	पद	हैसियत/संस्था	हस्ताक्षर	
८८	पंकज घिमिरे	सहजकर्ता	एडिन		
८९	बुद्धि माया बुरबुरे	अधिकृत छैं	बी.म.न.पा.		
९०	निर्मला शर्मा	लेखा अधिकृत (सातौं)	"	Nirmala	
९१	विकाश कुमार मिश्र	आबिद्ध (सातौं)	"		
९२.	जाकी हुसेन	पत्रकार	बिरगंज टाइम्स		
९३.	डा० जगदिश चन्द्र चौधरी	[illegible]	[illegible]		
९४	[illegible]	Project Manager	B.Birganj		
९५.	भरत ब- थापा	Engineer	B.M.C. Office		
९६	रविशेष कुमार झा	Engineer	B.M.C. Office		
९७	हरिओम प्र० चौधरी	[illegible]	B.M.C. Office		
९८	शिव सन्देश	सदस्य	नेपाल भोजपुरी समाज, बीरगंज		
९९	अशोक [illegible]	"	" "	" —	
१००	रितु राज	सचिव -	नेपाल भोजपुरी समाज, बीरगंज		
१०१	विटे-हुसैन [illegible]	[illegible]			
१०२	महम्मद दिलशाद एनवार	इन्जिनियर	बी.म.न.पा.		
१०३	राकेश साह	इन्जिनियर	बी.म.न.पा		
१०४	सूर्यनारायण वि.क.	पत्रकार	आवाज [illegible]		
१०५	[illegible] प्रसाद कुशवाहा	सदस्य	प्रतीक्षा		
१०६	महमद [illegible]	[illegible]	अ.दक्षिण -		
१०७	सुलतानी देवी	[illegible]	[illegible]		
१०८	[illegible]	बी.म.न.पा.			
१०९	नितेश कुमार कर्ण	Reporter.	Mountain T.V		
११०	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
१११	[illegible]	[illegible]	[illegible]		
११२	[illegible]	सहकर्ता	ACIN		
११३	डा. शेखरमणि [illegible]	"	"		
११४					
११५					
११६					

अनुसूची ४ : कार्यशाला गोष्ठीका झलकहरू

आवधिक योजना प्रमाणीकर
२०७८ चैत्र १ गते

जि.प्र.का. पर्सा द. न.१६५/०६२/०६३

जन भण्डाफोर

दुईदिने आवधिक विकास योजना तर्जुमा सम्पन्न

बीरगञ्ज, २९ मंसिर/

बीरगञ्ज महानगपाललिकाद्वारा आयोजित २ दिने आवधिक विकास योजना तर्जुमा कार्यशाला गोष्ठि आज सम्पन्न भएको छ। प्रदेश नं. २ मा रहेको एक मात्र बीरगञ्ज महानगरपालिकाको पाँच वर्ष भित्र गरिने पूर्वाधार विकासका लागि योजना तर्जुमा थालीएको हो। बीरगञ्ज महानगरपालिकाका नगर प्रमुख बिजय कुमार सरावगीको अध्यक्षतामा भएको कार्यशालामा राष्ट्रिय योजना आयोगका पुर्व उपाध्यक्षक डा. जगदिश चन्द्र पोखरेल, डा. शेषरमण न्योपाने, महेश अर्याल र सुरेन्द्रबाबलेले कार्यपत्र प्रस्तुत गर्नुभएको थियो। सो अवसरमा सुशासन व्यवस्था, आर्थिक तथा समाजिक विकास, भौतिक पूर्वधार एवम् वन तथा वातरण समितिका पदाधिकारीले बिगतमा भएका, बर्तमानमा हुँदै गरेका र भविष्यमा हुनुपर्ने बिकास निर्माणका योजनाहरुको बारेमा छलफल गरिएको बीरगञ्ज महानगरपालिकाका प्रमुख प्रशासकिय अधिकृत उमेश बस्नेतले जानकारी दिनुभयो । गोष्ठीमा बीरगञ्ज महानगरपालिकाका वडाअध्यक्ष, वडासदस्य, कर्मचारी तथा नागरिक समाजका अगुवहरुको सहभागीता रहेको थियो।

दुईव

बीरगञ्ज

बीरगञ्ज
रहेको भेड
बालुवा उ
गरी लादै
सहित चा
लिएको छ
प्रहरी साह
यादबको ट
त ७९०४
टेक्टरमा
माटो छरि
सहित चा
वाड न ३
हकिम देवा
। चालक